

**T.C.
MERSİN ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
HEMŞİRELİK ANABİLİM DALI**

**MERSİN MESLEKİ EĞİTİM MERKEZİNE DEVAM EDEN
ÇIRAKLARIN İSTİSMAR DURUMLARININ
DEĞERLENDİRİLMESİ**

Emine ÖNCÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

I. DANIŞMAN

Yrd. Doç. Dr. Figen Işık ESENAY

II. DANIŞMAN

Yrd. Doç. Dr. Ahmet Öner KURT

MERSİN- 2009

**T.C.
MERSİN ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
HEMŞİRELİK ANABİLİM DALI**

**MERSİN MESLEKİ EĞİTİM MERKEZİNE DEVAM EDEN
ÇIRAKLARIN İSTİSMAR DURUMLARININ
DEĞERLENDİRİLMESİ**

Emine ÖNCÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

I. DANIŞMAN

Yrd. Doç. Dr. Figen Işık ESENAY

II. DANIŞMAN

Yrd. Doç. Dr. Ahmet Öner KURT

Tez No:149

MERSİN- 2009

Mersin Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü

Hemşirelik Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı Çerçevesinde yürütülmüş olan “Mersin Mesleki Eğitim Merkezine Devam Eden Çırakların İstismar Durumlarının Değerlendirilmesi” başlıklı çalışma, jürimiz tarafından Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

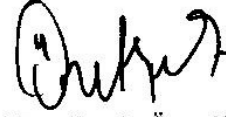
Tez Savunma Tarihi: 23/07/2009

Yrd.Doç.Dr. Figen Işık ESENAY
Mersin Üniversitesi
Jüri Başkanı

Doç.Dr. Tayyar ŞAŞMAZ
Mersin Üniversitesi
Jüri Üyesi

Yrd.Doç.Dr. A. Öner KURT
Mersin Üniversitesi
Jüri Üyesi

Yrd.Doç.Dr. Nazife AKAN
Mersin Üniversitesi
Jüri Üyesi

Yrd.Doç.Dr. Serpil TÜRKLEŞ
Mersin Üniversitesi
Jüri Üyesi

Bu tez, Enstitü Yönetim Kurulunun 31/07/2009 tarih ve **2009/271** sayılı kararı ile kabul edilmiştir.

Doç.Dr. Ülkü ÇÖMELEKOĞLU
Enstitü Müdürü

TEŞEKKÜR

Bilim uzmanlığında yol almamı sağlayan Sn. Prof.Dr. Ayşe ÖZCAN'a, Sn Yrd.Doç.Dr. Belkıs KARATAŞ'a, tez çalışmamın başında değerli fikirlerini benimle paylaşan Sn. Yrd.Doç.Dr. Rana YİĞİT'e, tez danışmanlığımı yürüten Sn. Yrd.Doç.Dr. Figen Işık ESENAY'a, anketimin son halini almasında görüşlerine başvurduğum Prof.Dr. Sezen ZEYTİNOĞLU, Prof.Dr. Ufuk BEYAZOVA, Prof.Dr. Zümrüt BAŞBAKKAL, Prof.Dr. Suzan YILDIZ, Doç.Dr. Figen ŞAHİN ve Yrd.Doç.Dr. Nermin GÜRHAN'a çalışmama gösterdikleri ilgiden dolayı teşekkür ederim.

Tez çalışmam süresince sürekli destek ve ilgisiyle zorlukları kolaylaştıran, öğrenmeye teşvik edici tutum ve davranışlarıyla anketin oluşturulması aşamasından, verilerin değerlendirilmesine, tezin yazımından son şeklini almasına kadar bilgi ve deneyimlerini aktaran, yoğun çalışma programı içerisinde danışmanlığımı yürüterek bu çalışmanın bitirilmesine büyük katkı sağlayan Sn. Yrd.Doç.Dr. Ahmet Öner KURT'a teşekkür ederim.

Tüm bilim uzmanlığı çalışmam boyunca yanımda olan, tez çalışmamın konusunu belirlemede, anketi oluşturmada, verilerin değerlendirilmesinde ve tartışmada görüş ve önerileriyle tezi bitirmemde çok büyük desteğini gördüğüm sevgili arkadaşım Bilim Uzmanı Öğretmen Sn. Fatma ÖZER'e teşekkür ederim.

Anketleri doldurarak, ilgiyle çalışmama destek veren çocuk işçilere, çalışmamı kolaylıkla yürütmemi sağlayan Mersin Mesleki Eğitim Merkezi idareci ve öğretmenlerine, anketlerin doldurulmasında emeği geçen anketörlere teşekkür ederim.

Anketlerin yapılmasında ve veri girişinde destek veren kardeşim Sema BULUT'a teşekkür ederim.

Benim en değerli varlıklarım eşim Op.Dr. Önder ÖNCÜ, oğlum Ömer ÖNCÜ ve kızım Aysu ÖNCÜ'ye her zaman destek oldukları için teşekkür ederim. İyi ki varsınız...

İÇİNDEKİLER

Kabul ve Onay	iii
TEŞEKKÜR	iv
İÇİNDEKİLER	v
ŞEKİLLER DİZİNİ	vii
ÇİZELGELER DİZİNİ	viii
KISALTMALAR DİZİNİ	xi
ÖZET	xii
ABSTRACT	xiii
1. GİRİŞ	1
1.1. Problemin Tanımı.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı.....	2
1.3. Araştırmanın Soruları.....	3
2. GENEL BİLGİLER	5
2.1. Çocuk ve Çocuk İşçiliği.....	5
2.1.1. Çocuk ve Çocukluk Kavramı.....	5
2.1.2. Çocuk İşçiliği Kavramı.....	6
2.2. Dünyada Çocuk İşçiliğinin Durumu.....	8
2.3. Türkiye’de Çocuk İşçiliğinin Durumu.....	9
2.4. Çocuk İşçiliğinin Nedenleri.....	10
2.4.1. Çocuk Emeği Arzını Etkileyen Faktörler.....	10
2.4.2. Çocuk Emeği Talebini Etkileyen Faktörler.....	12
2.5. Çocukların Çalıştırılmasına İlişkin Yasal Düzenlemeler.....	12
2.5.1. Uluslararası Düzenlemeler.....	12
2.5.1.1. Birleşmiş Milletlerin Düzenlemeleri.....	13
2.5.1.2. Avrupa Konseyinin Düzenlemeleri.....	13
2.5.1.3. ILO Sözleşmeleri.....	13
2.5.2. Ulusal Düzenlemeler.....	14
2.6. Çocuk İşçiliğinin Ergenlikteki Gelişim Üzerine Etkileri.....	16
2.6.1. Çocuk İşçiliğinin Fiziksel Gelişim Üzerine Etkileri.....	16
2.6.2. Çocuk İşçiliğinin Ruhsal ve Sosyal Gelişim Üzerine Etkileri.....	17
2.7. İstismar ve Çocuk İşçiliği.....	18
2.7.1. Fiziksel İstismar.....	19
2.7.2. Duygusal İstismar.....	19
2.7.3. Cinsel İstismar.....	20
2.7.4. İhmal.....	22
2.8. Dünyada ve Türkiye’de Çocuk İstismarının Yaygınlığı.....	22
2.9. Çocuk İstismarına Neden Olan Risk Faktörleri.....	24
2.9.1. İstismara Neden Olan Çocukla ilgili Risk Faktörleri.....	24
2.9.2. İstismara Neden Olan Aileyle ilgili Risk Faktörleri.....	24
2.9.3. İstismara Neden Olan Toplumsal Risk Faktörleri.....	25

2.10. Ailede İstismar.....	25
2.11. İşyerinde Şiddet ve Çocuk İşçilerin İstismarı.....	26
2.12. İstismarın Sonuçları.....	27
2.13. İstismarı ve Şiddeti Önlemeye Yönelik Hemşirelik Uygulamaları.....	29
2.14. İşyerinde Şiddeti Önlemeye Yönelik Uygulamalar.....	30
3. GEREÇ VE YÖNTEM.....	32
3.1. Araştırma Şekli.....	32
3.2. Araştırma Evreni ve Örneklemenin Özellikleri.....	32
3.3. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	33
3.4. Verilerin Toplanması.....	33
3.5. Ön uygulama.....	34
3.6. Anket Formlarının Uygulanması.....	35
3.7. Araştırmanın Değişkenleri.....	35
3.8. Verilerin Değerlendirilmesi.....	36
3.9. Araştırmanın Zaman Çizelgesi.....	40
3.10. Araştırmanın Bütçesi.....	40
4. BULGULAR.....	41
4.1. Çocuk İşçilerin ve Ailelerinin Tanıtıcı Özelliklerine Göre İncelenmesi....	41
4.1.1. Çocuk İşçilerin Tanıtıcı Özelliklerine İlişkin Bulgular.....	41
4.1.2. Çocuk İşçilerin Ailelerinin Tanıtıcı Özelliklerine İlişkin Bulgular	42
4.1.3. Çocuk İşçilerin İş Yaşamına İlişkin Özellikleri.....	43
4.2. Çocuk İşçilerin Madde Kullanımına İlişkin Özellikleri.....	45
4.3. Çocuk İşçilerin Ailede ve İşyerinde Karşılaştıkları İstismar Türleri.....	46
4.3.1. Çocuk İşçilerin Ailelerinde Karşılaştıkları İstismar Türleri.....	46
4.3.2. Çocuk İşçilerin İşyerinde Karşılaştıkları İstismar Türleri	47
5. TARTIŞMA.....	102
5.1. Çocuk İşçilerin Tanıtıcı Özelliklerine İlişkin Bulguların Tartışılması.....	102
5.2. Çocuk İşçilerin Ailede İstismarına İlişkin Bulguların Tartışılması.....	107
5.3. Çocuk İşçilerin İşyerinde İstismarının Bazı Değişkenler Açısından Tartışılması.....	109
5.3.1. Çocuk İşçilerin Fiziksel İstismarı ve Etkileyen Faktörler.....	112
5.3.2. Çocuk İşçilerin Duygusal İstismarı ve Etkileyen Faktörler.....	114
5.3.3. Çocuk İşçilerin Cinsel İstismarı ve Etkileyen Faktörler.....	117
5.3.4. Çocuk İşçilerin Duygusal İhmali ve Etkileyen Faktörler.....	119
5.3.5. Çocuk İşçilerin Fiziksel İhmali ve Etkileyen Faktörler.....	121
6. SONUÇLAR VE ÖNERİLER.....	123
6.1. Sonuçlar.....	123
6.2. Öneriler.....	125
7. KAYNAKLAR.....	128
EKLER	
EK-1. Anket Formu.....	142
EK-2. Çocukluk Çağı Kötüye Kullanımı Soru Listesi.....	146
EK-3. Etik Kurul Onay Formu.....	147
EK-4. Milli Eğitim Bakanlığı İzin Yazısı.....	148
ÖZGEÇMİŞ.....	149

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Çocuk İşçilerin Ailelerinde Karşılaştıkları İstismar Türleri.....	47
Şekil 2. Çocuk İşçilerin İşyerinde Karşılaştıkları İstismar Türleri.....	48
Şekil 3. Çocuk İşçilerin Çalışma Koşullarından Kaynaklanan Fiziksel İhmali.....	58
Şekil 4. Çocuk İşçilerin Fiziksel İhmali ile İlişkili İşyeri Özellikleri.....	59

ÇİZELGELER DİZİNİ

Çizelge 1.	Çocuk İşçilerin Tanıtıcı Özellikleri.....	41
Çizelge 2.	Anne ve Babaların Tanıtıcı Özellikleri.....	42
Çizelge 3.	Çocuk İşçilerin Çıraklığa Başlama Sebeplerine İlişkin Özellikleri.....	43
Çizelge 4.	Çocuk İşçilerin İş Yaşamına İlişkin Özellikleri.....	44
Çizelge 5.	Çocuk İşçilerin Madde Kullanımına İlişkin Özellikleri.....	45
Çizelge 6.	Çocuk İşçilerde Aile İçi İstismar Dağılımı.....	46
Çizelge 7.	Çocuk İşçilerde İşyeri İstismarı Dağılımı.....	47
Çizelge 8.	Çocuk İşçileri İstismar Eden Kişilere Göre İstismar Türlerinin Dağılımı.....	48
Çizelge 9.	Patronların Fiziksel İstismarına Göre Kalfaların, Müşterilerin ve Diğer Çırakların Fiziksel İstismarı.....	49
Çizelge 10.	Patronların Duygusal İstismarına Göre Kalfaların, Müşterilerin ve Diğer Çırakların Duygusal İstismarı.....	51
Çizelge 11.	Patronların Cinsel İstismarına Göre Kalfaların, Müşterilerin ve Diğer Çırakların Cinsel İstismarı.....	52
Çizelge 12.	Patronların Duygusal İhmaline Göre Kalfaların, Müşterilerin ve Diğer Çırakların Duygusal İhmali.....	54
Çizelge 13.	Çocuk İşçilerin İşyerinde Fiziksel İstismarı.....	55
Çizelge 14.	Çocuk İşçilerin İşyerinde Duygusal İstismarı.....	56
Çizelge 15.	Çocuk İşçilerin İşyerinde Cinsel İstismarı.....	57
Çizelge 16.	Çocuk İşçilerin İşyerinde Duygusal İhmali.....	57
Çizelge 17.	Çocuk İşçilerin Çalışma Koşullarına Göre Fiziksel İhmalin Dağılımı.....	58
Çizelge 18.	Çocuk İşçilerin Fiziksel İhmali ile İlişkili İşyeri Özelliklerinin Dağılımı.....	59
Çizelge 19.	Çocuk İşçilere Patronları Tarafından Yapılan Fiziksel İstismarın Dağılımı.....	60
Çizelge 20.	Çocuk İşçilere Patronları Tarafından Yapılan Duygusal İstismarın Dağılımı.....	61
Çizelge 21.	Çocuk İşçilere Patronları Tarafından Yapılan Cinsel İstismarın Dağılımı.....	62
Çizelge 22.	Çocuk İşçilere Patronları Tarafından Yapılan Duygusal İhmalin Dağılımı.....	62
Çizelge 23.	Çocuk İşçilere Kalfaları Tarafından Yapılan Fiziksel İstismarın Dağılımı.....	63
Çizelge 24.	Çocuk İşçilere Kalfaları Tarafından Yapılan Duygusal İstismarın Dağılımı.....	64

Çizelge 25.	Çocuk İşçilere Kalfaları Tarafından Yapılan Cinsel İstismarın Dağılımı.....	65
Çizelge 26.	Çocuk İşçilere Kalfaları Tarafından Yapılan Duygusal İhmalin Dağılımı.....	65
Çizelge 27.	Çocuk İşçilere Müşteriler Tarafından Yapılan Fiziksel İstismarın Dağılımı.....	66
Çizelge 28.	Çocuk İşçilere Müşteriler Tarafından Yapılan Duygusal İstismarın Dağılımı.....	67
Çizelge 29.	Çocuk İşçilere Müşteriler Tarafından Yapılan Cinsel İstismarın Dağılımı.....	68
Çizelge 30.	Çocuk İşçilere Müşteriler Tarafından Yapılan Duygusal İhmalin Dağılımı.....	68
Çizelge 31.	Çocuk İşçilere Diğer Çıraklar Tarafından Yapılan Fiziksel İstismarın Dağılımı.....	69
Çizelge 32.	Çocuk İşçilere Diğer Çıraklar Tarafından Yapılan Duygusal İstismarın Dağılımı.....	70
Çizelge 33.	Çocuk İşçilere Diğer Çıraklar Tarafından Yapılan Cinsel İstismarın Dağılımı.....	71
Çizelge 34.	Çocuk İşçilere Diğer Çıraklar Tarafından Yapılan Duygusal İhmalin Dağılımı.....	71
Çizelge 35.	Çocuk İşçilerin Tanıtıcı ve İş Yaşamı Özelliklerine Göre İşyerinde Fiziksel İstismarı.....	72
Çizelge 36.	Çocuk İşçilerin Aile İçi İstismara ve Gelire Göre İşyerinde Fiziksel İstismarı.....	74
Çizelge 37.	Çocuk İşçilerin Yaşı, Aldığı Ücret, Çalışma Yılı ve İşyerinde Çalışan Kişi Sayısı ve Günlük Çalışma Süresine Göre Fiziksel İstismarı.....	76
Çizelge 38.	Çocuk İşçilerde Fiziksel İstismarı Etkileyen Risk Faktörlerinin Binary Lojistik Regresyon Analizi Sonuçları.....	77
Çizelge 39.	Çocuk İşçilerin Tanıtıcı ve İş Yaşamı Özelliklerine Göre İşyerinde Duygusal İstismarı.....	79
Çizelge 40.	Çocuk İşçilerin Aile İçi İstismara ve Ailenin Gelirine Göre İşyerinde Duygusal İstismarı.....	81
Çizelge 41.	Çocuk İşçilerin Yaşı, Aldığı Ücret, Çalışma Yılı ve İşyerinde Çalışan Kişi Sayısı ve Günlük Çalışma Süresine Göre Duygusal İstismarı.....	83
Çizelge 42.	Çocuk İşçilerde Duygusal İstismarı Etkileyen Risk Faktörlerinin Binary Lojistik Regresyon Analizi Sonuçları.....	85
Çizelge 43.	Çocuk İşçilerin Tanıtıcı ve İş Yaşamı Özelliklerine Göre İşyerinde Cinsel İstismarı.....	86
Çizelge 44.	Çocuk İşçilerin Aile İçi İstismara ve Ailenin Gelirine Göre İşyerinde Cinsel İstismarı.....	88
Çizelge 45.	Çocuk İşçilerin Yaşı, Aldığı Ücret, Çalışma Yılı ve İşyerinde Çalışan Kişi Sayısı ve Günlük Çalışma Süresine Göre Cinsel İstismarı.....	90
Çizelge 46.	Çocuk İşçilerde Cinsel İstismarı Etkileyen Risk Faktörlerinin Binary Lojistik Regresyon Analizi Sonuçları.....	91
Çizelge 47.	Çocuk İşçilerin Tanıtıcı ve İş Yaşamı Özelliklerine Göre İşyerinde Duygusal İhmali.....	92
Çizelge 48.	Çocuk İşçilerin Aile İçi İstismara ve Aile Gelirine Göre İşyerinde Duygusal İhmali.....	94

Çizelge 49.	Çocuk İşçilerin Yaşı, Aldığı Ücret, Çalışma Yılı ve İşyerinde Çalışan Kişi Sayısı ve Günlük Çalışma Süresine Göre Duygusal İhmali.....	96
Çizelge 50.	Çocuk İşçilerde Duygusal İhmali Etkileyen Risk Faktörlerinin Binary Lojistik Regresyon Analizi Sonuçları.....	97
Çizelge 51.	Çalışılan İş Alanına Göre Çalışma Koşullarından Kaynaklanan Fiziksel İhmalin Dağılımı.....	98
Çizelge 52.	Çalışılan İş Alanına Göre İşyerinin Özelliklerinden Kaynaklanan Fiziksel İhmalin Dağılımı.....	100
Çizelge 53.	Çalışan Çocukların İşyeri İstismarı ve Etkileyen Faktörler.....	110

KISALTMALAR DİZİNİ

- ILO:** Uluslararası Çalışma Örgütü (**International Labour Office**)
- IPEC:** Çocuk İşçiliğinin Ortadan Kaldırılması Uluslararası Programı (**International Programme on Eliminating Child Labor**)
- BMÇHS:** Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi
- ÇİA:** Çocuk İşgücü Anketi
- DSÖ:** Dünya Sağlık Örgütü
- TÜİK:** Türkiye İstatistik Kurumu

ÖZET

Mersin Mesleki Eğitim Merkezine Devam Eden Çırakların İstismar Durumlarının Değerlendirilmesi

ÖNCÜ E. Bu çalışma çocuk işçilerin işyerinde karşılaştıkları istismar türlerini değerlendirmek amacıyla yapılmıştır.

Kesitsel nitelikteki bu çalışmaya 06-11 Mart 2009 tarihleri arasında Mersin Mesleki Eğitim Merkezinde eğitim gören 18 yaş altı 595 çırak katılmıştır. Veri toplamada kullanılan anket formu, iki bölümden oluşmuştur. Birinci bölümde çalışan çocukların ve ailelerinin tanıtıcı özellikleri, çalışma yaşamı ve işyeri özellikleri, aile içi istismara ilişkin sorular, ikinci bölümde; işyerinde fiziksel, duygusal, cinsel istismar ile ihmali belirlemeye yönelik ifadeler yer almıştır. Verilerin özetlenmesinde tanımlayıcı istatistikler, ki kare testi, Mann-Whitney U testi; risk faktörlerinin belirlenmesinde Binary Lojistik Regresyon Analizi kullanılmıştır.

Araştırmanın sonuçlarına göre; ailelerin eğitim düzeyi düşük, %26.9'unun geliri kötü ve %74.5'i çok çocukludur. Çalışan her beş çocuktan biri sigara içmekte, yaklaşık 10 çocuktan biri alkol kullanmaktadır ve her 20 çocuktan biri uyuşturucu/uyarıcı kullanmış ya da denemiştir.

Çocukların %64.4'ünün yasal yaşın altında çalışmaya başlaması, %30.1'inin ücretlerinin yasal ücretten düşük olması, %98.3'ünün yasal sürelerden uzun çalıştırılmaları iş şartları aynı kalsa bile çocukların istismara uğradığını göstermektedir.

Çalışan çocukların %62.5'i patronları başta olmak üzere çalışma ilişkilerini oluşturan kişilerce istismara uğrarken %100'ü ihmale uğramıştır. Çalışanın ve işverenin erkek olması, sanayi sektöründe çalışma, kötü aile geliri, uzun çalışma süresi, ücretin düşüklüğü ile işyeri istismarı arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmuştur. Aile içi istismar ile işyeri istismarı arasındaki ilişki, şiddet kısır döngüsünde ailelerin kilit noktada yer aldığını göstermiştir.

İşyerlerinde biyopsikososyal açıdan çocuğa yararlı bir çalışma ortamı sağlanamadığı görülmektedir. Çocukların çalışması sömürülmeye açık bir alandır ve denetimlerin sürekliliği gereklidir. Şiddet kısır döngüsünün kırılmasında "aile içi şiddeti önlemek" ve "eğitimle farkındalığı arttırmak" anahtar çözüm olarak görülmektedir.

Anahtar Sözcükler: Çocuk işçiliği, çocuk istismarı, aile içi istismar, işyeri.

ABSTRACT

Assessment of Child Abuse Among Apprentices Who Receiving Education and Training at Mersin Occupational Training Center

ÖNCÜ E. This study has been conducted to assess the typed of child abuse of working children at workplace.

A cross-sectional study was done from 6 to 11 of March 2009 and 595 apprentices under the age of 18 receiving education and training at Mersin Occupational Training Center had parcipated to the study. The questionnaire form used in data collection consisted of two parts: identifying particulars of the working child and their families, working life and workplace specifications and questions about domestic abuse were included in the first part; whereas the second part included expressions about physical, emotional, sexual abuse and determination of negligence.

The statistical analyses were carried out by using descriptive statistics, chi-square test and Mann-Whitney U test. Binary logistic regression analyses was used to determine the risks regarding child abuse.

Results of the study showed that; education level of families was low, 26.9% of familys' income was bad and 74.5% of the families were multi-child families. At least one child labor out of five used to smoke and one out of ten used to take alcohol drinks. And one out of twenty children had used or tried drugs/situmulants.

Sixty four point four percent of the children began to work at ages below 14, 30.1% of them received wages lower than the ordinary, 98.3% of the children were employed at inadequate atmospheres for long times and sustained abuse even though their working conditions remained unchanged.

The study showed that; 62.5% of the children were abused by mainly their boses/ employers and people who constituted business relations and 100% of them were subject to negligence. It was determined significant relations between workplace abuse with employee and employer being male, working in the industrial business, the income being lower, working hours being long, the low wage and domestic abuse. The relation between domestic abuse and workplace abuse demonstrates that families occupy the key point in the vicious circle of violence.

This study discloses that no advantageous working atmosphere is secured for the child labors from the biopsychosocial aspect. Children's employment is an open field for exploitation and permanency of the inspections is essential. "Preventing domestic violence" and "increasing the awareness by education" seem to be the key solution to break up the vicious circle of violence.

Keywords: Child labor, child abuse, domestic abuse, workplace.

1. GİRİŞ

1. 1. Problemin Tanımı

Bütün dünyada 1970'li yılların ikinci yarısından itibaren ortaya çıkan ekonomik kriz ve devamında gelen küreselleşme olgusu, zenginliğin ve refahın adil dağıtılmaması sorununu beraberinde getirmiştir. Bu süreçte gelişmekte olan ülkeler, gelişmiş ülkelerle rekabet edebilmek için düşük maliyetler ile uzun süreli ve ağır koşullarda üretim anlayışını benimsemişlerdir. Bu durum, ekonomik büyümeye rağmen milyonlarca insanın hayat standartlarını daha da geriletmiştir (1,2).

Günümüzde neoliberal küreselleşme politikaları sonucu, sosyal devletin sorgulanan bir kurum haline gelmesi ile sosyal güvenceden yoksun kalan ailelerde büyüyen çocuklar, sağlık ve eğitim gibi toplumsal kaynaklara ulaşmakta güçlük çekmektedir. Oysaki toplumların kalkınabilmesi, insani sermayenin gelişimine bağlıdır. Eğitimli işgücü ile verimli istihdam yapısı sağlanamadıkça, insana yakışır yaşam koşullarına ulaşılması da mümkün görünmemektedir (3-6).

Çocuklar ulusların gelişim kaynağıdır. Onlara yapılan yatırım geleceğe yapılan yatırım anlamına gelmektedir. Sağlıklı yetişmiş bir çocuk, gelecekte üretici, benlik saygısı yüksek bir yetişkin, hak ve sorumluluklarını bilen bir vatandaş olacaktır. Sağlıksız ve nitelikli eğitimden yoksun çocuk, toplumu nitelikli insan gücünden yoksun bırakacak, gelişmesini önleyecek en önemli faktördür (2,7,8).

Çocuklukta oyun oynamak, temel eğitim almak; yetişkinlikte ise çalışmak asıl süreçlerdir. Ancak dünyanın çoğu bölgesinde birçok çocuk, yetişkinlikte dahil olmaları gereken üretim sürecine çocukluk süreçlerini tamamlamadan dahil edilmektedir. Çocuk işçiliği pek çok gelişmekte olan ülkede küresel bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır (1,9,10).

Yaşamlarını sürdürmek için çalışmak zorunda olan çocuklar fakirlik, sağlığı tehdit eden ortamlarda bulunma, eğitim eksikliğinin yanı sıra istismardan da yoğun olarak zarar görmektedir. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)'nün bildirdiğine göre şiddet, çocuk işçiliğinin ihmal edilen yönüdür ve işyerinde aktif ve pasif davranışlar olarak görülebilir (11,12).

Çocuk istismarı 0-18 yaş grubundaki çocuğun, kendisini korumak ve kollamakla yükümlü kişiler tarafından zarar verici davranışlara maruz kalmasıdır. İstismar fiziksel, duygusal, cinsel istismar ve ihmal olarak görülebilmektedir. Çalışan çocuklar arasında fiziksel istismar görülme sıklığı %5.5 ile %61.0 arasında değişirken duygusal istismarın %85.1'e, cinsel istismarın ise %42.7'ye dek ulaştığı bildirilmektedir (13-18).

Yasalarla belirlenen sürelerin çok üzerinde, uygun olmayan koşullarda ve ortamlarda çalışan çocukların büyüme ve gelişmeleri olumsuz etkilenmektedir. Bunun yanında işyerinde bulunan kişilerin olumsuz tutumları, diğer psikososyal stresörlerle birlikte ruhsal sorunların görülmesine yol açabilmektedir (10,19-24).

İstismar, sonuçları itibariyle fiziksel boyutta getirdiği sorunların yanı sıra yetişkinliğe dek uzanan depresyon, yeme bozuklukları, stres, düşük benlik saygısı gibi çok önemli problemlere neden olabilir. Bu tür problemler, genel olarak çocuk işçilerin çalışma hayatından da soğumalarına yol açabilir (14,25).

Çocuk işçiliği ve çocuk istismarı, çocukları savunmasız hale getiren önemli halk sağlığı sorunlarıdır. Oysaki çocukların sağlığına, gelişimine zararlı olabilecek ve eğitimini engelleyebilecek nitelikteki işlerde çalıştırılmamaları; istismardan, ihmalden korunmaları gerekir (26). Çözüm öncelikli olarak çalışan çocukların buldukları ortamdaki istismarı, daha sonra da çocuk işçiliğini ortadan kaldırmaktır (12).

1. 2. Araştırmanın Amacı

Hemşirelerin birey, aile ve toplumla, işyeri, okul, dispanser, ev gibi değişik çalışma alanlarında bir arada bulunmaları, hemşirelere sağlık üzerine etkili sosyal şartları izleme ve değerlendirme fırsatı sunmaktadır. Çocuk işçilerde istismarın neden olduğu sağlık sonuçlarını anlamak ve riskli grupların sağlıklarını korumaya yönelik, sosyal şartların da dikkate alındığı gerçekçi çözümler üretilmek isteniyorsa, bu sürecin içerisinde halk sağlığı hemşireleri de yer almak durumundadır.

Yapılan çalışma ile çocuk işçilerin ailede ve işyerinde karşılaştıkları fiziksel, duygusal, cinsel istismar ve ihmal araştırılmak istenmiştir. Türkiye'de sokakta çalışan ya da yaşayan çocuklara yönelik istismarı araştıran çalışmalar mevcuttur. Aynı zamanda çocukların aile ortamında karşı karşıya kaldıkları istismar durumları da araştırılmıştır.

Yapılan literatür taramalarında yetişkinlerin işyerinde maruz kaldıkları şiddetin boyutlarının dahi yakın zamanda araştırılmaya başlandığı görülmüştür. İşyerinde çalışan çocukların aile içi ve işyerinde istismar durumlarıyla ilgili yapılmış çalışmaların azlığı, saklanma eğilimindeki şiddetin gerçek boyutunun ortaya çıkmasını engellediğinden yapılacak bu ve benzer çalışmalarla sorunun aydınlatılacağı ve çözümlerin bu tanımlamalar doğrultusunda gerçekleştirilebileceği düşünülmektedir. Bu görüşler doğrultusunda; araştırma Mersin Mesleki Eğitim Merkezinde eğitim gören 18 yaş altı çalışan çocuklarda istismarın boyutu ve bunu etkileyen faktörlerin araştırılması amacıyla planlanmış ve amaçları şu şekilde belirlenmiştir:

1. Çalışan çocuklarda çalışma hayatı ve koşullarına ilişkin özellikleri incelemek,
2. Çalışan çocukların ailede fiziksel, duygusal, cinsel istismar ve ihmale uğrama durumlarını belirlemek,
3. Çalışan çocuklarda işyerinde fiziksel, duygusal, cinsel istismar ve ihmale uğrama durumlarını belirlemek,
4. İşyerinde istismar uygulayan kişileri belirlemek ve
5. Çalışan çocukların fiziksel, duygusal, cinsel istismar ve ihmali etkileyen faktörleri belirlemektir.

1. 3. Araştırmanın Soruları

Yukarıda belirlenen amaçlar doğrultusunda araştırma soruları aşağıdaki şekilde belirlenmiştir: Araştırma grubunu oluşturan çalışan çocuklarda işyeri istismarı,

1. Cinsiyet,
2. Yaş,
3. Çalışma alanı,
4. Okulda başarısız olma ya da diğer nedenlerle çıracılığa başlama,
5. Haftalık ücret,
6. Çalışma yılı,
7. Günlük çalışma süresi,
8. Sigara, alkol, uyarıcı/uyuşturucu madde kullanımı,
9. İşyerinde çalışan kişi sayısı,

10. Patronun cinsiyeti,
11. Patronun eğitim düzeyi,
12. Aile geliri,
13. Ailede istismara uğrama durumuna göre farklılaşmakta mıdır?
14. İşyerinde istismara uğrama durumunu etkileyen risk faktörleri nelerdir?

2. GENEL BİLGİLER

2. 1. Çocuk ve Çocuk İşçiliği

Dünyada çocuğun kim olduğuna ve işçiliğin neleri içerdiğine dair görüş birliği oluşmasına rağmen, “çocuk” ve “çocuk işçi”nin ne olduğuna dair tam bir görüş birliği yoktur. Çocuğun çalışmasının sağlıklı değerlendirebilmesi için çeşitli toplumlarda “çocuk ve çocukluk” kavramları ile “sosyalleşme”, “çalışma” ve “sömürü” içerisine giren faaliyetlerin yeni tanımlamalarının geliştirilmeye çalışıldığı görülmüştür (27,28).

2. 1. 1. Çocuk ve Çocukluk Kavramı

Çocukluğun hiç tanınmadığı bir çağdan hukuksal, toplumsal, eğitsel kurumlar içerisinde korunmaya alınan çocukluk kavramına geçiş 400 yıllık bir süreçte gerçekleşmiştir. Tarihçilerin çalışmaları çocuklukla yetişkinlik arasındaki ayrımın farklı tarihsel dönemlerde büyük değişiklikler gösterdiğini ortaya koymaktadır (29,30).

Ortaçağ'da Batı toplumlarında çocukluk ayrı bir gelişim dönemi değildi; çocuğun yedi yaşına gelmesine kadar süren bebeklik dönemi vardı, çocuklar bu yaştan sonra yetişkinlerin dünyasına katılıyorlardı. Batı Avrupa'da 16. ve 17. yüzyıllarda çocukluğun keşfi ile birlikte çocukluğun ayrı bir yaşam dönemi olarak kabul edilmesi, çocukluk anlayışında önemli değişimler yarattı. Çocuğun masumiyetinin ve zayıflığının vurgulandığı bu döneme ilişkin önemli değişiklikler arasında çocukların çalışma dünyasından uzaklaştırılmaları ve giderek artan şekilde eğitime ve okula yönlendirilmeleri yer aldı (31).

Yirminci yüzyıl tüm dünyada, çocuk yüzyılı olarak kabul edilmiştir. Çocuğun önemli, değerli varlık olarak kendine özgü duygu, düşünce dünyası ve ihtiyaçları olduğu, ailenin çocuklar için sağlıklı gelişim açısından en uygun ortamı oluşturduğu evrensel boyutta kabul edilen bir gerçek olmuştur. Modern toplum anlayışına göre, çocukların aileleri ya da bakıcıları tarafından korunup kollanmasına, eğitilmelerine ihtiyaç vardır (27). Geçmişte çocukluk yetişkinlikten ayrılmışken, günümüzde yeniden

birleşmekte olduğu ileri sürülmektedir. Çocukların, artık çocuk olmaya, oyun oynamaya ve baskıdan uzak yaşamaya zamanları ve fırsatları olmamaktadır. Yetişkinleştirilmiş çocuklar günümüzde alkolizm, uyuşturucu kullanımı, şiddet gibi yetişkinliğe özgü olan sorunları yaşarken, daha erken yaşlarda daha fazla şey yapmaya ve başarmaya zorlanmaktadır (29).

Karmaşık bir süreç olarak değerlendirilen çocukluk dönemini gençlik döneminden ayırmakta bazı ülkelerde sosyal faktörler dikkate alınırken, genellikle pek çok ülkede kronolojik yaş faktörü kullanılmaktadır (32,33). Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi (BMÇHS)'nin birinci maddesinde, çocuklara uygulanan kanunlar çerçevesinde daha önce reşit olunmadıkça, 18 yaşından küçük herkesin çocuk olduğu belirtilmektedir (26). Türk Ceza Kanunu (2005)'nda, "Çocuk deyiminden, henüz 18 yaşını doldurmamış kişi anlaşılır." hükmüne yer vermiştir. Bu Kanun'a göre 12 yaş altındaki küçüklerin cezai ehliyeti yoktur, 12-18 yaş arasındaki çocuklar için de cezai sorumluluk açısından farklı kurallar getirilmiştir (34). Medeni Kanun'da 18 yaşını doldurmamış olan herkes "küçük" olarak adlandırılmaktadır (35). Uluslararası Çalışma Örgütü 15-24 yaş grubundaki kimseleri "genç işçi" kabul etmekte, çocuk işçi tanımında yaş sınırını 15 olarak belirtmektedir (36). Uluslararası Çalışma Örgütü'nün 182 sayılı "En Kötü Biçimlerdeki Çocuk İşçiliğinin Yasaklanması ve Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Acil Eylem Sözleşmesi"nde "çocuk" terimi ile 18 yaş altındaki herkes ifade edilmektedir (37). Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) 2006'da yaptığı "Çocuk İşgücü Anketi" nde (ÇİA), 6-17 yaş grubunu "çocuk" olarak kabul etmiştir (38). Bu doğrultuda yapılan çalışmada 18 yaş altındaki bireyler "çocuk" olarak tanımlanmıştır.

2. 1. 2. Çocuk İşçiliği Kavramı

Çocuğun tanımına benzer şekilde "işçilik" in tanımı da karmaşıktır. Çalışma hakkına sahip olmakla, çalışmaya zorlanmak arasında çok önemli farklar vardır (27,30).

Çocuğun normal gelişimine uygun işlerde ve uygun koşullarda çalışması; (30,39)

- Sağlıklı, üretken ve verimli vakit geçirme yoludur,
- Çocukların enerjisinin olumlu yollardan boşalmasını sağlar,

- Çocuğun güven ve özsaygısını geliştirerek, çocuğa aile üyesi ve vatandaş olarak yükselen bir toplumsal statü kazandırır,
- Çocuklar yeni beceriler geliştirebilirler ve çocuğun yetişkin yaşamına sıkıntısız ve yavaş bir geçiş yapmasına yardımcı olabilir.
Çocuk işçiliği ise; (27,40)
- Çocuğun fiziksel, mental, sosyal ve moral yönden gelişimine zarar verir,
- Okuma şansını ve oyun hakkını elinden alır,
- Çocukluğunu yaşamasını engeller,
- Çocuğun, potansiyelini kullanmasını ve saygınlığını azaltır ve
- Eğitim hakkını elinden alır.

Hayatını kazanmak ya da aile bütçesine katkı sağlamak amacıyla çalışma hayatında yer alan 18 yaş altındaki bireyler “*çalışan çocuk*” ya da “*çocuk işçi*” olarak ifade edilmektedir (41). Uluslararası Çalışma Örgütüne göre çocuğun kendi evi içindeki ve okuldaki faaliyetleri dışında birkaç saat ya da tam zamanlı üretim faaliyetlerine katılan 18 yaş altındaki tüm çocuklar “*ekonomik olarak aktif çocuk*” kapsamındadır. Çocuk işçiliğinin ekonomik olarak aktif olan çocuğa göre daha dar bir anlam taşıdığı görülmektedir. On iki yaş üstü birkaç saat hafif işlerde çalışan çocuklar ile 15 yaşın üzerinde tehlikeli işler dışında çalışan çocuklar çocuk işçi olarak değerlendirilmemektedir. Uluslararası Çalışma Örgütünün “Çocuk İşçiliğinin En Kötü Biçimleri Sözleşmesi”ne göre güvenlik, sağlık ve moral gelişim bakımından olumsuz etkilere sahip işlerde çalışan çocuklar “*tehlikeli işlerde çalışan çocuk*” olarak tanımlanmaktadır. Tehlikeli iş, aşırı iş yükü ve çalışma yerinin fiziksel koşullarından kaynaklanabildiği gibi güvenli olarak bilinen işlerde çalışma sürelerinin uzunluğundan da kaynaklanabilmektedir. Çocukların alım satımı ve ticareti, borç karşılığı ya da bağımlı olarak çalıştırılması, çocukları askeri çatışmalara katılmaya zorlayacak şekilde kölelik benzeri uygulamalar; çocuğun fahişelikte, pornografik yayınların üretiminde ya da pornografik gösterilerde, uyuşturucu maddelerin üretimi ve ticareti gibi yasal olmayan faaliyetlerde kullanılması “*çocuk işçiliğinin en kötü biçimleri*” olarak tanımlanmaktadır (40,42).

Çalışan çocuklar, yaptıkları işe göre; (43)

- Tarım sektöründe çalışan çocuklar,
- Sokakta çalışan çocuklar,

- Sanayide çalışan çocuklar,
- Ev hizmetlerinde çalışan çocuklar ve
- Ticaret sektöründe çalışan çocuklar şeklinde gruplandırılabilirler.
Çalışma süresi açısından; (43)
- Tam zamanlı çalışan çocuklar,
- Mesleki eğitim merkezine kayıtlı çırak olarak çalışan çocuklar,
- Yarı zamanlı çalışan çocuklar (okul bitimi, hafta sonu, yaz tatili vb.) ve
- Ücretsiz aile işçisi olarak çalışanlar olarak sınıflandırılabilirler.

2. 2. Dünyada Çocuk İşçiliğinin Durumu

Çocukların çalıştırılması çok eski tarihlere dayanmasına rağmen, çocuk işçiliği kavramı tarımsal üretimden sanayileşmeye geçilmesiyle birlikte olmuş, çocuklar kapitalist sistem içinde, kurumsal işgücü konumunda fabrika, maden, atölye gibi sağlıksız ve yetişkin taciz ve baskısına açık yerlerde işverenler adına çalışmaya başlamışlardır. Çocukların çalışması her ülkenin kendi sosyo-kültürel ve ekonomik yapısına göre şekillenmektedir. Ekonomik hayatta çocuk emeğinin kullanımının yaygınlığı, toplumların gelişme düzeyini gösteren önemli bir göstergedir. Çocuk işçiliğinin az gelişmiş ülkelerde yaygın oluşu, bu ülkelerdeki nüfus artışı, yoksulluk, işsizlik, düşük eğitim düzeyi ve çarpık kentleşme gibi az gelişmişlik ölçütleriyle ilişkilidir (20,31,44,45).

Dünyada ILO'nun bildirdiğine göre 2006 yılı itibariyle 5-14 yaş arası 190.7 milyon, 15-17 yaş arası 126.7 milyon olmak üzere toplam 317.4 milyon çocuk ekonomik faaliyette bulunmaktadır. Bu çocukların 218 milyonu çocuk işçidir. Uluslararası sözleşmeler açısından kabul edilemez koşullarda çalıştırılan çocuk sayısı 126.3 milyondur. Çocukların 1.2 milyonu alınıp satılabilmekte, 5.7 milyonu köleleştirilmekte, 1.8 milyonu fahişelik ve pornografi işlerinde çalışmakta, 300 bini çatışmak için orduya katılmakta ve 600 bini yasadışı faaliyetlerde bulunmaktadır. Ekonomik olarak aktif çocukların coğrafi dağılımına bakıldığında en yüksek oran sahra altı Afrika'da görülmüştür. Dünyada çocuk emeğinin sektörel dağılımı içinde ilk sırayı

tarım almakta (%69) bunu hizmet sektörü (%22) ve sanayi sektörü (%9) izlemektedir (42,46,47).

2. 3. Türkiye’de Çocuk İşçiliğinin Durumu

Ülkemizde Çocuk İşgücü Araştırması (38) sonuçlarına göre 2006 yılı itibariyle 6-17 yaş grubunda 16 milyon 264 bin çocuk bulunmaktadır ve bu ülke nüfusunun %22.3’ünü oluşturmaktadır. Yaklaşık %60’ı kentlerde yaşayan çocuk nüfusunun %84.7’si bir okula devam ederken %15.3’ü okula devam etmemekte, bunların %58.8’ini ise kız çocukları oluşturmaktadır. Okula devam eden 6-17 yaş grubundaki çocukların %2.2’si, okula devam etmeyen çocukların %26.3’ü gelir getiren bir işte çalışmaktadır. Çalışan çocukların %68.6’sı mesleki eğitim merkezi dahil hiçbir eğitim kurumuna devam etmemektedir ve 2006 yılı itibariyle 6-17 yaş grubunda bulunan 16 milyon 264 bin çocuktan %5.9 (958 bin kişi)’u istihdam edilmekte, %43.1’i ev işlerinde çalışmaktadır. Çalışan çocukların %40.9’u tarım (392 bin kişi), %59.1’i tarım dışı sektörde (566 bin kişi) faaliyet gösterirken, %53’ü ücretli ya da yevmiyeli, %2.7’si kendi hesabına çalışan ya da işveren ve %43.8’i ücretsiz aile işçisidir.

Ülkemizde son dönemlerde çocuk işçiliğinin azaltılmasına yönelik çalışmalar artmıştır. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin 1994 yılında onaylanması, 1997’de zorunlu eğitimin beş yıldan sekiz yıla çıkarılması, 1998 yılında ILO’nun 138 sayılı “Asgari Yaş Sözleşmesi”nin kabul edilmesi ve 2001 yılında onaylanan 182 sayılı “Çocuk İşçiliğinin En Kötü Biçimlerinin Önlenmesi Sözleşmesi” çocuk işçiliğinin azaltılmasında önemli adımlardır (8,46). Türkiye, 2001 yılında 10 yıllık süreçte en kötü biçimli çocuk işçiliğini kaldıracağını taahhüt etmiştir. Bu grupta, mevsimsel tarım işçileri, küçük-orta boy işletmelerde tehlikeli koşullarda çalışan çocuklar ve sokak çocuk işçileri yer almaktadır (10). Türkiye, 1992 yılında ILO/ IPEC aracılığıyla çocuk işçiliği ile mücadele hareketine başlamış ve çalışmalar 2007 yılına dek devam etmiştir. Çocuk İşgücü Araştırması sonuçları 6-17 yaş grubunda çalışan çocuk sayısının 1994’den 2006’ya kadar geçen 12 yılda tüm sektörlerde %58 oranında azaldığını göstermektedir. Sektörlere göre, tarım sektöründe %74, sanayi sektöründe %30, ticaret sektöründe %54 oranlarında gerileme olmuştur (46). Yapılan çalışmalar ve yürütülen

projelerle çalışan çocuk sayısında gerileme görülmesine karşın, çalışan çocukların sık sık iş değiştirmeleri ve ÇİA çalışmasının Ekim Kasım Aralık aylarında yapılması nedeniyle, mevsimlik çocuk işçilerin ve sokakta çalışan çocukların bu sayıya dahil olmama olasılıkları yüksek görülmüştür.

2. 4. Çocuk İşçiliğinin Nedenleri

Çocuk işçiliği, yetişkin işsizliğinin dolaylı bir anlatımıdır. Eğer çocuklar yerine yetişkinler işe alınsalar aileler daha yüksek bir gelire sahip olabilirler. Çocuk işgücü kullanımı, temelde arz ve talep dengesine dayanmaktadır. Arzı belirleyen yoksulluk, gelenekler, eğitim olanaklarındaki sınırlılıklar olurken; düşük maliyet ve sorunsuz işçi olmaları talebi belirlemektedir. Göç, işsizlik ve yaşam koşullarının pahalılaşması arz hızını artırıcı etkiye sahiptir (48,49).

2. 4. 1. Çocuk Emeğine Arzı Etkileyen Faktörler

Dünyada ve Türkiye’de çocuk istihdamının nedenleri paralellik göstermektedir. Çocuk istihdamının genel nedenleri şu şekilde sıralanabilir:

Yoksulluk ve adaletsiz gelir dağılımı: Küreselleşme ve neoliberal politikalar sonucu köyden kente göç, işsizliğin artması, bölgelerarası gelişmişlik farkı, asgari ücretin yetersizliği, emek gelirlerinin gerilemesi, gelir dağılımının bozulması sonucu yoksulluk artmaktadır ve yoksulluk çocuk işçiliğinin önde gelen nedenleri arasındadır. Yoksulluk içinde çocuklar uzun dönemli bir yatırım alanı olarak değil, ailenin ekonomik sıkıntıları için gününbirlik çözüm yolu olarak görülmüştür. Özellikle nitelikli işgücü arz etme imkanı olmayan ailelerde, çalışan tüm aile bireylerinin toplam gelirin, bir aileyi ancak geçindirebildiği bir çalışma hayatı yaygınlaşmaktadır. Çocuk, gelir getirme aracı olarak kullanıldığı sürece aile daha çok çocuk sahibi olma eğilimi göstermekte; hane içindeki çocuk sayısına paralel olarak da çocukların eğitime katılımları düşmekte, iş gücüne katılımları artmaktadır (28,50-52).

Aile gelirinin düşük olması çocukların çalışma yaşını ve kazançlarını aşağıya çekmekte, çalışma koşullarını zorlaştırmaktadır. Yaşlarına göre daha elverişsiz koşullarda yaşamını sürdüren çocuklar dahil oldukları sosyoekonomik katmanın sınırlarının dışına çıkmakta zorlanmaktadırlar. Böylece yoksullukla, çocuk işçiliği geri kalmışlığın kalıcı hale gelmesine yol açmaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu ÇİA sonuçları ve yapılan diğer çalışmalara göre, çalışan çocukların çalışma nedenleri incelendiğinde ilk sırayı hane halkı gelirin katkıda bulunmak yer almaktadır (38,53-55).

Eğitimdeki Sorunlar: Eğitim kurumlarına karşı duyulan güvensizlik, okulda başarısızlık, tamamlanmayan eğitimin insana bir şeyler kazandırmayacağı düşüncesi, eğitim sisteminin iş piyasasına uygun nitelikte insanlar yetiştirememesi, okumuş gençler arasındaki işsizlik gibi faktörler çocukları çalışmaya iten eğitim alanına ilişkin sorunlardır. Eğitim kurumlarına gitmek yerine çalışan çocuklar, eğitim yoluyla elde edebilecekleri bilgi ve vasıflardan yoksun kalmakta ve gelecekte yüksek gelir getiren işlerde çalışma şanslarını kaybetmiş bulunmaktadır (28,55).

Nüfus artışı, çarpık kentleşme ve göç: Türkiye’de 1950’lerden itibaren başlayıp günümüze dek süregelen göç hareketlerine bağlı olarak ortaya çıkan hızlı kentleşme, ekonomik kalkınmaya paralel olmayıp daha hızlı bir gelişim göstermektedir. Tarıma dayanan yapının çözülmesi ile kentler üzerindeki yoğun baskı sonucu sayıları giderek artan gecekondu yerleşim yerlerine yönelik sağlık, eğitim ve diğer temel hizmetler yeterince yerine getirilememektedir (51,55,56). Kente göç eden aileler eğitim seviyelerinin düşük olması ve vasıfsız işgücü olmaları nedeniyle, düzenli bir gelirden mahrum kalmaktadırlar (57). Çalışan çocukların ailelerine bakıldığında bunların önemli bir kısmının göç ettiği görülmüştür. Göç eden ailelerde ebeveynlerin eğitimsiz oluşu, yoksulluk ve tarlada çalışan çocuğun atölyede çalışmasının doğal kabul edilmesi çocuk işçiliğini yaygınlaştırmaktadır (21,28,55).

Çocuğun bağımsız birey niteliğinin henüz gelişmemiş olması, kendisi ile ilgili verilecek kararların aile ve çevresi tarafından alınmasına yol açmaktadır. Oysaki ailede ebeveynler için yararlı görünenler her zaman çocuk için de yüksek yarar sağlamamaktadır (30,54).

2. 4. 2. Çocuk Emeği Talebini Etkileyen Faktörler

İşverenler çeşitli sebeplerle çocuk çalıştırmayı tercih etmektedirler. Bunun nedenleri; (35,48,58,59)

- Çocuk emeği ucuz ve zahmetsizdir,
- Çocuk yetişkin gibi bir bilinç taşımadığı için kendisine karşı yapılan haksızlıkların farkında değildir. Bu nedenle verilen işe ya da uygulamaya karşı çıkamaz,
- Çocuk işçilerin büyük bölümü işçi sağlığı ve güvenliği önlemleri olmadan kayıtsız, sigortasız ve sendikasız olarak küçük ölçekli işletmelerde çalışmaktadır,
- Çalışan çocuklarda risk bilinci yeterince gelişmediğı için, çalıştıkları ortamları bu açılardan değerlendirememekte, yetişkinin tercih etmediğı ortamlarda çalışmaktadırlar ve
- Çocuk işçiler daha uysal ve denetlenebilirdir ve tekrarlayan monoton işleri yaparlar.

İşverenlerin işgücü maliyetlerini düşürebilmek amacıyla çocuk işçileri tercih etmelerinde kayıt dışı ekonominin varlığı da önemli rol oynamaktadır ve Türkiye’de çocuk istihdamının hangi sektörlerde yoğunlaştığı bilinmesine rağmen, gerekli denetimin yapılmaması nedeniyle de çocuk istihdamı sürmektedir (54,55).

2. 5. Çocukların Çalıştırılmasına İlişkin Yasal Düzenlemeler

Çocuklar, yaşları, fiziksel ve ruhsal gelişimleri, eğitim durumları nedeniyle çalışma yaşamında riskli gruplar içinde kabul edilmektedir. Çocukların korunmasına yönelik uluslararası ve ulusal düzenlemeler, çocukların küçük yaşta çalışmaya başlamalarını önlemeye ve onları çalışma hayatında korumaya yöneliktir (10).

2. 5. 1. Uluslararası Düzenlemeler

Uluslararası düzenlemeler yirminci yüzyıl başlarında çocuğu koruyucu bir yaklaşımla yapılmıştır. Birleşmiş Milletler, Avrupa Konseyi, ILO ve diğer uluslararası

kuruluşlar, çocukların çalışmalarını düzenlemeye ve çalışma yaşamında korunmalarına yönelik düzenlemeler getirmişlerdir (25).

2. 5. 1. 1. Birleşmiş Milletlerin Düzenlemeleri

Birleşmiş Milletler tarafından hazırlanan 1989 tarihli BMÇHS, çocuk hakları konusunda kabul edilen en kapsamlı sözleşmedir. Türkiye'nin de 1995'te kabul ettiği sözleşme uyarınca, tüm çocuklar eşittir, sağlıklı ve yeterli beslenme, eğitim görme ve oyun oynama haklarına sahip olup; bedensel, zihinsel, ruhsal, ahlaksal, toplumsal gelişimine zararlı olabilecek nitelikteki işlerde çalıştırılmamaları gerekir (Madde 1,2,19,24,28,29,31,32) (25,26).

2. 5. 1. 2. Avrupa Konseyinin Düzenlemeleri

Avrupa Konseyince kabul edilen Avrupa Sosyal Şartının yedinci maddesi “çocukların ve gençlerin korunma hakkını” düzenlemektedir. Avrupa Sosyal Şartı Türkiye tarafından 1989'da bazı maddelerine çekince konulmak suretiyle onaylanmıştır (25).

2. 5. 1. 3. ILO Sözleşmeleri

Uluslararası Çalışma Örgütü, çalışan çocukların korunmasına yönelik düzenlemeler getirmiştir. “İstihdama Kabulde Asgari Yaşa İlişkin 138 Sayılı Sözleşme” ile 15 yaşından küçüklerin çalıştırılmaları yasaklanmış, ülkelerin seçimlerine göre 14 ya da 13 yaş için ise, sadece hafif işlere izin verilmiştir. On sekiz yaşına kadar da çocukların sağlık, güvenlik ya da ahlaki gelişimini tehlikeye düşürebilecek her türlü çalışma yasaklanmıştır (60).

Uluslararası Çalışma Örgütü 182 sayılı “Kötü Şartlardaki Çocuk İşçiliğinin Yasaklanması ve Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Acil Önlemler Sözleşmesi”ni

onaylayan her ülkede çocuk işçiliğinin en kötü biçimlerinin yasaklanmasını ve ortadan kaldırılmasını istemiştir. Türkiye, ILO'nun 138 sayılı Sözleşmesini 1998 yılında, 182 sayılı Sözleşmesini ise 2001 yılında onaylamıştır (37,60).

2. 5. 2. Ulusal Düzenlemeler

Anayasanın 50. maddesi “Kimse yaşına, cinsiyetine ve gücüne uymayan işlerde çalıştırılmaz. Küçükler ve kadınlar ile bedeni ve ruhi yetersizliği olanlar, çalışma şartları bakımından özel olarak korunurlar” hükmünü içermektedir (25). 4857 Sayılı İş Kanunu ile 15 yaşını doldurmamış çocukların çalıştırılması yasaklanmıştır. Ancak, 14 yaşını doldurmuş ve ilköğretimi tamamlamış olan çocuklar, bedensel, zihinsel ve ahlaki gelişimlerine; eğitimini sürdürenler ise okullarına engel olmayacak hafif işlerde çalıştırılabilirler Temel eğitimi tamamlamış ve okula gitmeyen çocukların çalışma süreleri günde yedi ve haftada otuz beş saat; 15 yaşını tamamlamış çocuklar için ise günde 8, haftada 40 saatle sınırlandırılmıştır. Okula devam eden çocukların eğitim döneminde eğitim saatleri dışında en fazla günde iki saat ve haftada on saat çalışabilecekleri belirtilmiştir (Madde 71) (61). 4857 sayılı Kanun gereğince 2004 tarihinde çıkarılan “Çocuk ve Genç İşçilerin Çalıştırılma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik” ile çocuk ve genç işçilerin çalıştırılabilecekleri ve çalıştırılmayacakları işler, çalışma koşulları, yapılacak sözleşmeler ve eğitimler düzenlenmiştir. İş Kanunu ve ilgili yönetmelik gereğince; (61,62)

- Çocuk ve genç işçilerin günlük çalışma süreleri, 24 saatlik zaman diliminde, kesintisiz 14 saat dinlenme süresi dikkate alınarak uygulanır.
- Çocuk ve genç işçilerin hafta tatili izinleri kesintisiz 40 saatten az olamaz. Ayrıca hafta tatili ücreti bir iş karşılığı olmaksızın ödenir.
- İki saatten fazla dört saatten az süren işlerde otuz dakika, dört saatten yedi buçuk saate kadar olan işlerde çalışma süresinin ortasında bir saat olmak üzere ara dinlenmesi verilmesi zorunludur.
- Çocuk ve genç işçiler, ulusal bayram ve genel tatil günlerinde çalıştırılmazlar. Ayrıca bugünlere ilişkin ücretler bir iş karşılığı olmaksızın ödenir.

- On sekiz yaşından küçüklerin yıllık ücretli izin süreleri, 20 gün olarak belirtilmiştir (Madde 53).
- Sanayiye ait işlerde 18 yaşını doldurmamış çocuk ve genç işçilerin gece çalıştırılması yasaklanmıştır (Madde 73).
- Çocuk ve genç işçilerin işe alınmalarından önce çalışmaya devamlarına bir sakınca olup olmadığının kontrol ettirilmesi amacıyla sağlık muayenesinden geçirilmeleri gerekir (Madde 87).
- İş Kanunu'nun 63. maddesinde ve yönetmelikte belirlenen çalışma sürelerine aykırı olarak işçi çalıştıran yerlerde 18 yaşını doldurmamış çocukları ve gençleri çalıştıran, gece çalışması yaptıran işveren ya da işveren vekiline idari para cezası öngörülmüştür (Madde 104).

Anayasanın 42. maddesinde “İlköğretim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur” hükmü bulunmaktadır. İlköğretim Kanunu'na göre, zorunlu eğitim süresi sekiz yıl olarak belirlenmiş ve ilköğretim çağına olup da zorunlu temel öğretim kısımlarına devam etmeyenlerin resmi ve özel işyerlerinde ya da başka yerlerde ücretli ya da ücretsiz çalıştırılması yasaklanmıştır (Madde 59) (25).

Zorunlu temel eğitimini tamamlamış olan çocuklar 3308 sayılı Mesleki Eğitim Kanunu'na göre, işyerlerinde çalışırken aynı zamanda haftanın belirli günleri mesleki eğitim merkezinde (MEM) teorik eğitimlerini sürdürebilmektedirler. Bu Kanun'a göre çıraklar öğrenci statüsünde kabul edilmekte ve iş kazaları, meslek hastalıkları ve hastalık sigorta primleri devlet tarafından karşılanmaktadır (61).

Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu'nun 12. maddesinde, 21 yaşından küçük kadın ve erkeklerin gazino, bar, kafe ve buna benzer içki kullanılan yerler ile banyo, hamam ve plajlarda çalıştırılmaları yasaklanmıştır (61).

İş Kanunu'na tabi olmayan işyerlerinde genel kanun niteliğindeki Borçlar Kanunu uygulanmaktadır. Borçlar Kanununun 318. maddesi, usta ile yasal vasisi arasında çıraklık sözleşmesi yapılması ve sözleşmede yapılacak iş, çıraklık süresi, günlük çalışma süresi, ücret ve diğer ödemeler ile deneme süresinin belirtilmesi hükmünü getirmiştir. Kanun'un 330. maddesi ise, “Çalıştırma süreleri ve yasaklar” başlığı altında 18 yaş altındakilerin gece ve hafta tatilinde çalıştırılmalarını yasaklamaktadır. Sendikalar Kanunu'nun 20. maddesine göre, 16 yaşını doldurmuş olan ve bu Kanun'a göre işçi sayılanlar sendika üyesi olabilirler (10,25).

2. 6. Çocuk İşçiliğinin Ergenlikteki Gelişim Üzerine Etkileri

Ergenlik dönemi çocukluk ile erişkinlik arasındaki geçiş dönemidir. Ergenler bu dönemde fiziksel, duygusal, bilişsel ve sosyal alanda pek çok değişim geçirirler. Ergenlik, üreme, endokrin ve yapısal sistemin olgunlaşması ve gelişimini içeren puberte ile başlayıp; bağımsızlığın kazanılarak, genç yetişkinlik rolleri ve sorumluluklarının başladığı döneme dek uzanır. Bu dönem; (63-66)

- İlk ergenlik (10-13 yaş),
- Orta ergenlik (14-16 yaş) ve
- Geç ergenlik (17-19 yaş) olarak üç evreden oluşur.

Dünya Sağlık Örgütü, ergen kişiyi 10–19 yaşlar arasındaki kişi olarak tanımlamaktadır. Ericson'a göre ergenlik, gencin kendini ve toplumdaki rollerini tanıdığı, rol karmaşası yaşadığı bir dönemdir ve bu dönemde gelişimsel görevlere sahiptir. Bunlar: (59,65)

- Cinsel rolü kabullenme ve ona uygun davranış örüntüleri geliştirme,
- Duygusal bağımsızlığını kazanma,
- Kendi başına karar verebilme,
- Arkadaşlık yeteneklerini geliştirme,
- Çatışan değerleri uzlaştırma,
- Meslek seçimini yapabilme ve
- Öz kimliğine ulaşabilmedir.

Hızlı değişimlerin yaşandığı bu dönemde ortaya çıkan en önemli sorunlar, gerginlik, aile ile çatışma, kimlik karmaşası, geleceği ile ilgili kararsızlıklar ve meslek edinme kaygısıdır. Bütün bunların üstüne ergen çalışmak zorunda ise, bu tür sorunlar daha karmaşık hale gelir. Çalışma, geçirilen bu değişimleri çeşitli yönlerden etkiler (65,67).

2. 6. 1. Çocuk İşçiliğinin Fiziksel Gelişim Üzerine Etkileri

Büyüme ergenlikte dikkat çekici özellikte hızlıdır. Ağır fizik güçle yapılan bedensel çalışma yetişkinlik dönemi için gerekli güç ve dayanıklılığı küçük yaşlarda

tükettiği için, çocuğun biyolojik büyüme ve gelişme potansiyelini sınırlandırabilir. Çalışılan yerin özelliklerine göre gelişebilen hastalıklar da büyüme gelişmeyi olumsuz olarak etkileyebilir (10,20,47,66). Çocuklar işyerlerinde yemek verilmemesi ya da iş yoğunluğu nedeniyle yeterince beslenememektedir. Yetersiz alınan enerji ve protein miktarı çocuğun büyüme ve gelişmesini olumsuz yönde etkileyebilmekte ve durdurabilmektedir (20).

Çocuklarda alınan kimyasalların gelişme üzerine yaratacağı toksisite riski yetişkinlere oranla daha fazla olur. Çevredeki kimyasallara maruziyet sonucu astım, zihinsel gelişme yavaşlığı, üreme sorunları ve kanser ön plana çıkmaktadır. Çalışma ortamında bulunan tozlar, çalışma ortamının yetersiz ışıklandırılması, sıcaklık sorunları, kalabalık ortam, nem oranı, koku, iyonize radyasyon varlığı, güvensiz ve hijyenik olmayan ortam çocukların sağlığını ek olarak tehdit etmektedir (68,69).

Çocukların çok az kısmı yasal sürelerde çalıştırılmaktadır (10,16,19,70). Uzun süreli çalışmalar yorulma, zihinsel yüklenme, dikkat bozukluğu ve bunlara bağlı olarak da iş kazaları ve meslek hastalıklarına yakalanma riskini arttırmaktadır (21,71). Yetişkinlere uygun olarak yapılmış kişisel koruyucuların çocukların anatomik yapısına uymaması, uzun süre tehlikeli ortamlarda çocukların korumasız çalışmalarına neden olmaktadır (25,72).

2. 6. 2. Çocuk İşçiliğinin Ruhsal ve Sosyal Gelişim Üzerine Etkileri

Ergenlik dönemi, uygun olmayan yaşam koşullarında yaralanmalara, kırılmalara en duyarlı olunan dönemlerden biridir. Ergenin sosyal gelişiminde arkadaş ilişkileri ve akran grupları çok önemli olmasına rağmen, çalışma koşulları, arkadaşlarla yakın ilişkiler kurmasına fırsat tanımamakta, çalışan çocukların büyük kısmı oyuna ve diğer faaliyetlere hemen hemen hiç zaman ayıramamaktadırlar (73). Cinsel kimliği edinmede karşı cinsle kurulan ilişkiler önemli olmasına rağmen, çalışan ergenler karşı cinsle arkadaşlık yapmaya çekinmektedir ve çok az kısmının karşı cinsten arkadaşı vardır (74).

Çoğunlukla erişkinlerle olan iletişim, maddi bağımsızlık duygusu, erişkin rolü üstlenme gibi nedenlerle çalışan çocuklar madde bağımlılığı yönünden riskli gruplar arasındadır (47,75).

Çalışan çocuk içinde, ailesinde, okulunda ve içinde yaşadığı toplumda sürekli bir kimlik çatışması yaşayabilmektedir. Kendisinden para kazanıp ailesinin ekonomik yaşamına katkıda bulunduğu yetişkin kimliğiyle davranması; ebeveynlerine, okuyorsa öğretmenlerine itaat ettiğinde çocuk kimliğiyle davranması beklenmektedir. Kimi zaman yetişkin kimi zaman çocuk kimliğinin getirdiği kimlik kargaşası sonucu bazı çocuklar pasif, bağımlı davranışı benimserken, bazıları da aileye, işverene başkaldıran, saldırgan davranışlar gösterebilmektedir (25,47,76).

Ergenlerin, işyerinde uygun özdeşim kurabilecekleri, model alabilecekleri nitelikli yetişkinlerle karşılaşma şansları azdır. Aile sistemi içinde baba otoritesiyle büyütülen çocuk, işyerinde patron otoritesiyle karşılaşınca “bağımsız kişilik” geliştirememeye, kendini varlıksal olarak ortaya koyamama sorunu yaşayabilmektedir ve stresli durumlarla baş edemeyince psikolojik ve fizyolojik tepkiler geliştirebilmektedir (25,70,74,77).

2. 7. İstismar ve Çocuk İşçiliği

Her ülke için başlıca halk sağlığı sorunu olan şiddet, dünya çapında ölümlerin ve ölümcül olmayan yaralanmaların en önemli sebebidir. Dünyada her yıl, bir milyon altı yüz bin insan şiddet yüzünden yaşamını yitirmekte, sayısız insan ise zarar görmektedir. Dünya Sağlık Örgütü şiddeti, “Kişinin kendine, bir başkasına ya da gruba karşı yaralama, ölüm, psikolojik zarar, gelişme geriliği ile sonuçlanan kasıtlı güç kullanma tehdidi” olarak tanımlamaktadır (78,79).

Tüm ülkelerde baskın bir eğilim ve davranış olarak şiddet, toplumun her kesiminde çocukların karşısına çıkmakta ve çocukları bazen şiddetin mağduru bazen de şiddeti uygulayan kişiler olarak karşımıza çıkarmaktadır. Çocuğa yönelik her türlü şiddet çocuk istismarı olarak tanımlanmaktadır ve çocuğun tüm yaşamı boyunca ciddi etkiler yaratan, bireysel ve toplumsal maliyeti yüksek bir sorundur. Konunun yeterince bildirilmemesi, kültürel farklılıklar nedeniyle tanı konulmasındaki güçlükler, inkar edilmesi ve gizli kalması sorunun önemini daha da artırmaktadır (63,80,81).

Çocuk istismarı, çocuklara bilerek ya da bilmeyerek yapılan kaza dışı ve önlenebilir davranışlarla zarar verilmesidir. İstismarın değerlendirilmesinde davranışın

mutlaka, çocuk tarafından şiddet olarak algılanması ya da yetişkin tarafından bilinçli olarak yapılması şart değildir. Dünya Sağlık Örgütüne göre istismar fiziksel, duygusal, cinsel istismar ve ihmal olarak dört bölümde incelenebilir. Çocuklar aynı zamanda ya da değişik zamanlarda birden fazla kişi tarafından, birden fazla istismar türüne uğrayabilmektedirler (18,82-85).

2. 7. 1. Fiziksel İstismar

Fiziksel istismar, 18 yaşından küçük çocuk ya da gencin ana babası ya da bakımından sorumlu başka kişi tarafından sağlığına zarar verecek biçimde fiziksel hasara uğraması, yaralanması ya da yaralanma riski taşımasıdır. Diğer bir tanıma göre; itaati sağlama, cezalandırma ya da öfke boşaltma amacıyla çocuğun vücudunun herhangi bir yerinde iz bırakacak şekilde ya da iz bırakmasa da şiddet uygulayarak çocuğa zarar vermedir (86,87).

Bir tokattan çeşitli objelerin kullanımına kadar uzanan disiplin amaçlı ceza uygulamaları, çocuk istismarına yol açan davranışlardır (24,80). Dünya Sağlık Örgütü tarafından itme, sarsma, tokat atma “orta derece şiddet”; vurma, tekmeleme, boğazını sıkma, bıçak ya da silah kullanma ise “ağır derece şiddet” olarak tanımlanmıştır (88). Çocuklara yönelik fiziksel istismar klinikte en sık deri, iskelet ve merkezi sinir sistemi bulguları olarak ortaya çıkarken sonuçları; yumuşak doku lezyonları, kırıklar, yanık ve haşlanmalar, iç organ yaralanmaları, kafa travmaları şeklinde olmaktadır. Çocuğun vücudundaki lezyonlar tokat, yumruk, itip kakma, sarsma ve çimdikleme gibi aletsiz saldırılarla olabileceği gibi, kemer, kayış, hortum, sigara, ütü ya da sıcak su gibi araçlar kullanılarak da olabilir (80).

2. 7. 2. Duygusal İstismar

Duygusal istismar oldukça sık olmakla birlikte, fark edilmesinde, tanımlanmasında, anlaşılmasında ve yasal olarak kanıtlanmasında güçlükler yaşanmaktadır. Dünya Sağlık Örgütüne göre duygusal istismar “Çocuğun yaşadığı

toplum içinde uygun şekilde gelişimini sağlayamama, bireysel potansiyeliyle orantılı duygusal ve sosyal yeteneklerini geliştirebileceği destekleyici çevreyi oluşturamamadır” (15,86). Diğer bir tanıma göre duygusal istismar “Çocuk ve gençlerin psikolojik olarak kötüye kullanılması, yapılan ya da yapılması gerekli olan ancak ihmal edilen toplumsal ve bilimsel standartlara göre psikolojik açıdan zarar verici oldukları saptanan davranışlardır.” Avrupa Konseyine göre duygusal istismar, bir çocuğun duygusal ve davranışsal gelişimi üzerinde ciddi olumsuz etki yaratan davranışları içerir ve çocuğun benliğine sözlü saldırı, tekrarlayan sürekli aşağılama ya da reddetme biçimlerinde olabilir. Bu davranışlar yaş, bilgi ve pozisyon gibi özellikler ile çocuk ya da gencin üzerinde güç sahibi olan kişiler tarafından gerçekleştirilebilir (25,80). Duygusal istismara yol açan belli başlı yaklaşımlar şunlardır: (18,89)

- Reddetme; Erişkinin çocuğun değerli olduğu düşüncesini ve gereksinimleri olabileceğini kabul etmeyen, çocuğun temel uyarılarla ve karşılıklı ilişki kurma gereksinimini göz ardı ederek duygusal ve entelektüel gelişimini engelleyen tutum ve davranışlardır.
- İzole etme; çocuğu normal sosyal deneyim ve etkileşimden uzak tutan, arkadaş çevresinin oluşmasını engelleyen ve çocuğu dünyada tek ve yalnız olmasına yönlendiren davranışlardır.
- Yıldırma; çocuğa sözel saldırıda bulunularak korku ortamı yaratan ve sindiren davranışlardır.
- Suça yönlendirme; çocuğu sosyal davranışlardan uzaklaştırıp, anti-sosyal, yıkıcı davranışlar içinde bulunmasına neden olan ve sosyal bütünlüğü bozucu davranışlardır.
- Yetişkinleştirici tavırlar; çocuğun bir yetiştikenden beklenen tavırlar içine girmesine zorlayan tavırlardır.
- Aşağılama, sözel saldırgan tavırlardır.

2. 7. 3. Cinsel İstismar

Cinsel şiddet, temel insan haklarının ağır bir ihlalidir. Bütün dünyada farklı travmalar arasında en az bildirileni olarak cinsel saldırılar ancak yetmişli yıllarda su yüzüne çıkmaya başlamış, seksenli yıllarda neden olduğu ruhsal sorunlara ilişkin

bilimsel kanıtlar artmaya başlamıştır. Doksanlı yıllarda savaş ve silahlı çatışma ortamlarında toplu tecavüzlerle ilgili bilgiler artık gizlenemez olmuş, iki binlerde eş-sevgili ve yakınların cinsel saldırısı daha sıklıkla tartışılır hale gelmiştir. Ayıp ve utanılacak bir deneyim olarak görülen cinsel saldırılar en fazla gizli kalan suçlar arasında kalmaya devam etmektedir. Cinsel şiddet genellikle erkekler tarafından işlenir ve kurbanlar en çok kadınlar olmak üzere, çocuklar ve erkeklerdir (90).

Avrupa Konseyine göre çocuğun cinsel istismarı, çocuğun uygunsuz cinsel temas, faaliyet ya da davranışa maruz kalmasıdır. Türk Ceza Kanunu'na göre çocuk istismarı; “On beş yaşını tamamlamamış ya da tamamlamış olmakla birlikte fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılama yeteneği gelişmemiş olan çocuklara karşı gerçekleştirilen her türlü cinsel davranış ile on beş yaşından büyük çocuklara karşı cebir, tehdit, hileye dayalı olarak gerçekleştirilen cinsel davranışlardır” (25).

Cinsel istismar, dokunmayı içeren ve dokunmayı içermeyen istismar olarak ikiye ayrılabilir: Dokunmayı içermeyen istismar; sözel sataşmalar, uygunsuz telefon konuşmaları, teşhircilik, röntgencilik, istenmediği halde cinsel materyallere bakmaya zorlanma, çocuğun cinsel ilişkiye şahit olması, cinsel obje olarak kullanılması şeklinde olabilir. Dokunmanın yer aldığı istismar oral-genital, genital-genital, genital-rektal, elle genital temas, genital bölgeye, memeye ya da vücudun diğer bölgelerine dokunma şeklinde olabilir (91).

Cinsel istismar iç benlik uyumu ile çevre arasındaki dengeyi bozan travmatik bir olaydır. Cinsel istismara uğrayan çocuklar, utanma ve suçluluk duygularını bastırmak ve aile düzenini bozmamak için durumu yadsıyabilirler (86,92). Dünya Sağlık Örgütü'nün “Şiddet Döngüsü Raporu (2007)”na göre; yirmi bir ülkede yapılan çalışmada kadınların %7 ile %36'sının; erkeklerin %3 ile %29'unun çocukluklarında cinsel istismara uğradığı bildirilmektedir (83).

Çocuklarda cinsel istismara uğrama durumunda fiziksel belirtilerin yanı sıra psikiyatrik semptomlar da görülebilmektedir. Cinsel istismarı düşündüren psikiyatrik semptomlar; anksiyete, korku, uyku bozuklukları, somatik yakınmalar, enürezis, enkoprezis, madde kullanımı, iletişimi reddetme, duygusal donukluk, yeme sorunları, kendine zarar verici davranışlar, cinsel içerikli konulara aşırı ilgi ya da aşırı kaçınma, depresyon, içe kapanma, cinsel olarak tahrik edici davranışlar ve aşırı sinirliliktir (91).

2. 7. 4. İhmal

Çocuk ihmali, istismarın en yaygın tipidir (93). Uzun süreli ihmaller başlıca morbidite ve mortalite nedenlerindedir. İhmal, “Ailenin, ilgili kurumların ve devletin çocuğa karşı beslenme, sağlık, barınma, giyim, eğitim ve gözetim gibi en temel sorumluluklarını yerine getirmemesidir” (80). İhmal ve istismarı birbirinden ayıran en temel nokta, istismarın aktif; ihmalin ise pasif bir olgu olmasıdır. İhmalle çocuğun bedensel, duygusal, ahlaksal ya da sosyal gelişiminin engellenmesi söz konusudur (81). İhmalin görülmesinde ana nedenler; fakirlik, sosyal ve kültürel özellikler, toplumsal cinsiyet rolleri ve bunlara ilişkin özelliklerdir (81,94).

İhmal, fiziksel ve duygusal ihmal şeklinde görülebilir. Fiziksel ihmal göstergeleri; çocuğun gözetilmesinde yetersizlik, sağlık bakımında eksiklik, güvenli ya da uygun olmayan yerlerde barınma, çocuğun terk edilmesi, eğitiminin aksaması, okul devamsızlığına göz yumulması, eksik ve kötü besleme, çocuğun aşırı derecede pis ve bakımsız olması, evdeki koşulların güvenli olmayışı olarak sıralanabilir (94). Duygusal ihmal göstergeleri çocuğun sevilmemesi, ihtiyacı olan duygusal ilgi ve yakınlığın ona gösterilmemesi, iletişim eksikliği olarak kabul edilmektedir. Ancak ihmal türlerini birbirinden ayırmak oldukça güçtür (81).

İhmalin erken tanınması önemlidir. İhmal olasılıklarına yönelik olarak; çocuğun giyimi, öz bakımı, büyümesi sağlık sorunlarının tedavisinin yapıp yapılmadığı, eğitim ihtiyacının karşılanıp karşılanmadığı, okula devamsızlık durumu, ev içi yaralanma ve zehirlenme durumları, aileyi etkileyecek fiziksel, psikolojik sorunların varlığı değerlendirilmelidir. İhmalde, durumun sürekliliği ve sosyoekonomik faktörler göz önüne alınmalıdır. Maddi açıdan olanakların elvermemesi ile ihmalin karıştırılmaması gerekir (80).

2. 8. Dünyada ve Türkiye’de Çocuk İstismarının Yaygınlığı

Dünya üzerinde çocuk istismarı salgınlar düzeyindedir (63). Çocuğun istismarı farklı şekillerde olabilir. İçinde bulunulan fiziksel ve kültürel çevre ile istismara uğrayanın ve istismarcının kişilik özellikleri gibi pek çok özellikten etkilenir (95). Bazı

ülkelerde çocukların disiplin amaçlı sözel ve fiziksel cezalandırılmaları kabul edilebilir bir durumdur ve sosyalleşme sürecinin bir parçası olarak görülür (96-98).

Birleşmiş Milletler Çocuklara Yönelik Şiddet Raporu (2006)'nda bildirildiğine göre, tüm dünyada 2002 yılı itibariyle yaklaşık 53 bin çocuk cinayet kurbanıdır; bunlardan 22 bini 15-17 yaş arasındaki erkek çocuklardır. Raporda 100 ülkeden fazlasında sözel şiddet görüldüğü, çocukların %80 ile 98'inin evlerinde fiziksel cezalandırmaya maruz kaldığı, okul çocukluğu döneminde çocukların %20 ile 65'inin sözel ve psikolojik olarak aşağılandığı, 18 yaş altındaki 150 milyon kızın, 73 milyon erkeğin cinsel ilişkiye zorlandığı ifade edilmiş ve her yıl 133 ile 275 milyon çocuğun ailelerindeki şiddetin izleyicisi olduğu bildirilmiştir (99).

İngiltere'de 2007'de, 20 bin çocuk istismara uğrayarak çocuk koruma programına alınmış, bunların %12'si fiziksel, %25'i duygusal, %7'si cinsel istismar, %45'i ihmal ve %10'u da birden fazla istismarla karşılaşmıştır (100). Amerika'da 2006 yılında 905 bin çocuk istismara uğramış ve 1530 çocuk istismardan dolayı ölmüştür (85). Kanada'da 2003'te 10 bin çocuk üzerinde yapılan çalışmada, aile içi şiddet %28, fiziksel istismar %24, duygusal istismar %15, cinsel istismar %3, ihmal %30 olarak bulunmuştur (101). Çinli aileler üzerinde yapılan bir araştırmada ailelerin çocuklara uyguladıkları fiziksel istismar oranı %4.5' iken, sözel cezalandırma %57.5'tir (102).

Çocuk istismarı konusu ülkemizde ancak son yıllarda tartışılır olmaya başlamış ve tıp gündemine girmiştir ve bu alanda yapılan çalışmalar çok yenidir (80). Çocuk istismarına yönelik Türkiye örneklemini temsil edecek nitelikte ulusal veri yoktur. Ülke genelinde akademik çevreler tarafından yapılan çalışmalar istismarın yaygınlığına ilişkin bilgi vermektedir. Kaya ve ark. (103) tarafından yapılan çalışmada çocukluk döneminde fiziksel şiddet görme oranı %62.8, sözel şiddet görme oranı %80.2 olarak bulunmuştur. Sütölük ve ark. (104) tarafından yapılan çalışmada 19 yaş altı çıraklarda ailesinde sözel şiddete uğrayanlar %64.4, fiziksel şiddete uğrayanlar %60.4 olarak bulunmuştur. Ayan (105) tarafından yapılan çalışmada, anneleri tarafından şiddete uğradığı belirlenen öğrencilerin oranı %54, babaları tarafından şiddete uğradığı belirlenen öğrencilerin oranı ise %46 olarak saptanmıştır. Çuhadaroğlu ve ark. (106) tarafından Ankara ve Adana'da gerçekleştirilen çalışmada araştırmaya katılan ergenlerin %65'inin fiziksel şiddete uğradığı bulunmuştur. Mersin'de Kurt ve ark. (107) tarafından sokakta çalışan ya da yaşayan çocuklar üzerinde yaptıkları araştırmada, çocuklardan

%64.5'inin aile içinde istismara maruz kaldığı ve %6.8'ine işkenceye varan düzeyde dayak uygulandığı bildirilmiştir. Tüm bu çalışmalar, şiddetin genel olarak toplumumuzda yaygın olduğunu ve geleneksel olarak kabul edilebilir bir durum olarak görüldüğünü göstermektedir.

2. 9. Çocuk İstismarına Neden Olan Risk Faktörleri

Şiddet davranışının nedenlerinin anlaşılabilmesi için; bireylerin, yaşadıkları sosyo-ekonomik, kültürel çevre ile sosyalleştikleri kurumlar içerisinde ele alınmaları gerekir. Özellikle aile, okul, iş, sosyo-ekonomik statü ve sosyalleşme unsurları şiddet uygulayıcısı ya da mağduru olmada önem taşımaktadır (83). Çocuk istismarına neden olan tek bir faktörden söz etmek güçtür. Şiddeti besleyen ve destekleyen faktörler söz konusudur. Bu faktörler çocukla, aileyle ve toplumla ilgili olabilir (108).

2. 9. 1. Çocuk İstismarına Neden Olan Çocukla İlgili Risk Faktörleri

İstenmeyen çocuk olma, özürlülük, prematürelilik, hiperaktivite, kronik hastalık varlığı, üvey çocuk, kolikli ağlayan çocuk, davranış sorunları olan çocuklar daha çok istismara uğrama riski altındadır (83).

2. 9. 2. Çocuk İstismarına Neden Olan Aileyle İlgili Risk Faktörleri

Aile içinde istismarı etkileyen faktörler; aile içi şiddetin varlığı, sosyal destek azlığı, düşük sosyo-ekonomik düzey, işsizlik, ruhsal sorunlar, düşük benlik saygısı, çocukken istismara uğrama, ailede madde bağımlılığı, erken ebeveyn olma, üvey anne-baba ile yaşama, tek ebeveynli aile olma, fiziksel sağlık problemleri, aile üyelerinde bilişsel yetersizlik olarak sıralanabilir (83,93,101,102,109-112).

2. 9. 3. Çocuk İstismarına Neden Olan Toplumsal Risk Faktörleri

Şiddetin toplum tarafından kabul görmesi önemlidir. Şiddet bir yaşam biçimi olarak benimseniyorsa sorun olarak görülmez. Kabul gören şiddet meşru hale gelir (113). Toplumda sosyal, ekonomik, sağlık ve eğitim koşullarının kötüleşmesi, çocukları koruyan yasaların yetersizliği, sosyal eşitsizlikler, iletişim araçlarında şiddetin yaygınlığı, katı toplumsal cinsiyet rolleri, çocuk işçiliğinin varlığı, artan ekonomik ve sosyal eşitsizlikler, suç işleme oranının yüksek olması, sosyal hizmet teşkilatlarının ve özel destek kurumlarının yetersizliği, toplumsal düzensizlikler, şiddeti bireylerin değil yetkili makamların sorunu olarak görme, bu konuyla ilgili araştırmaların azlığı toplumsal yönden istismarı arttıran risk faktörleri olarak sıralanabilir (83,91,114,115).

2. 10. Ailede İstismar

Aile içi şiddet, aile üyelerinden birinin diğerine çoğunlukla da güçlü üyenin güçsüz üyeye fiziksel, duygusal, cinsel açıdan kötü davranması olarak tanımlanabilir. Aile içi şiddette, çoğunlukla kadınlar olmak üzere çocuklar, kardeşler, yaşlılar, bakıma gereksinimi olan özürlüler hedef alınabilmektedir (110,116,117). Oysaki kişilerin beden ve ruh sağlığı için gerekli sevgi, şefkat, ilgi ve bakım bulabilecekleri en doğal ortam, ailedir. Sağlıklı aileler toplum bunalımlarını önlerken, sağlıksız aileler yeni sosyal bunalımlara da yol açabilir. Aile içi istismarın tüm genetik hastalıkların toplamından daha çok insan yaşamına zarar verdiği bildirilmektedir. Şiddet davranışının ailede rol model alınan kişilerden öğrenilmesi söz konusudur (78,110,116).

Ailenin yoksulluğu, şiddet kısır döngüsünü besleyen bir yapı oluşturabilmektedir. Sosyoekonomik düzeyi düşük ailelerde depresyon daha yaygındır ve ailede ruhsal rahatsızlığın varlığı şiddet için risk faktörüdür (108,118,119). İstismar ve ihmal edilmiş çocuklarda daha ağır bilişsel ve akademik bozukluklar, daha fazla disiplin problemi bildirilmiştir (86,120). Aile gelirinin düşük olması ile disiplin yöntemi olarak dayak kullanılması arasındaki ilişkiyi vurgulayan çalışmalar vardır (121,122). Yoksullukla birlikte ihtiyaçların karşılanamamasının yarattığı engellenmişlik duygusu ve dayak karşısında hissedilen öfke, korku ve çökkünlük duyguları saldırganlık kaynağı olabilir.

(105,110,117). Aynı zamanda çocukluk dönemindeki cezalar çocuğa, anlaşmazlıklarda şiddeti çözüm yöntemi olarak kullanmayı öğretir (110,123).

2. 11. İşyerinde Şiddet ve Çocuk İşçilerin İstismarı

İş yerinde şiddet, çalışmaya bağlı stresörlerin hepsinden daha yıkıcıdır. Bir işyerinde lakap takma, suçlama, kızma, aşağılama, cinsel saldırı, tehdit etme, güç kullanma gibi davranışlarla, çalışan savunmasız durumdaki kişilere korkutucu, baskı altına alıcı, provoke edici, rahatsızlık verici şekilde sürekli, tekrarlayıcı davranışlar “iş yeri şiddeti” olarak değerlendirilmektedir. Şiddet bireylerin fiziksel ve ruhsal sağlığını etkilediği gibi, iş organizasyonu açısından da olumsuz bir durumdur. Şiddet, üretimi düşürebilir, çalışanlar arasında etkileşimi azaltabilir; hastalık nedeniyle işten ayrılmalar, gelirin azalması, işgücü kayıpları gibi sonuçlarla daha sık karşılaşılabilir (124).

İşyerinde şiddet yaratan nedenler bireysel, işle ilgili ve sosyal faktörler olarak incelenebilir. Bireysel faktörler arasında kişilerin ekonomik ve sağlık problemlerinin olması, madde bağımlılığı, şiddet öyküsünün varlığı, iş kaybetme tehlikesinin olması, kendi hatasından dolayı başkalarını suçlamak, otoriter yapıda olmak, stres altında olmak, kişisel ve ailesel problemleri çözmede yetersizlik, sosyal destek azlığı, etnik ve cinsiyet farklılıkları sayılabilir. İşle ilgili faktörler arasında işten çıkarmayla ilgili tehdit etme, aşırı çalışma, hırslı çalışma ortamı, aşırı kontrolcü yöneticinin varlığı, prim için yoğun yarış, yöneticiler ile çalışanlar arasında yetersiz iletişim, yetersiz iş deneyimi olan iş organizasyonu içinde çalışma, farklı kültürlerden insanların bir arada çalışması sıralanabilir. Toplumsal olarak şiddetin yaygınlığı ve sosyal faktörler işyerinde şiddeti arttırabilir (125).

Dünyada her nerede şiddet artıyorsa bu durumun en çok kurbanı çocuklar olmaktadır (12). Ancak çocuk işçiliğinde istismarının büyüklüğü ve ciddiyetinin gerçekte ne kadar olduğunu kestirmek zordur (126). Çalışan çocuklarca deneyimlenen istismar sıklıkla bağırma ve küfürlerin eşlik ettiği fiziksel istismar, cinsel zorlama ve daha az olarak da yaralama ve öldürmedir (12). Basit bir hata yaptığında dayak ile karşılaştığı bir ortamda çalışan çocuğun güvenlik gereksinimi karşılanamamakta, psikolojik sorunlar yaşamaları söz konusu olmaktadır (74). Etyopya’da 2006’da çalışan

çocuklar ile çalışmayanlar arasında yapılan araştırmada, çalışan grupta antisosyal davranışlar, duygulanım bozuklukları, anksiyete, madde bağımlılığı, stres daha yüksek düzeyde bulunmuştur. Araştırma sonunda bu duruma ilişkin olarak çocuk işçiliğinin önemli bir belirleyici olduğu ortaya konmuştur (24). Çoğunlukla duygusal şiddete dayalı tavır ve davranışların yer aldığı çalışma ilişkileri, çocuğu fiziksel hasarlarla kıyaslanmayacak ölçüde yaralamaktadır. Boidin (1995)'e göre, işverenin çocuğu başkaları önünde aşağılaması, reddetmesi, iş arkadaşları ile ilişki kurmasını yasaklaması, ondan kapasitesi üzerinde iş beklemesi, işten atmakla tehdit etmesi, hata yaptığında ağır biçimde bağırması, azarlaması ve küfretmesi, aynı işyerinde çalışan çocuklara eşit davranmaması, bazılarını kayırarak diğerlerini hor görmesi işyerinde duygusal istismarın örüntüleridir (23).

2. 12. İstismarın Sonuçları

Çocuk istismarı kısa ve uzun dönemli etkileriyle çocukların mental, fiziksel ve psikososyal iyiliklerine zarar verir (111,117). İstismarın başlıca sonuçları şunlardır:

Gelişimsel ve sosyal sorunlar: Çocukların uğradığı istismar arttıkça duygusal sorunların daha çok görüldüğü ve kendine güvende azalmayla birlikte sosyal uyum sorunlarının arttığı ifade edilmektedir (127,128).

Yakın ilişkilerde ve aile ilişkilerinde sorunlar: İstismar ve ihmal yetişkinlikte yakın ilişkilerde sorunlar yaşanmasına neden olmaktadır (129). Colman ve Widom (130)'un, prospektif olarak gerçekleştirdikleri, çocuklukta fiziksel ve cinsel istismar ile ihmalin, yetişkinlikteki ilişkiler üzerine etkilerini inceledikleri çalışmada, istismara uğramış yetişkinlerde, yakın ilişki sorunları yüksek bulunmuştur. Çocukluğunda fiziksel şiddete uğrayanlar, kendileri aile kurduğunda yeterli aile iletişimi kuramamakta ve aile içi rollerini yerine getirmekte yetersiz kalmaktadırlar (131).

Ruhsal sorunlar, madde kullanımı ve intihar: Ailede şiddetin olduğu durumlarda kızlarda daha çok içe atım sorunları; erkeklerde ise dışa atım sorunları bildirilmiştir (84). Çocukluklarında istismara uğrayan bireyler anksiyete, depresyon, posttravmatik stres, çözülme ve aşırı cinsel ilgi gibi istismara ilişkin sorunlar belirtmişlerdir (119,132). Spataro ve ark. (133) çocuklukta cinsel istismar ile ruhsal

bozukluklar arasındaki ilişkiyi incelemişler ve istismara uğrayan kadın ve erkeklerde ruh sağlığı hizmetlerine başvurmanın dört kat daha fazla olduğunu bulmuşlardır.

Her dört istismar tipinin sigara, alkol ve madde kullanımına etkisi belirtilmiştir. Hussey ve ark. (121) tarafından yapılan çalışmada sigara kullanma olasılığını fiziksel istismara uğramış olma 1.2, cinsel istismara uğramış olma 1.8 kat; alkol kullanma olasılığını fiziksel istismar 1.2, cinsel istismar 1.6 kat; madde kullanma olasılığını ise fiziksel istismar 1.6 kat, cinsel istismara uğramış olmanın 2 kat arttırdığı belirtilmiştir. Amerika'da 54200 hemşire arasında yapılan bir araştırmada fiziksel ya da cinsel istismara uğramanın sigara içme riskini büyük ölçüde arttırdığı ifade edilmiştir (134). Kuğu ve ark. (135) tarafından yapılan çalışmada çocukluğunda fiziksel istismara ve ihmale uğrayanlarda depresyonun, depresyonu olan deneklerde de madde kullanımının daha sık olduğu, istismar ve depresyonun madde kullanımı için risk oluşturabileceği belirtilmiştir.

Finkelhor ve ark. (136) tarafından yapılan çalışmada bir alanda istismara uğramanın diğer alanlarda da istismara uğrama riskini arttırdığı ifade edilmiştir. Varenceue ve ark. (129) tarafından kadınlar üzerinde yapılan çalışmada ise çocukluk döneminde birden fazla alanda istismar ve ihmale uğramanın yetişkinlikte yüksek stres için risk faktörü olduğu ve kadınların sosyal ilişkiler geliştirmesini zayıflattığı belirtilmiştir.

Çoğunlukla kurbanlarının taciz uygulayan kişiyle karşıya kalmaktansa sessiz kalmayı tercih ettiği bir durum olan cinsel şiddet (137) intihar eğilimini arttırmaktadır. Avustralya'da Martin ve ark. (138) tarafından yapılan araştırmada cinsel istismar bildirenlerde, intihar planlarının daha sık olduğu ve cinsel istismara uğrayan erkek çocuklarda intihar girişiminin daha sık görüldüğü bildirilmiştir.

Akademik başarıda düşme ve disiplin sorunları: İhmal edilmiş, fiziksel ve cinsel istismara uğramış çocukların daha zayıf notlar aldıkları, sınıf tekrarı yaptıkları ve daha fazla disiplin problemi yaşadıkları bildirilmiştir. İstismara uğramış çocuklar arasında ihmal edilmiş olanlar daha fazla oranda okulda başarısız olurken, fiziksel istismara uğrayanlarda disiplin problemleri daha yüksek olarak bildirilmiştir (120).

Fiziksel sorunlar: Hussey ve ark. (121) yaptıkları çalışmada fiziksel istismara uğramanın şişmanlık riskini 1.2 kat arttırdığını ve yine fiziksel istismarın depresyon riskini 1.8 kat, ihmalin 1.4 kat arttırdığını bulmuştur.

Saldırganlık ve suç işleme: Fiziksel ceza, yoksun bırakma ve tehdit genellikle çocukların saldırgan olmalarına, suç işlemeye eğilim göstermelerine ve düşmanca duygular yaşamalarına yol açmaktadır (86,105,121).

Cinsel sorunlar: Cinsel istismar, cinsel yolla bulaşan hastalıklara, yetişkinlikte cinsel uyumsuzluklara yol açabileceği gibi, lekelenmiş hissetme, utanç ve soyutlanma duygusuna yol açabilir. Dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu, ikincil enürezis ve enkoprezis cinsel istismarda daha sık ortaya çıkmaktadır. Cinsel istismara uğrayan kişiler ya ilişki kurmaktan kaçınabilir ya da aşırı yakınlık gereksinimi duyup çok sayıda, fazla beklentili ve kontrol edici ilişkiler kurabilirler (91,139,140).

Yeme bozuklukları: Çocukluk çağında cinsel istismara uğrayan bireyler benlik saygısında azalma, kendinden nefret etme ve kendi bedenine zarar verme ile kendi hayatları üzerinde kaybettikleri kontrolü geri kazanmak için kendilerini aç bırakma davranışlarına yönelebilmektedirler (141). Pretia ve ark. (142) tarafından cinsel istismar ile yeme bozuklukları ilişkisinin araştırıldığı çalışmada, kadınların 1/5'i cinsel istismar bildirmiş ve 12 yaştan önce cinsel istismara uğrayanlarda daha yüksek yeme bozukluğuna rastlanıldığı ifade edilmiştir.

2. 13. İstismarı ve Şiddeti Önlemeye Yönelik Hemşirelik Uygulamaları

Çocuk istismarı, hemşirelerin de içerisinde olduğu tüm sağlık profesyonellerini ilgilendiren bir sorundur. İstismar ve şiddet aile mahremiyeti içerisinde yer alan, gizli kalması için toplumsal kabulün olduğu bir konudur. Sağlık profesyonelleri de böyle durumlarda harekete geçmek konusunda zaman zaman tereddütler yaşamaktadırlar. Hemşirelerin düşük sosyo-ekonomik düzeyli ailelerde, istismar edilen çocuklara ve ailelerine yönelik danışman ve savunucu rollerini yerine getirmelerine ihtiyaç vardır (126).

Birincil önlemeye yönelik hemşirelik girişimleri: Birincil önlemede amaç şiddetin ortaya çıkmasını önlemektir. Hedef gruplar istismar yönünden riskli gruplar, istismar edilebilecek kişiler ya da genel olarak toplum olabilir. Birincil önleme içerisinde yer alacak girişimler şunlardır: (61,81,126)

a. İstismar potansiyeli olan gruplara yönelik girişimler: İstismar potansiyeli olan kişilerin problem çözme becerilerini geliştirmek, benlik saygısını yükseltmek, bağımlılık varsa azaltmak, ailelerde gerçekçi beklentiler oluşturulmasına yardım etmek, istismara yol açabilecek ruhsal rahatsızlıkları ve madde bağımlılığını belirlemek, strese gevşeme ve duygusal destek sağlamak, şiddete yönelik görüşleri değiştirmektir.

b. Topluma yönelik girişimler: Bu tür önlemler savunuculuğu ve politik aktivitelerde bulunmayı gerektirir. Örneğin hemşire anlaşmazlıkların çözümü için etkili uygulamaları toplum ya da gruplara öğretebilir, televizyonda ve basında şiddet içeren öğelerin azaltılmasına yönelik çalışabilir. Okul çalışmaları içerisinde öğrencilere, ailelerine ve okul çalışanlarına problem çözme yöntemleri ve sorunlarla başa çıkma yollarını öğretebilir. Yaşlının bakımı ya da özürünün varlığı gibi aile içerisinde stresi arttıran durumlarda, ailelerin faydalanabileceği toplumsal kaynaklar hakkında bilgi verebilir. İstismara ilişkin araştırmalar yaparak bu konuda risk altında olan grupları belirleyip onlara verilecek hizmetleri yönetebilir.

İkincil önlemeye yönelik hemşirelik girişimleri: Amaç var olan şiddeti ve istismarı durdurmaktır. İstismara uğrayan kişinin istismarcıdan korunmasını ve şiddetin kısır döngü haline gelmesini önlemeye yönelik girişimleri içerir. İstismar mağdurunun ciddi kaza ve yaralanmalardan korunması, madde bağımlılığı varsa bildirilmesi, şiddet kısır döngüsünü engellemek için istismar eden kişi, istismar mağduru ve ailenin tedavisi, istismar yönünden riskli ailelerin yakından izlenmesi ikincil önleme içerisinde yer alır.

Üçüncül önlemeye yönelik hemşirelik girişimleri: Şiddet kullanmış olan ailede tekrar şiddet kullanımının önlenmesi, istismar yaratan durumların düzeltilmesini içerir. İstismar uygulamış ailede ebeveynlik becerilerinin artırılması, çocuklardan daha gerçekçi beklentilerin sağlanması gibi uygulamalar üçüncül önlemeye yönelik girişimlerdir.

2. 14. İşyerinde Şiddeti Önlemeye Yönelik Uygulamalar

Akılcı ve insana değer veren yönetimlere sahip iş yerlerinde, şiddete daha az rastlanırken, yönetim zaafı olan ya da karlılığı ve disiplini en öncelikli değer olarak

gören, iletişim kanallarının kapalı olduğu iş yerlerinde şiddet daha sık görülür (143).

İşyerindeki şiddeti önlemeye yönelik uygulamalar üç başlık altında toplanabilir: (63,125,144)

1. Yönetmel kontrolün sağlanması

İşverenin işçi sağlığı için potansiyel olarak riskli olan durumları tanımlama ve bunları ortadan kaldırma ya da sınırlama yükümlülüğü vardır. İşyerinde yönetim düzeyinde şiddeti önlemeye yönelik eğitimler düzenlenerek, farkındalık artırılabilir. Çalışanların hal ve hareketlerini düzenleyen kurallar oluşturulabilir. Çatışma çözme yöntemleri yaygınlaştırılabilir.

2. Stresi azaltmaya yönelik uygulamalar

İşyerinde uygulanacak birtakım tekniklerle stres psikososyal açıdan başa çıkılabilir hale getirilebilir. Stresi azaltmaya yönelik girişimler içerisinde aşağıdaki uygulamalar yer alabilir:

- İyi beslenme; yeterli protein, karbonhidrat, vitamin, mineral ve lifli gıdalardan almak, şeker, tuz, yağ ve gıda katkı maddeli besinlerin alımını azaltmak, düzenli beslenme, uygun kiloyu korumak alkol ve kafeinli içecekleri azaltmak, tütün kullanmamak
- Bilişsel terapi; çalışanların ihtiyaç ve tercihlerinin değerlendirilmesi, girişkenlik eğitimi, savunmacı anlayışı pozitif başa çıkma davranışına dönüştürme
- Gevşeme; düzenli gevşeme egzersizlerinin uygulanması, bitirilmeyen işlerin bitirilmesi, sosyal destek ağlarını güçlendirme, çalışan kişilerle ilişkileri yakınlaştırma,
- Kişisel planlamalar yapma; zamanı etkili kullanma, uzun süreli mesleki planlamalar yapma gibi çalışmalar gerginliği azaltarak şiddet yaratacak ortamın oluşumunu engelleyebilir.

3. Çevresel düzenlemeler

Çevresel düzenlemeler içinde ışıklandırma, güvenlik kameralarının ve donanımların kullanımı sayılabilir.

3. GEREÇ VE YÖNTEM

3. 1. Araştırma Şekli

Bu çalışma, Mersin Mesleki Eğitim Merkezinde eğitim gören 18 yaş altı çocuk işçilerin işyerinde fiziksel, duygusal, cinsel istismar ve ihmale uğrama durumları ile istismarı etkileyen faktörleri belirlemek amacıyla yapılmış, kesitsel bir araştırmadır.

3. 2. Araştırma Evreni ve Örneklem Özellikleri

Bu araştırmanın evrenini, 2008-2009 Eğitim-Öğretim yılında Mersin Mesleki Eğitim Merkezine devam eden 18 yaş altı 702 çırak oluşturmuştur. Örneklem seçimine gidilmeyip belirlenen tarihler arasında okula eğitim için gelen 18 yaş altındaki çırakların tamamına ulaşılması hedeflenmiştir. Mesleki Eğitim Merkezi kayıtları kullanılarak 18 yaş altı çıraklar belirlenmiştir. Anket uygulamasının yapıldığı tarihlerde okula gelen 595 öğrenciye uygulama yapılmış, beş öğrenci çalışmaya katılmak istememiştir. Çalışmaya katılım hızı % 84.5'tir.

Mesleki eğitim merkezleri öğrencileri doğrudan mesleğe ve iş alanlarına hazırlayan eğitim kurumlarıdır. Mersin Mesleki Eğitim Merkezi, Mersin'in Gündoğdu semtinde yer almaktadır. Merkezin motorlu araçlar teknolojisi, ağaç işleri, berberlik, cam teknolojisi, çiçekçilik, torna, tesviye, iklimlendirme gibi 36 adet bölümü bulunmaktadır. Merkeze bir iş yerinde çalışan kişiler başvurabilmektedir.

Çıraklık eğitimi, ilköğretimi bitirip bir üst öğretime gidemeyen ya da çeşitli nedenlerle örgün eğitimin dışında kalmış ortaöğrenim çağındaki çocukların ve gençlerin eğitimini kapsamaktadır. En az ilköğretim okulu mezunu olanlardan 14 yaşını tamamlamış ve 19 yaşından gün almamış olanlar çıraklık eğitimine devam edebilmektedir. Ancak 19 yaşından gün almış olanlardan daha önce çıraklık eğitiminden geçmemiş olanlar da çıraklık eğitimine alınabilmektedirler. Çıraklık eğitimi, mesleğin özelliğine göre 2-4 yıl sürelidir. Çıraklar teorik eğitimlerini haftada bir gün mesleki

eğitim merkezi ya da işletmelerce temin edilen eğitim birimlerinde, pratik eğitimlerini ise haftada beş gün süreyle iş yerlerinde, gerçek iş ortamında yapmaktadırlar.

Yoksulluk nedeniyle çalışmaya itilen çocuklar, işyeri ortam ve koşullarından olduğu kadar istismar potansiyeli taşıyan çalışanlarla birlikte olmaları nedeniyle istismara uğrama yönünden riskli gruplardandır. Bu nedenle çalışma evreni olarak çıraklar tercih edilmiştir. Çalışma evreni olarak, Mersin Mesleki Eğitim Merkezinin tercih edilmesinin nedeni, çalışan çocukların çalıştıkları işyerlerinde patronlarınca etkilenebileceklerinin düşünülmesidir. alışan ocukların işyerlerinden uzakta, istismara uğrama durumlarını daha rahat ifade edebilecekleri n grlmştir.

3. 3. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma;

1. Çalışmaya MEM’de eğitim gören 18 yaş altı çalışan çocuklar alındığı için sonuçlar informel sektörde çalışan çocukları yansıtılmamaktadır.
2. Hedeflenen grubun %15.5’ine ulaşılamamış olması araştırmanın sınırlılığıdır.

3. 4. Verilerin Toplanması

Araştırmanın verileri, araştırmacı tarafından geliştirilen anket formu ile toplanmıştır. Anket formu hazırlanmadan önce ocuk işçiliği ve istismar konusunda literatür incelenmiş ve bu bilgilerden yararlanılarak ilgili anket geliştirilmiştir. Anketi oluştururken istismar ve ihmale ilişkin soruların duygusal zorlanmaya neden olmaması için daha önce yarı yapılandırılmış görüşmelerde çırakların anketörlere verdikleri ifadelerden yararlanılmıştır. İfadelerin uygunluğu bir uzman psikolog tarafından değerlendirilmiş ve birlikte düzenlemeler yapılmıştır. Anketin hazırlanması aşamasında Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi lme Değerlendirme Anabilim dalından görüşler alınmıştır. Anketin kapsam geçerliliği uzman görüşü yöntemiyle sınınmıştır. ocuk istismarı konusunda çalışmaları olan Prof.Dr. Sezen ZEYTİNOğLU

(Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü), Prof.Dr. Ufuk BEYAZOVA (Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi Sosyal Pediatri), Prof.Dr. Zümrüt BAŞBAKKAL (Ege Üniversitesi Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği), Prof.Dr. Suzan YILDIZ (İstanbul Üniversitesi Florence Nightingale Hemşirelik Yüksek Okulu Çocuk sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği), Doç.Dr. Figen ŞAHİN (Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi Sosyal Pediatri) ve Yrd.Doç.Dr. Nermin GÜRHAN (Gazi Üniversitesi Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği)'a anket formu gönderilerek görüşleri alınmış, formun son hali bu görüşler doğrultusunda geliştirilmiştir.

Veri toplamada kullanılan anket formu, iki bölüm halinde, açık ve kapalı uçlu sorular ile ifadelerden oluşmuştur. Birinci bölümde çocuk işçilerin ve ailelerinin tanıtıcı özellikleri, madde kullanma özellikleri, çalışma yaşamı ve işyeri özelliklerine ilişkin sorular sorulmuştur. Birinci bölümün sonunda çocuk işçilerin aile içinde fiziksel, duygusal, cinsel istismar ile duygusal ve fiziksel ihmalini araştıran sorulara yer verilmiştir. İkinci bölümde ise işyerinde fiziksel, duygusal, cinsel istismar ile duygusal ve fiziksel ihmalini belirlemeye yönelik ifadeler yer almıştır (EK-1). Aile içi istismarı belirlemede Prof.Dr. Vedat ŞAR, Uzm.Dr. İlhan YARGIÇ ve Uzm.Dr. Hamdi TUTKUN tarafından geliştirilen “Çocukluk Çağı Kötüye Kullanımı Soru Listesi (1993)”nden yararlanılmıştır (EK-2). İşyeri istismarını belirlemede ise ilgili literatürden yararlanılmıştır (10,21,71,74,89,100,112,126,144-146). Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Etik Kurulu, yapılacak araştırmayı değerlendirerek onay vermiştir (EK-3).

3. 5. Ön uygulama

Uzman görüşleri ile geliştirilmiş anket formlarının uygulanabilirliğini saptamak amacıyla Mersin MEM'e devam eden 25 öğrenciye ön uygulama yapılmıştır. Anketler 30 ile 45 dakikalık sürelerde doldurulmuş, ön uygulama sonucuna göre, anket formunda gerekli düzeltmeler yapılmıştır. Ankete soru eklenmediği ve sadece iki soruda ifade değişikliği yapıldığı için ön uygulamada kullanılan anketler çalışmaya dahil edilmiştir.

3. 6. Anket Formlarının Uygulanması

Çalışmaya ilişkin anket formları, 2008-2009 Eğitim Öğretim yılında Mart ayında, araştırmacı ve anketörler tarafından uygulanmıştır. Anket formlarının uygulanması, Mersin İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nün izni ile gerçekleştirilmiştir (EK- 4).

Anket uygulamasından önce okul yöneticileri ve öğretmenlere çalışma ile ilgili bilgi verilmiştir. Verileri toplamaya yardım edecek anketörlere çalışmanın amacı, sorularla ölçülmek istenen özellikler, uygulama sırasında dikkat edilecekler ve çıraklardan gelebilecek soruların nasıl yanıtlanabileceğine ilişkin 30 dakikalık eğitim verilmiştir. Araştırma için gerekli verilerin toplanması 06-11 Mart 2009 tarihleri arasında araştırmacı ve Mersin Üniversitesi Sağlık Yüksek Okulu Hemşirelik bölümünde eğitim alan yedi öğrenci tarafından gözlem altında anket yöntemi ile yapılmıştır. Anket uygulamadan önce çocuk işçilere çalışmanın amacı anlatılmış ve ankete katılımın isteğe bağlı olduğu söylenmiştir. Anket sonuçlarının sadece araştırma amacıyla kullanılacağı, anketlerin üzerine isim yazmayacakları için kimliklerinin belli olmayacağı açıklanmıştır. Çalışmaya katılımı teşvik etmek ve eğitime katkıda bulunmak için çıraklara kırtasiye malzemesi dağıtılmıştır. Çalışmaya katılmak istemeyen beş öğrenci olmuştur. Anket uygulaması her sınıf için bir ders saati süresinde yapılmıştır. Anket süresince çırakların birbirlerinden etkilenmemeleri için tek kişilik koltuklarda aralıklı oturmaları sağlanmıştır. Anketörler ve araştırmacı bu süreçte, sınıflarda bulunarak soruları yanıtlamış, eksik kalan yerler tamamlanmıştır. Okuduğunu anlamakta ve yazmakta zorlanan sekiz öğrencinin anketi araştırmacı ve anketörlerin yardımı ile doldurulmuştur.

3. 7. Araştırmanın Değişkenleri

İşyerinde istismara uğramayı etkileyeceği düşünülen cinsiyet, yaş, okulda başarısızlık nedeni ile çıraklığa başlama, haftalık ücret, çalışma yılı, çalışma süresi, madde kullanımı, işyerinde çalışan sayısı, patronun cinsiyeti, patronun eğitimi, aile geliri, ailede istismara uğrama bağımsız değişkenleri; işyerinde fiziksel, duygusal,

cinsel istismar ile fiziksel ve duygusal ihmale uğrama ise bağımlı değişkenleri oluşturmuştur.

3. 8. Verilerin Değerlendirilmesi

Verilerin değerlendirilmesinde kullanılan ölçütler aşağıdaki şekilde düzenlenmiştir: Çocukların çalıştıkları iş alanları, hizmet sektörü ve sanayi sektörü olarak gruplandırılmıştır. Kuaförler “hizmet sektörü”; metal işleri, mobilya, oto tamiri, elektrik/sıhhi tesisatçılık, diğer iş alanları “sanayi sektörü” olarak gruplandırılmıştır. Tekstil, haberleşme, kantincilik, fırıncılık, asansörcülük işleri, gruplaması yapılan iş alanlarından farklı özellikler gösterdiği için “diğer” olarak sınıflandırılmıştır.

“Aile gelirin kötü” olarak değerlendirilmesinde çocukların ailelerinin para durumunu fakir olarak belirtmeleri ölçüt olarak alınmıştır. Bunun yanında çocukların yaş özelliklerinden ve benzer özellikler gösteren ailelerin yaşadıkları çevreden gelmeleri nedeniyle ailenin gelir durumuna ilişkin iç görü yeterince gelişmemiş olabileceğinden aile gelirin ilişkili üç durumun var olması da (aile gelirin orta olarak değerlendirilmesi, düzenli gelirin olmaması, borcun olması) gelirin kötü olarak değerlendirilmesinde ölçüt olarak kullanılmıştır.

Babaya ait iş ve gelirin değerlendirilmesinde babanın ölü olması, işsiz olması, çırak tarafından tanınmaması “düzensiz iş ve gelir”e dahil edilmiştir.

Çalışma süresinin uygunluğunun değerlendirilmesinde, İş Kanunu madde 71 (62)’e göre 15 yaşın altında günde yedi saatten fazla çalışanlar ile 15 yaşını doldurmuş olup sekiz saatten fazla çalışanlar “çalışma süresi uygun olmayanlar” olarak değerlendirilmiştir.

İzin kullanmaları ile ilişkili olarak haftalık ve/veya yıllık izin kullanmayanlar “izin kullanmayanlar” olarak değerlendirilmiştir. Bir yıldan az süre ile çalışanların yıllık izin hakkı olmadığı için, bu çırakların durumu haftalık izinlerinin olup olmamasına göre değerlendirilmiştir. Haftalık izin kullananlar “izin kullananlar”a; kullanmayanlar “izin kullanmayanlar”a eklenmiştir.

Çırakların ücret durumunun değerlendirilmesinde 16 yaş altı ve üstü için, Asgari Ücret Tespit Komisyonu tarafından 25.12.2008 tarih ve 2008/1 no’lu karar ile 3308

sayılı Mesleki Eğitim Kanunu (madde 25) esas alınmıştır (61). Asgari ücret 16 yaşından büyükler için 1 Ocak 2009'dan itibaren brüt 666 TL, net 527.13 TL, 16 yaşını doldurmamış işçiler için ise brüt 567 TL, net 456.21 TL olarak belirlenmiştir. Mesleki Eğitim Kanunu (3308 sayılı kanun, madde 25)'na göre Mesleki Eğitim Merkezine devam eden çıraklara, yaşlarına uygun belirlenen asgari ücretin en az %30'u kadar ücret ödemesi yapılması gerekir. Buna göre 16 yaşını doldurmuş olanlar için aylık 200 TL, 16 yaşını doldurmamış olanlar için ise aylık 170 TL'nin altında ücret alanlar “Uygun ücret almayanlar” olarak ifade edilmiştir.

Aile içi istismara ilişkin fiziksel, duygusal, cinsel istismar ile fiziksel ve duygusal ihmal, işyeri istismarına ilişkin fiziksel, duygusal, cinsel istismar ile fiziksel ihmal ve duygusal ihmal araştırılmıştır.

Aile içi istismarın değerlendirilmesinde 39. soruya evet denildi ise “Aile içi fiziksel istismar var”, 40. soruya evet denildi ise “Aile içi duygusal istismar var”, 41. soruya evet denildi ise “Aile içi fiziksel ihmal var”, 42. soruya evet denildi ise “Aile içi duygusal ihmal var”, 43. soruya evet denildi ise “Aile içi cinsel istismar var” olarak değerlendirilmiştir.

İşyeri istismarının değerlendirilmesinde anket formunda yer alan 20,21,22 numaralı ifadelerden herhangi birinin çalışma ilişkilerinde bazen ya da sıklıkla bulunduğu ifade edilmesi “Fiziksel istismar var” olarak değerlendirilmiştir:

Duygusal istismar örüntüsü içinde reddetme, izole etme, yıldırma, kapasite üstü istek ve kendi çıkarına kullanma, suça yönlendirme, aşağılama alt başlıkları araştırılmak istenmiştir. Literatür içerisinde bir davranışın duygusal istismar olarak değerlendirilmesinde sürekli ve tekrarlayan biçimde olması vurgulanmıştır (18,80,89). Bu sebeple aşağıda numaraları verilen ifadelerden herhangi birinin çalışma ilişkilerinde *sıklıkla* bulunduğu ifade edilmesi “Duygusal istismar var” olarak değerlendirilmiştir. 2. ve 4. ifadeler reddetme, 5,6,7,10. ifadeler yıldırma; 8,9,11,15,16. ifadeler kapasite üstü istek ve kendi çıkarına kullanma; 17. ifade suça yönlendirme, 18. ifade izole etme, 12,13,14,19. ifadeler aşağılama için belirlenen ölçütlerdir.

Çalışma ilişkilerinde 24 ve 26 numaralı ifadeler ile (dokunma içeren cinsel istismar); 23 ve 25 numaralı ifadelerden (dokunma içermeyen cinsel istismar) herhangi birinin bazen ya da sıklıkla bulunduğu ifade edilmesi “Cinsel istismar var” olarak değerlendirilmiştir.

Aşağıda sayılanlardan sadece birinin olması “Fiziksel ihmal var” olarak değerlendirilmiştir; çalışma süresinin uygun olmaması (19. soru), haftalık izin ve/veya yıllık izin kullanılmaması (27. soru), işyerinde yemek ya da yemek parası verilmemesi (28. soru), ara dinlenme verilmemesi (34. soru), yaptığı işle ilgili hastalık ve kazalardan korunma bilgisi verilmemesi (35. soru), kişisel koruyucu kullanılmaması (36. soru), işyerinde tuvaletin olmaması, işyerinin sürekli sıcak/soğuk olması, sürekli toz, kir, gürültü, titreşim, kötü koku olması (37. soru).

İhmalin değerlendirilmesinde yapılan/ yapılmayan davranışın tekrarlayan, sürekli biçimde olması gerektiği düşünülerek çalışma ilişkilerinde 1 ve 3 numaralı ifadelerin *sıklıkla* bulunduğu ifade edilmesi “Duygusal ihmal var” olarak değerlendirilmiştir.

Veri girişi ve analizi bilgisayar ortamında yapılmış ve verilerin değerlendirilmesinde SPSS 11.5 paket programı kullanılmıştır. Verilerin özetlenmesinde tanımlayıcı istatistikler kullanılmıştır. Tekli analizlerde nominal tipteki değişkenlerin karşılaştırılmasında ki kare testi kullanılmıştır. Ordinal tipteki verilerin normal dağılıma uygunluğunu değerlendirmek için Shapiro-Wilks testi yapılmış, veriler normal dağılım göstermediği ve bağımsız grupların karşılaştırılması yapılacağı için Mann-Whitney U testi kullanılmıştır. Çocuk işçilerin işyerinde istismar riskini arttıran faktörlerin belirlenmesi amacıyla Binary Lojistik Regresyon Analizi uygulanmıştır. Kurulan Binary Lojistik Regresyon modelinde Forward Stepwise metodu ile fiziksel istismar, duygusal istismar, cinsel istismar ve duygusal ihmal için olası risk faktörleri analiz edilmiştir. Tekli analizde istatistiksel anlamlılık gösteren ve literatürde risk faktörü olarak belirtilen değişkenler modele alınmıştır.

Modele alınan değişkenler

1. Erkeklerin daha fazla istismara uğradığına ilişkin çalışmaların olması nedeniyle **cinsiyet**,
2. Yaş arttıkça istismarın azalacağı düşünülerek **yaş**,
3. İş alanlarının özelliklerine göre sanayide çalışma risk faktörü olarak düşünülerek **çalışma alanı**,
4. Çocuk sayısının artması ile ailenin işyerinde çocuğun gözetimini yeterince yapamayacağı ve her çocukla, ailedeki fert başına düşen gelir azalarak işyerindeki olumsuzluklarda, çocuğu çalışmaya devam etmeye zorlayacağı düşünülerek **ailedeki çocuk sayısı**,

5. Tek ebeveynli olma, aile gelirinin azalmasına sebep olacağı ve çocuğun sosyal destek algısını azaltacağı düşünülerek **ebeveynlerin birlikte ya da birlikte olmaması,**
6. Yoksullukla birlikte şiddetin arttığını gösteren çalışmalar olduğu için **aile geliri,**
7. Okulda başarısızlık kişinin kendine olan güveninde azalmaya, benlik saygısında düşmeye ve negatif duygular yaşamasına neden olabileceğinden risk faktörü olarak düşünülerek **okulda başarısız olma ya da diğer nedenlerle başlama,**
8. Çalışma yılı az olanların daha fazla istismara uğrayacağı düşünülerek **çalışma yılı,**
9. Günlük çalışma süresi istismarcı ile geçirilen süreyi arttıracığından **günlük çalışma süresi,**
10. İşyerinde kişi sayısının artması, istismara sebep olabilecek kişi sayısının artmasına neden olabileceğinden **işyerinde çalışan kişi sayısı,**
11. Erkeklerin erkeklere daha fazla şiddet uyguladığına dair literatür bilgisi olduğu için, toplumsal cinsiyet algısına göre erkek saldırganlığı onaylandığı için **patronun cinsiyeti,**
12. Ücretin düşüklüğü çocuk işçinin yaptıklarını değerli kabul etmeme ve iş becerisinin düşüklüğü ile ilgili olabileceğinden **haftalık ücret,**
13. Madde kullanımı ile şiddet ilişkisini gösteren çalışmalar olduğu için **sigara, alkol, uyarıcı/uyuşturucu madde kullanımı,**
14. Ailede başlayan şiddetin, okulda ve işyerinde devam ettiğine ilişkin çalışmalar olduğu için **ailede fiziksel, duygusal, cinsel istismar ve fiziksel, duygusal ihmal varlığı** olası risk faktörü olarak değerlendirilerek modele alınmıştır.

Patronların %49.1'inin eğitim düzeyi düşük olduğu için istismar yönünden risk faktörü olabileceği düşünülmüştür. Ancak çalışmaya katılan çocukların 196'sının (%32.9) patronlarının eğitim durumunu bilmemesinin sonuçları olumsuz yönde etkileyebileceği düşünülerek patronun eğitimi analize dahil edilmemiştir.

3.9. Araştırmanın Zaman Çizelgesi

	2008				2009					
	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haz.
Literatür tarama										
Ön anket hazırlama										
Ön deneme										
Anket uygulama										
Veri girişi										
Analiz										
Rapor yazma										

3.10. Araştırmanın Bütçesi

Araştırmada herhangi bir maddi destek alınmamış, masraflar araştırmacı tarafından karşılanmıştır. Harcama kalemleri ve tutarları:

Anket formalarının basımı: 750 adet X100 Krş=75 TL

Çocuklara yapılan kırtasiye (kalem ve silgi) yardımı: 700 adet x500Krş=350 TL

Anketörler için: 100TLx7=700TL

Jüri için tez basımı: 70 TL

Kitap haline getirilmesi ve basımı: 175 TL

Toplam: 1370 TL

4. BULGULAR

4. 1. Çocuk İşçilerin Ve Ailelerinin Tanıtıcı Özelliklerine Göre İncelenmesi

4. 1. 1. Çocuk İşçilerin Tanıtıcı Özelliklerine İlişkin Bulgular

Çizelge 1. Çocuk İşçilerin Tanıtıcı Özellikler

Özellikler	Sayı	%
Yaş		
14	5	0.8
15	91	15.3
16	198	33.3
17	301	50.6
Cinsiyet		
Erkek	487	81.8
Kadın	108	18.2
Çalıştığı iş kolu		
Kuaförlük/berberlik	310	52.1
Oto tamiri	92	15.5
Metal işçiliği	71	10.8
Elektrik/sıhhi tesisatçılık	64	11.9
Mobilyacılık	45	7.6
Tekstil	5	0.8
Haberleşme	3	0.5
Kantincilik	2	0.3
Fırıncı	2	0.3
Asansörcü	1	0.2

Çizelge 1’de verilen çocuk işçilerin tanıtıcı özelliklerine göre; çocuk işçilerin yaş dağılımı 14–17 arasında olup, yaş ortalamalarının 16.3 ± 0.8 olduğu ve 487’sini (%81.8) erkeklerin oluşturduğu görülmüştür. Çalışma alanlarına göre, çalışan çocukların büyük kısmını 310 (%52.1) kişi ile kuaförlerin oluşturduğu ve çalışmaya katılan kızların 107’sinin (%97.2) kuaför olarak çalıştığı bulunmuştur.

1. 2. Çalışan çocukların Ailelerinin Tanıtıcı Özelliklerine İlişkin Bulgular

Çizelge 2. Anne ve Babaların Tanıtıcı Özellikleri

Özellikler	Sayı	%
Annenin eğitim durumu		
Eğitimsiz	249	41.8
İlköğretim ve altı eğitim	310	52.1
İlköğretim üstü eğitim	35	5.9
Bilmiyor*	1	0.2
Babanın eğitim durumu		
Eğitimsiz	99	16.6
İlköğretim ve altı eğitim	431	72.4
İlköğretim üstü eğitim	65	10.9
Anne baba sosyal durum		
Anne-baba birlikte	518	87.1
Anne-baba ayrı	38	6.4
Anne ve/veya baba ölü	39	6.5
Çocuk sayısı		
1-2	152	25.5
3-4	250	42.0
5 ve üzeri	193	32.5
Annenin işi		
Ev kadını	531	89.2
Ev dışında çalışan	54	9.2
Ölü	10	1.6
Babanın işi		
Düzenli iş ve gelir	376	63.2
Düzensiz iş ve gelir	219	36.8
Ailenin gelir durumu		
İyi	435	73.1
Kötü	160	26.9

*Anne ölmüş olduğu için bilinmiyor.

Çizelge 2’de verilen ailelere ilişkin tanıtıcı özelliklerin dağılımı incelendiğinde, annelerin 249’unun (%41.8), babaların 99’unun (%16.6) eğitimsiz (herhangi bir eğitim kurumundan mezun değil) olduğu ve anne-babaların 38’inin (%6.4) ayrı olduğu saptanmıştır. Ailelerin çocuk sayılarının, bir ile 13 arasında değiştiği ve ortalama 3.93 ± 2.1 olduğu, ailelerin 443’ünün (%74.5) üç ve üzerinde çocuğu olduğu bulunmuştur. Annelerin 531’inin (%89.2) ev kadını olduğu, babaların 219’unun

(%36.8) iş ve gelirin düzensiz olduğu ve ailelerin 160'ının (%26.9) gelir durumunun kötü olduğu tespit edilmiştir.

4. 1. 3. Çocuk İşçilerin İş Yaşamına İlişkin Özellikleri

Çizelge 3. Çocuk İşçilerin Çıraklığa Başlama Sebeplerine İlişkin Özellikleri

Çıraklığa başlama sebebi*	Erkek		Kız		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Kısa sürede meslek edinmek isteme	265	54.4	72	66.7	337	56.6
Okulda başarısızlık	249	51.1	47	43.5	296	49.7
Eğitimin iş bulmaya yardımı olmayacağı düşüncesi	126	25.9	32	29.6	158	26.6
Ekonomik güçlükler	71	14.6	17	15.7	88	14.8
Uygun okulun olmaması	26	5.3	10	9.3	36	6.1
Ailenin okumasını istememesi	15	3.1	14	13.0	29	4.9
Öğretmenlerin dövmesi, kötü sözleri	6	1.2	1	0.9	7	1.2

*Birden fazla işaretlenmiştir.

Çizelge 3'te verilen çocuk işçilerin çıraklığa başlama sebeplerine ilişkin özelliklerin dağılımı incelendiğinde, çalışan çocukların 337'sinin (%56.6) kısa sürede meslek edinmek istemesi, 296'sının (%49.7) okulda başarısızlık nedenleriyle çıraklığa başladıkları bulunmuştur.

Çizelge 4. Çocuk İşçilerin İş Yaşamına İlişkin Özellikleri

Özellikler	Sayı	%
İlk çalışmaya başlama yaşı		
7 yaş	17	2.9
8 yaş	25	4.2
9 yaş	24	4.0
10 yaş	43	7.2
11 yaş	39	6.6
12 yaş	51	8.6
13 yaş	79	13.3
14 yaş	105	17.6
15 yaş	127	21.3
16 yaş	75	12.6
17 yaş	10	1.7
Haftalık ücret		
Yasalarla belirlen ücreti alanlar	416	69.9
Yasal ücretten az ücret alanlar	179	30.1
Günlük çalışma süresi		
4-8 saat	29	4.9
9- 11 saat	303	50.9
12-14 saat	260	43.7
15-17 saat	3	0.5
Patronun cinsiyeti		
Erkek	539	90.6
Kadın	56	9.4
Patronun eğitim durumu		
Eğitimsiz	14	2.4
İlköğretim ve altı eğitim	278	46.7
İlköğretim üstü eğitim	107	18.0
Bilmiyor	196	32.9
Çalışan kişi sayısı		
1-5 kişi	426	71.6
6-10 kişi	94	15.8
11-25 kişi	60	10.1
26 ve üzeri	15	2.5
Toplam	595	100

Çizelge 4'e göre çocukların iş yaşamına ilişkin özelliklerin dağılımına bakıldığında; ilk çalışma yaşının 383'ünde (%64.4) 14 yaş ve altında olduğu, aldıkları haftalık ücretlerin 0 ile 180 TL arasında değiştiği, tüm grupta ortalama 48.1±25.3 TL olduğu ve 179'unun (%30.1) yasal olarak belirlenen ücretten daha az ücret aldığı tespit edilmiştir. Çalışılan iş alanına göre ücret ortalamalarına bakıldığında en düşük ücret

ödemesinin kuaförlükte olduğu bulunmuştur. Kuaförlükte haftalık ücret ortalama 41.1±22.7 TL iken, metal işleriyle uğraşanlarda 64.1±25.2 TL'dir. Çocuk işçilerin günlük çalışma süreleri incelendiğinde 566'sının (%95.1) sekiz saatten fazla süre ile çalıştırıldığı saptanmıştır. Patronların 539'unun (%90.6) erkek olduğu, eğitim durumlarına bakıldığında, 14'ünün (%2.4) eğitimsiz ve 278'inin (%46.1) ilköğretim ve altı eğitime sahip olduğu tespit edilmiştir. Çocukların 426'sının (%71.6) beş ve beşten az sayıda kişinin iş yaptığı işyerlerinde çalıştığı bulunmuştur.

4. 2. Çocuk İşçilerin Madde Kullanımına İlişkin Özellikleri

Çizelge 5. Çocuk İşçilerin Madde Kullanımına İlişkin Özellikleri

Özellikler	Sayı	%
Sigara		
Kullanan	132	22.2
Deneyen	42	7.1
Kullanıp bırakan	31	5.2
Hiç kullanmayan	390	65.5
Alkol		
Kullanan	53	8.9
Deneyen	36	6.0
Kullanıp bırakan	7	1.2
Hiç kullanmayan	499	83.9
Uyuşturucu/uyarıcı		
Kullanan	10	1.7
Deneyen	27	4.5
Hiç kullanmayan	558	93.8
Çevrede alkol kullanımı*		
Ailede	48	8.1
İşyerinde	44	7.4
Arkadaş çevresinde	94	15.8
Toplam kullananlar	170	28.6
Kullanmayanlar	425	71.4
Çevrede uyuşturucu/uyarıcı kullanımı*		
Ailede	3	0.5
İşyerinde	2	0.3
Arkadaş çevresinde	76	12.8
Toplam kullananlar	79	13.3
Kullanmayanlar	516	86.7

*Birden fazla cevap verilmiştir.

Çizelge 5’de verilen çocuk işçilerin madde kullanımına ilişkin özelliklerin dağılımı incelendiğinde, 132’sinin (%22.2) sigara, 53’ünün (%8.9) alkol ve 10’unun (%1.7) uyuşturucu/uyarıcı madde kullandığı belirlenmiştir. Çocuk işçilerin 48’inin (%8.1) ailesinde, 44’ünün (%7.4) işyerinde düzenli olarak alkol kullanan kişi olduğu, üçünün 76’sının (%12.8) arkadaş çevresinde uyuşturucu / uyarıcı madde kullanan kişi olduğu belirlenmiştir.

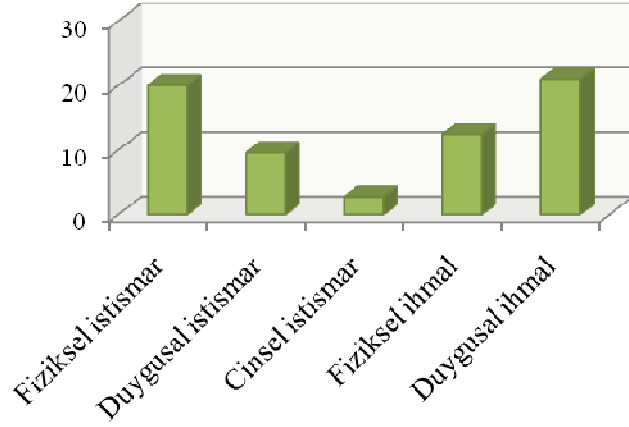
4. 3. Çocuk İşçilerin Ailede ve İşyerinde Karşılaştıkları İstismar Türleri

4. 3. 1. Çocuk İşçilerin Ailelerinde Karşılaştıkları İstismar Türleri

Çizelge 6. Çocuk İşçilerde Aile İçi İstismar Dağılımı

Ailede	Sayı	%
İstismar		
Fiziksel istismar	119	20.0
Duygusal istismar	57	9.6
Cinsel istismar	16	2.7
Toplam*	147	24.7
İhmal		
Fiziksel ihmal	74	12.4
Duygusal ihmal	125	21.0
Toplam*	161	27.1
Genel Toplam*	232	39.0

*Bir çocuk birden fazla istismar türüne maruz kaldığı için toplamlar aritmetik toplamdan farklıdır.

Şekil 1. Çocuk İşçilerin Ailelerinde Karşılaştıkları İstismar Türleri

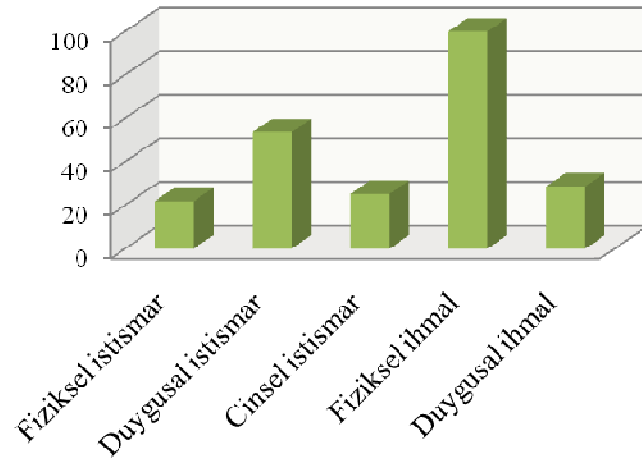
Çocuk işçilerin ailelerinde karşılaştıkları istismar türleri incelendiğinde, 119'unun (%20.0) fiziksel, 57'sinin (%9.6) duygusal, 16'sının (%2.7) cinsel olmak üzere toplamda 147'sinin (%24.7) istismara uğradığı, 74'ünün (%12.4) fiziksel ve 125'inin (%21.0) duygusal olmak üzere toplamda 161'inin (%27.1) ihmale uğradığı saptanmıştır (çizelge 5, şekil 1).

4. 3. 2. Çocuk İşçilerin İşyerinde Karşılaştıkları İstismar Türleri

Çizelge 7. Çocuk İşçilerde İşyeri İstismarı Dağılımı

İşyerinde	Sayı	%
İstismar		
Fiziksel istismar	130	21.8
Duygusal istismar	319	53.6
Cinsel istismar	150	25.2
Toplam*	372	62.5
İhmal		
Fiziksel ihmal	595	100.0
Duygusal ihmal	171	28.7
Toplam*	595	100.0
Genel Toplam*	595	100.0

*Bir çocuk birden fazla istismar türüne maruz kaldığı için toplamlar aritmetik toplamdan farklıdır.

Şekil 2. Çocuk İşçilerin İşyerinde Karşılaştıkları İstismar Türleri

Çocuk işçilerin iş yerinde istismarla karşılaşma durumları incelendiğinde, 130'unun (%21.8) fiziksel, 319'unun (%53.6) duygusal, 150'sinin (%25.2) cinsel olmak üzere 372'sinin (%62.5) istismarla, tümünün fiziksel ihmalle ve 171'inin (%28.7) duygusal ihmalle karşılaştığı bulunmuştur (çizelge 7, şekil 2).

Çizelge 8. İşyerinde Çocuk İşçileri İstismar Eden Kişilere Göre İstismar Türlerinin Dağılımı

İstismar Eden	Fiziksel istismar		Duygusal istismar		Cinsel istismar		Toplam istismar*		Duygusal ihmâl	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Patron	104	17.5	282	47.4	89	15.0	325	54.6	88	14.8
Kalfa	77	12.9	204	34.3	78	13.1	243	40.8	70	11.8
Müşteri	16	2.7	98	16.5	46	7.7	128	21.5	65	10.9
Çırak	12	2.0	91	15.3	40	6.7	107	18.0	61	10.3
Toplam*	130	21.8	319	53.6	150	25.2	372	62.5	171	28.7

*Bir çocuk birden fazla kişi tarafından, birden fazla istismar türüne maruz kaldığı için toplamlar aritmetik toplamdan farklıdır.

Çizelge 8’de verilen işyerinde çocuk işçileri istismar eden kişilere göre istismar türlerinin dağılımına bakıldığında; 325’inin (%54.6) patronları, 243’ünün (%40.8) kalfaları, 128’inin (%21.5) müşteriler ve 107’sinin (%18) diğer çıraklar tarafından istismara uğradığı bulunmuştur. İstismar eden kişilere göre istismar türlerinin dağılımı incelendiğinde, patronları tarafından 104 (%17.5) çocuğun, kalfaları tarafından 77’sinin (%12.9), müşteriler tarafından 16’sının (%2.7) ve diğer çıraklar tarafından 12’sinin (%2.0) fiziksel istismara; patronları tarafından 282 (%47.4) çocuk işçinin, kalfaları tarafından 204’ünün (%34.3), müşteriler tarafından 98’inin (%16.5) ve diğer çıraklar tarafından 91’inin (%15.3) duygusal istismara; patronları tarafından 89’unun (%15.0), kalfaları tarafından 78’inin (%13.1), müşteriler tarafından 46’sının (%7.7) ve diğer çıraklar tarafından 40’inin (%6.7) cinsel istismara ve patronları tarafından 88’inin (%14.8), kalfaları tarafından 70’inin (%11.8), müşteriler tarafından 65’inin (%10.9), diğer çıraklar tarafından 61’inin (%10.3) duygusal ihmale uğradığı bulunmuştur.

Çizelge 9. Patronların Fiziksel İstismarına Göre Kalfaların, Müşterilerin ve Diğer Çırakların Fiziksel İstismarı

Fiziksel İstismar							
	Kalfaların fiziksel istismarı						χ^2 p
	Var		Yok		Toplam		
	n	%	n	%	n	%	
Patronun İstismarı var	53	51.0	51	49.0	104	100	122.64 0.01
Patronun İstismarı yok	24	4.9	467	95.1	491	100	
Toplam	77	12.9	518	87.1	595	100	
	Müşterilerin fiziksel istismarı						χ^2 p
	Var		Yok		Toplam		
	n	%	n	%	n	%	
Patronun İstismarı var	13	12.5	91	87.5	104	100	32.34 0.01
Patronun İstismarı yok	3	0.6	488	99.4	491	100	
Toplam	16	2.7	579	97.3	595	100	
	Diğer çırakların fiziksel istismarı						χ^2 p
	Var		Yok		Toplam		
	n	%	n	%	n	%	
Patronun İstismarı var	8	7.7	96	92.3	104	100	14.56 0.01
Patronun İstismarı yok	4	0.8	487	99.2	491	100	
Toplam	12	2.0	583	98.0	595	100	

Çizelge 9’da verilen patronların fiziksel istismarına göre kalfaların fiziksel istismarının dağılımı incelendiğinde, patronun fiziksel istismarının olduğu iş yerlerinde çalışan çocuklardan 53’ünün (%51.0) patronun fiziksel istismarının olmadığı iş yerlerinde 24’ünün (%4.9) kalfaların fiziksel istismarına uğradığı görülmüştür. Patronların fiziksel istismarının olduğu işyerlerinde kalfaların fiziksel istismarı daha yüksektir. Çocukların patronları tarafından maruz kaldıkları fiziksel istismara göre, kalfaların fiziksel istismarına uğrama durumları karşılaştırıldığında, patronun fiziksel istismarına uğrayanlarla uğramayanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu saptanmıştır ($p=0.01$).

Patronların fiziksel istismarına göre müşterilerin fiziksel istismarının dağılımı incelendiğinde, patronun fiziksel istismarının olduğu iş yerlerinde çalışan çocuklardan 13’ünün (%12.5), patronun fiziksel istismarının olmadığı iş yerlerinde üçünün (%0.6) müşteriler tarafından fiziksel istismara uğradığı görülmüştür. Patronların fiziksel istismarının olduğu işyerlerinde müşterilerin fiziksel istismarı daha yüksektir. Çocukların patronları tarafından maruz kaldıkları fiziksel istismara göre, müşterilerin fiziksel istismarına uğrama durumları karşılaştırıldığında, patronun fiziksel istismarına uğrayanlarla uğramayanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu saptanmıştır ($p=0.01$).

Patronların istismarına göre diğer çırakların fiziksel istismarının dağılımı incelendiğinde, patronun fiziksel istismarının olduğu iş yerlerinde çalışan çocuklardan sekizinin (%7.7) patronun fiziksel istismarının olmadığı iş yerlerinde dördünün (%0.8) diğer çıraklar tarafından fiziksel istismara uğradığı görülmüştür. Patronların fiziksel istismarının olduğu işyerlerinde diğer çırakların fiziksel istismarı daha yüksektir. Çocukların patronları tarafından maruz kaldıkları fiziksel istismara göre, çırakların fiziksel istismarına uğrama durumları karşılaştırıldığında; patronun fiziksel istismarına uğrayanlarla uğramayanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu saptanmıştır ($p=0.01$).

Çizelge 10. Patronların Duygusal İstismarına Göre Kalfaların, Müşterilerin ve Diğer Çırakların Duygusal İstismarı

Duygusal İstismar	Kalfaların duygusal istismarı						χ^2 p
	Var		Yok		Toplam		
	n	%	n	%	n	%	
Patronun İstismarı var	181	64.2	101	35.8	282	100	212.69 0.01
Patronun İstismarı yok	23	7.3	290	92.7	313	100	
Toplam	204	34.3	391	65.7	595	100	
Duygusal İstismar	Müşterilerin duygusal istismarı						χ^2 p
	Var		Yok		Toplam		
	n	%	n	%	n	%	
Patronun İstismarı var	86	30.5	196	69.5	282	100	76.65 0.01
Patronun İstismarı yok	12	3.8	301	96.2	313	100	
Toplam	98	16.5	497	83.5	595	100	
Duygusal İstismar	Diğer çırakların duygusal istismarı						χ^2 p
	Var		Yok		Toplam		
	n	%	n	%	n	%	
Patronun İstismarı var	73	25.9	209	74.1	282	100	46.43 0.01
Patronun İstismarı yok	18	5.8	295	94.2	313	100	
Toplam	91	15.3	504	84.7	595	100	

Çizelge 10'da verilen patronların duygusal istismarına göre kalfaların duygusal istismarının dağılımı incelendiğinde, patronun duygusal istismarının olduğu iş yerlerinde çalışan çocuklardan 181'inin (%64.2) patronun duygusal istismarının olmadığı işyerlerinde 23'ünün (%7.3) kalfalarının duygusal istismarına maruz kaldığı görülmüştür. Patronların duygusal istismarının olduğu işyerlerinde kalfaların duygusal istismarı daha yüksektir. Çocukların patronları tarafından uğradıkları duygusal istismara göre, kalfalarının duygusal istismarına uğrama durumları karşılaştırıldığında, patronun duygusal istismarına uğrayanlarla uğramayanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu saptanmıştır (p=0.01).

Patronların duygusal istismarına göre müşterilerin duygusal istismarının dağılımı incelendiğinde, patronun duygusal istismarının olduğu iş yerlerinde çalışan çocuklardan 86'sının (%30.5) patronun duygusal istismarının olmadığı iş yerlerinde 12'sinin (%3.8) müşteriler tarafından duygusal istismara uğradığı görülmüştür. Patronların duygusal istismarının olduğu işyerlerinde müşterilerin duygusal istismarı

daha yüksektir. Çocukların patronları tarafından maruz kaldıkları duygusal istismara göre, müşterilerin duygusal istismarına uğrama durumları karşılaştırıldığında, patronun duygusal istismarına uğrayanlarla uğramayanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu saptanmıştır (p=0.01).

Patronların duygusal istismarına göre diğer çırakların duygusal istismarının dağılımı incelendiğinde, patronun duygusal istismarının olduğu iş yerlerinde çalışan çocuklardan 73'ünün (%25.9) patronun duygusal istismarının olmadığı iş yerlerinde 18'inin (%5.8) diğer çıraklar tarafından duygusal istismara uğradığı görülmüştür. Patronların duygusal istismarının olduğu işyerlerinde diğer çırakların duygusal istismarı daha yüksektir. Çocukların patronları tarafından maruz kaldıkları duygusal istismara göre, diğer çırakların duygusal istismarına uğrama durumları karşılaştırıldığında, patronun duygusal istismarına uğrayanlarla uğramayanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu saptanmıştır (p=0.01).

Çizelge 11. Patronların Cinsel İstismarına Göre Kalfaların, Müşterilerin ve Diğer Çırakların Cinsel İstismarı

Cinsel İstismar							
	Kalfaların cinsel istismarı						χ^2 p
	Var		Yok		Toplam		
	n	%	n	%	n	%	
Patronun İstismarı var	42	47.2	47	52.8	89	100	79.49 0.01
Patronun İstismarı yok	36	7.1	470	92.9	506	100	
Toplam	78	13.1	517	86.9	595	100	
	Müşterilerin cinsel istismarı						χ^2 p
	Var		Yok		Toplam		
	n	%	n	%	n	%	
Patronun İstismarı var	29	32.6	60	67.4	89	100	62.71 0.01
Patronun İstismarı yok	17	3.4	489	96.6	506	100	
Toplam	46	7.7	549	92.3	595	100	
	Diğer çırakların cinsel istismarı						χ^2 p
	Var		Yok		Toplam		
	n	%	n	%	n	%	
Patronun İstismarı var	23	25.8	66	74.2	89	100	42.72 0.01
Patronun İstismarı yok	17	3.4	489	96.6	506	100	
Toplam	40	6.7	555	93.3	595	100	

Çizelge 11’de verilen patronların cinsel istismarına göre kalfaların cinsel istismarının dağılımı incelendiğinde, patronun cinsel istismarının olduğu iş yerlerinde çalışan çocuklardan 42’sinin (%47.2) patronun cinsel istismarının olmadığı iş yerlerinde 36’sının (%7.1) kalfaları tarafından cinsel istismara uğradığı görülmüştür. Patronların cinsel istismarının olduğu işyerlerinde kalfaların cinsel istismarı daha yüksektir. Çocukların patronları tarafından maruz kaldıkları cinsel istismara göre, kalfaların cinsel istismarına uğrama durumları karşılaştırıldığında, patronun cinsel istismarına uğrayanlarla uğramayanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu saptanmıştır (p=0.01).

Patronların cinsel istismarına göre müşterilerin cinsel istismarının dağılımı incelendiğinde, patronun cinsel istismarının olduğu iş yerlerinde çalışan çocuklardan 29’unun (%32.6) patronun cinsel istismarının olmadığı iş yerlerinde 17’sinin (%3.4) müşteriler tarafından cinsel istismara uğradığı görülmüştür. Patronların cinsel istismarının olduğu işyerlerinde diğer çırakların cinsel istismarı daha yüksektir. Çocukların patronları tarafından maruz kaldıkları cinsel istismara göre, müşterilerin cinsel istismarına uğrama durumları karşılaştırıldığında, patronun cinsel istismarına uğrayanlarla uğramayanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu saptanmıştır (p=0.01).

Patronların cinsel istismarına göre diğer çırakların cinsel istismarının dağılımı incelendiğinde, patronun cinsel istismarının olduğu iş yerlerinde çalışan çocuklardan 23’ünün (%25.8) patronun cinsel istismarının olmadığı iş yerlerinde 17’sinin (%3.4) diğer çıraklar tarafından cinsel istismara uğradığı saptanmıştır. Patronların cinsel istismarının olduğu işyerlerinde diğer çırakların cinsel istismarı daha yüksektir. Çocukların patronları tarafından maruz kaldıkları cinsel istismara göre, diğer çırakların cinsel istismarına uğrama durumları karşılaştırıldığında, patronun cinsel istismarına uğrayanlarla uğramayanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu saptanmıştır (p=0.01).

Çizelge 12. Patronların Duygusal İhmaline Göre Kalfaların, Müşterilerin ve Diğer Çırakların Duygusal İhmali

Duygusal İhmal	Kalfaların duygusal ihmali						χ^2 p
	Var		Yok		Toplam		
	n	%	n	%	n	%	
Patronun ihmali var	41	46.6	47	53.4	88	100	87.19 0.01
Patronun ihmali yok	29	5.7	478	94.3	507	100	
Toplam	70	11.8	525	88.2	595	100	
Duygusal İhmal	Müşterilerin duygusal ihmali						χ^2 p
	Var		Yok		Toplam		
	n	%	n	%	n	%	
Patronun ihmali var	29	33.0	59	67.0	88	100	39.09 0.01
Patronun ihmali yok	36	7.1	471	92.9	507	100	
Toplam	65	10.9	530	89.1	595	100	
Duygusal İhmal	Diğer çırakların duygusal ihmali						χ^2 p
	Var		Yok		Toplam		
	n	%	n	%	n	%	
Patronun ihmali var	27	30.7	61	69.3	88	100	35.48 0.01
Patronun ihmali yok	34	6.7	473	93.3	507	100	
Toplam	61	10.3	534	89.7	595	100	

Çizelge 12’de verilen patronların duygusal ihmaline göre kalfaların duygusal ihmalinin dağılımı incelendiğinde, patronun duygusal ihmalinin olduğu iş yerlerinde çalışan çocuklardan 41’inin, (%46.6) patronun duygusal ihmalinin olmadığı iş yerlerinde 29’unun (%5.7) kalfaları tarafından duygusal ihmale uğradığı görülmüştür. Patronların duygusal ihmalinin olduğu işyerlerinde kalfaların duygusal ihmali daha yüksektir. Çocukların patronlarının duygusal ihmaline göre, kalfaların duygusal ihmaline uğrama durumları karşılaştırıldığında, patronlarının duygusal ihmaline uğrayanlarla uğramayanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu saptanmıştır (p=0.01).

Patronların duygusal ihmaline göre müşterilerin duygusal ihmalinin dağılımı incelendiğinde, patronun duygusal ihmalinin olduğu iş yerlerinde çalışan çocuklardan 29’unun (%33.0) patronun duygusal ihmalinin olmadığı iş yerlerinde 36’sının (%7.1) müşteriler tarafından duygusal ihmale uğradığı görülmüştür. Patronların duygusal ihmalinin olduğu işyerlerinde müşterilerin duygusal ihmali daha yüksektir. Çocukların

patronları tarafından maruz kaldıkları duygusal ihmale göre, müşterilerin duygusal ihmaline uğrama durumları karşılaştırıldığında, patronlarının duygusal ihmaline uğrayanlarla uğramayanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu bulunmuştur (p=0.01).

Patronların duygusal ihmaline göre diğer çırakların duygusal ihmalinin dağılımı incelendiğinde, patronların duygusal ihmalinin olduğu iş yerlerinde çalışan çocuklardan 27'sinin (%30.7) patronun duygusal ihmalinin olmadığı iş yerlerinde 34'ünün (%6.7) diğer çıraklar tarafından duygusal ihmale uğradığı görülmüştür. Çocukların patronları tarafından maruz kaldıkları duygusal ihmale göre, diğer çırakların duygusal ihmaline uğrama durumları karşılaştırıldığında, patronlarının duygusal ihmaline uğrayanlarla uğramayanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu saptanmıştır (p=0.01).

Çizelge 13. Çocuk İşçilerin İşyerinde Fiziksel İstismarı

İşyerinde Fiziksel İstismar	Var		Yok	
	Sayı	%	Sayı	%
Tokat atma	120	20.2	475	79.8
Tekme tokat dövme	43	7.2	552	92.8
Bıçakla /silahla tehdit	11	1.8	584	98.2
Toplam	130	21.8	465	78.2

*Bir çocuk birden fazla alanda istismara maruz kaldığı için toplamlar aritmetik toplandan farklıdır.

Çizelge 13'de verilen çocuk işçilerin işyerinde fiziksel istismarının dağılımı incelendiğinde, çocuk işçilerin 120'sine (%20.2) tokat atıldığı, 43'ünün (%7.2) tekme tokat dövüldüğü ve 11'inin de (%1.8) bıçak ya da silahla tehdit edildiği saptanmıştır.

Çizelge 14. Çocuk İşçilerin İşyerinde Duygusal İstismarı

İşyerinde Duygusal İstismar	Var		Yok	
	Sayı	%	Sayı	%
Reddetme				
İyi yapılan işleri yok sayma	74	12.4	521	87.6
Ayırım yapma	67	11.3	528	88.7
Toplam*	106	17.8	489	82.2
Yıldırma				
Hakkında yalanlar söyleme	47	7.9	548	92.1
İşten çıkarmayla tehdit etme	24	4.0	571	96.0
Öfke tepkisi verme	83	13.9	512	86.1
Parasını kesme	30	5.0	565	95.0
Toplam*	125	21.0	470	79.0
Kapasite üstü istek ve kendi çıkarına kullanma				
Gücü üstünde iş yaptırma	54	9.1	541	90.9
Çalışması için baskı yapma	91	15.3	504	84.7
Özel işlerini yaptırma	133	22.4	462	77.6
Gerekli yardımı yapmama	107	18.0	488	82.0
Sağlık hizmeti almasını engelleme	24	4.0	571	96.0
Toplam*	236	39.7	359	60.3
İzole etme				
Ziyaretçileri ile görüştürmeme	52	8.7	543	91.3
Suçta yönlendirme				
Toplum kurallarına aykırı davranmaya zorlama	22	3.7	573	96.3
Aşağılama				
Kötü sıfatlarla çağırma	49	8.2	546	91.8
Azarlama	82	13.8	513	86.2
Lakap takma	70	11.8	525	88.2
Küfretme	37	6.2	558	93.8
Toplam*	130	21.8	465	78.2
Genel Toplam*	319	53.6	276	46.4

*Bir çocuk birden fazla alanda istismara uğradığı için toplamlar aritmetik toplamdan farklıdır.

Çizelge 14'e göre çocuk işçilerin 319'unun (%53.6) duygusal istismara uğradığı bulunmuştur. Duygusal istismarın alt örüntülerine göre dağılım incelendiğinde, 106'sının (%17.8) reddetme, 125'inin (%21.0) yıldırma davranışıyla karşılaştığı, 236'sının (%39.7) işverenin çıkarına çalıştırıldığı, 52'sinin (%8.7) ziyaretçileri ile görüştürülmediği, 22'sinin (%3.7) toplum kurallarına aykırı davranmaya zorlandığı, 130'unun (%21.8) aşağılandığı bulunmuştur.

Çizelge 15. Çocuk İşçilerin İşyerinde Cinsel İstismarı

İşyerinde Cinsel İstismar	Var		Yok	
	Sayı	%	Sayı	%
Dokunma içeren cinsel istismar				
Cinsel bölgelere dokunma	27	4.5	568	95.5
Cinsel içerikli şeyler yapmaya zorlama	20	3.4	575	96.6
Toplam	32	5.4	563	94.6
Dokunma içermeyen cinsel istismar				
Sataşma	129	21.7	466	78.3
Teşhircilik	24	4.0	571	96.0
Toplam	136	22.9	459	77.1
Toplam	150	25.2	445	74.8

*Bir çocuk birden fazla alanda istismara uğradığı için toplamlar aritmetik toplamdan farklıdır.

Çizelge 15’de verilen çocuk işçilerin cinsel istismarının dağılımı incelendiğinde, çocuk işçilerin 32’sine (%5.4) dokunma içeren, 136’sına (%22.9) dokunma içermeyen olmak üzere toplam 150’sine (%25.2) cinsel istismarda bulunduğu saptanmıştır.

Çizelge 16. Çocuk İşçilerin İşyerinde Duygusal İhmali

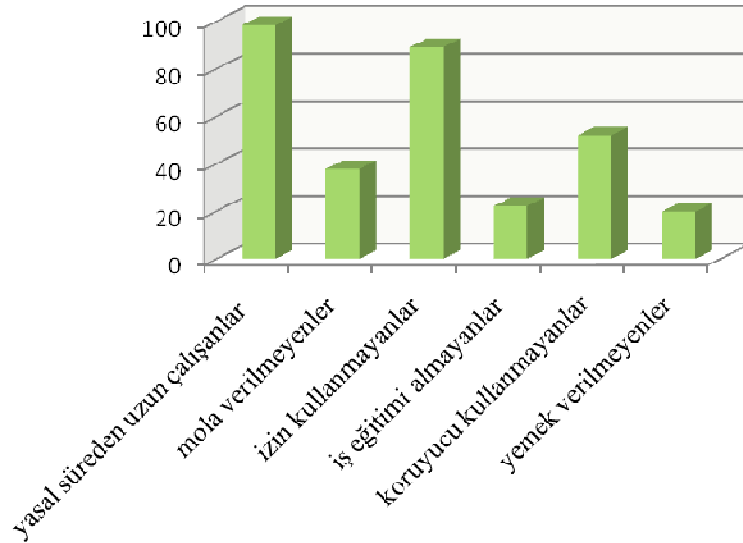
İşyerinde Duygusal İhmal	Var		Yok	
	Sayı	%	Sayı	%
İlgi ve yakınlık göstermeme	125	21.0	470	79.0
İletişim eksikliği	90	15.1	505	84.9
Toplam	171	28.7	424	71.3

*Bir çocuk birden fazla alanda ihmale uğradığı için toplamlar aritmetik toplamdan farklıdır.

Çizelge 16’da verilen çocuk işçilerin işyerinde duygusal ihmalinin dağılımı incelendiğinde, çocuk işçilerin 125’ine (%21.0) ilgi ve yakınlık gösterilmediği, 90’ında (%15.1) iletişim eksikliğinden kaynaklanan duygusal ihmalin olduğu belirlenmiştir.

Çizelge 17. Çocuk İşçilerin Çalışma Koşullarına Göre Fiziksel İhmalin Dağılımı

İşyerinde	Sayı	%
Çalışma süresi		
Uygun olanlar	10	1.7
Olmayanlar	585	98.3
Dinlenme molası		
Verilenler	370	62.2
Verilmeyenler	225	37.8
İzin		
Kullananlar	65	10.9
Kullanmayanlar	530	89.1
İş eğitimi		
Eğitim verilenler	463	77.8
Eğitim verilmeyenler	132	22.2
Kişisel koruyucu		
Kullananlar	286	48.1
Kullanmayanlar	309	51.9
Yemek ihtiyacı		
Karşılananlar	477	80.2
Karşılınmayanlar	118	19.8
Toplam	595	100

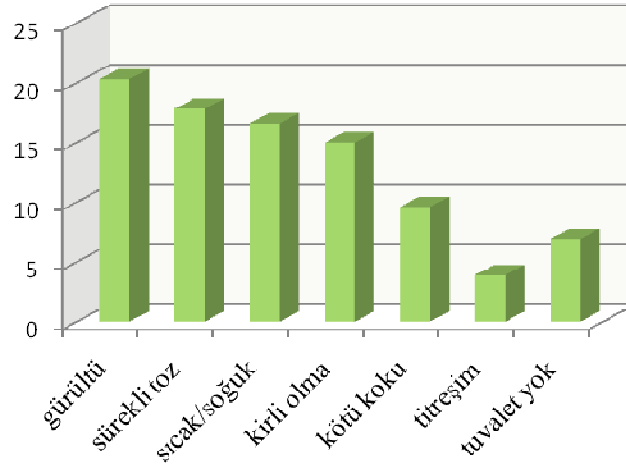
Şekil 3. Çocuk İşçilerin Çalışma Koşullarından Kaynaklanan Fiziksel İhmali

Çocuk işçilerin çalışma koşullarına göre fiziksel ihmalin dağılımı incelendiğinde, çocuk işçilerin 585'inin (%98.3) çalışma sürelerinin yasalarla belirlenen süreden uzun olduğu, 530'unun (89.1) haftalık ve/veya yıllık izin kullanmadığı, 225'ine (%37.8) dinlenme molası verilmediği, 132'sine (%22.2) hastalık ve kazalardan korunma bilgisi verilmediği, 309'unun (%51.9) kişisel koruyucu kullanmadığı, 118'inin (%19.8) yemek ihtiyacının karşılanmadığı tespit edilmiştir (çizelge 17, şekil 3).

Çizelge 18. Çocuk İşçilerin Fiziksel İhmaliyle İlişkili İşyeri Özelliklerinin Dağılımı

İşyerinde Fiziksel İhmal	Var		Yok	
	Sayı	%	Sayı	%
Sürekli gürültü	121	20.3	474	79.7
Sürekli toz	106	17.8	489	82.2
Aşırı sıcak/soğuk olması	99	16.6	496	83.4
Sürekli kirli olma durumu	89	15.0	506	85.0
Sürekli kötü koku	57	9.6	538	90.4
Tuvalet durumu	554	93.1	41	6.9
Sürekli titreşim	23	3.9	572	96.1
Genel Toplam*	265	44.5	330	55.5

*Birden fazla işaretlendiği için toplam aritmetik toplamdan farklıdır.

Şekil 4. Çocuk İşçilerin Fiziksel İhmali ile İlişkili İşyeri Özellikleri

Çocuk işçilerin fiziksel ihmaliyle ilişkili işyeri özelliklerinin dağılımı incelendiğinde, işyerlerinin 121'inde (%20.3) sürekli gürültü olduğu, 106'sında (%17.8) sürekli toz olduğu, 99'unun (%16.6) aşırı sıcak ya da soğuk olduğu, 89'unun (%15) sürekli kirli olduğu, 57'sinde (%9.6) sürekli kötü koku olduğu, 41'inde (%6.9) tuvalet olmadığı, 23'ünde(%3.9) sürekli titreşim olduğu saptanmıştır (çizelge 18, şekil 4).

Çizelge 19. Çocuk İşçilere Patronları Tarafından Yapılan Fiziksel İstismarın Dağılımı

Patronun Fiziksel İstismarı	Sıklık					
	Sık		Bazen		Hiç	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Tokat atma	16	2.7	79	13.3	500	84.0
Tekme tokat dövme	9	1.5	18	3.0	568	95.5
Bıçakla /silahla tehdit	1	0.2	5	0.8	589	99.0
Toplam*	20	3.4	91	15.3	491	82.5

*Bir çocuk birden fazla alanda istismara uğradığı için toplamlar aritmetik toplamdan farklıdır.

Çizelge 19'da verilen çocuk işçilere patronları tarafından yapılan fiziksel istismarın dağılımı incelendiğinde, patronlardan 16'sının (%2.7) sık olarak 79'unun (%13.3) bazen tokat attığı, dokuzunun (%1.5) sık olarak 18'inin (%3.0) bazen tekme tokat dövdüğü, birinin (%0.2) sıklıkla beşinin (%0.8) bazen bıçakla/silahla tehdit ettiği tespit edilmiştir.

Çizelge 20. Çocuk İşçilere Patronları Tarafından Yapılan Duygusal İstismarın Dağılımı

Patronun Duygusal İstismarı	Sıklık					
	Sık		Bazen		Hiç	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Reddetme						
İyi yapılan işleri yok sayma	37	6.2	232	39.0	326	54.8
Ayırım yapma	36	6.1	93	15.6	466	78.3
Toplam*	60	10.1	268	45.0	289	48.6
Yıldırma						
Hakkında yalanlar söyleme	27	4.6	65	10.9	503	84.5
İşten çıkarmayla tehdit etme	12	2.0	44	7.4	539	90.6
Öfke tepkisi verme	48	8.1	187	31.4	360	60.5
Parasını kesme	20	3.4	44	7.4	531	89.2
Toplam*	91	15.3	258	43.4	306	51.4
İzole etme						
Ziyaretçileriyle görüştürmeme	31	5.3	102	17.1	462	77.7
Suçta yönlendirme						
Toplum kurallarına aykırı davranmaya zorlama	12	2.0	32	5.4	551	92.6
Kapasite üstü istek ve kendi çıkarına kullanma*						
Gücü üstünde iş yaptırma	28	4.7	157	26.4	410	68.9
Çalışması için baskı yapma	67	11.3	147	24.7	381	64.0
Özel işlerini yaptırma	114	19.1	164	27.6	317	53.2
Gerekli yardımı yapmama	92	15.5	124	20.8	379	63.7
Sağlık hizmeti almasını engellenme	17	2.9	76	12.8	502	84.4
Toplam*	220	37.0	367	61.7	163	27.4
Aşağılama						
Kötü sıfatlarla çağırma	12	2.0	37	6.2	546	91.8
Azarlama	57	9.6	181	30.4	357	60.0
Lakap takma	35	5.9	95	16.0	465	78.0
Küfretme	21	3.5	57	9.6	517	86.9
Toplam*	86	14.5	259	43.0	294	49.4
Genel toplam*	282	47.4	501	84.2	99	16.6

*Bir çocuk birden fazla alanda istismara uğradığı için toplamlar aritmetik toplamdan farklıdır.

Çizelge 20’de verilen çocuk işçilere patronları tarafından yapılan duygusal istismarın dağılımı incelendiğinde, sıklıkla patronların 60’ının (%10.1) reddetme, 91’inin (%15.3) yıldırma davranışında bulunduğu, 31’inin (%5.3) ziyaretçileri ile görüştürmediği, 12’sinin (%2.0) toplum kurallarına aykırı davranmaya zorladığı,

220'sinin (%37) çocuk işçilerden aşırı isteklerde bulunduğu ve kendi çıkarına çalıştırdığı, 86'sının (%14.5) çocuk işçiyi aşağıladığı bulunmuştur.

Çizelge 21. Çocuk İşçilere Patronları Tarafından Yapılan Cinsel İstismarın Dağılımı

Patronun Cinsel İstismarı	Sıklık					
	Sık		Bazen		Hiç	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Dokunma içeren cinsel istismar						
Cinsel bölgelere dokunma	5	0.8	5	0.8	585	98.4
Cinsel içerikli şeyler yapmaya zorlama	1	0.2	9	1.4	585	98.4
Dokunma içermeyen cinsel istismar						
Sözel sataşmalar	19	3.2	66	11.1	510	85.7
Teşhircilik	1	0.2	7	1.2	587	98.6
Toplam*	89	15.0	75	12.6	505	85.0

*Bir çocuk birden fazla alanda istismara uğradığı için toplamlar aritmetik toplamdan farklıdır.

Çizelge 21'de verilen çocuk işçilere patronları tarafından yapılan cinsel istismarın dağılımı incelendiğinde, beşinin (%0.8) sık, beşinin (%0.8) bazen çocuk işçilerin cinsel bölgelerine dokunduğu, dokuzunun (%1.4) bazen, birinin (%0.2) sık olarak cinsel içerikli şeyler yapmaya zorladığı; 19'unun (%3.2) sık, 66'sının (%11.1) bazen cinsel içerikli sözlü sataşmalarda bulunduğu, yedisinin (%1.2) bazen, birinin (%0.2) sık olarak teşhircilik yaptığı bulunmuştur.

Çizelge 22. Çocuk İşçilere Patronları Tarafından Yapılan Duygusal İhmalin Dağılımı

Patronun Duygusal İhmali	Sıklık					
	Sık		Bazen		Hiç	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
İlgi ve yakınlık göstermeme	56	9.4	238	40.0	301	50.6
İletişim eksikliği	47	7.9	158	26.6	390	65.5
Toplam*	88	14.8	307	51.6	239	40.2

* Bir çocuk birden fazla alanda ihmale uğradığı için toplamlar aritmetik toplamdan farklıdır.

Çizelge 22’de verilen çocuk işçilere patronları tarafından yapılan duygusal ihmallerin dağılımı incelendiğinde sıklıkla patronlardan 56’sının (%9.4) çocuk işçiye ilgi ve yakınlık göstermediği; 47’sinin (%7.9) iletişime girmediği bulunmuştur.

Çizelge 23. Çocuk İşçilere Kalfaları Tarafından Yapılan Fiziksel İstismarın Dağılımı

Kalfanın Fiziksel İstismarı	Sıklık					
	Sık		Bazen		Hiç	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Tokat atma	14	2.3	60	10.1	521	87.6
Tekme tokat dövme	7	1.2	22	3.7	566	95.1
Bıçakla /silahla tehdit	1	0.2	6	1.0	588	98.8
Toplam*	77	12.9	70	11.8	518	87.1

*Bir çocuk birden fazla alanda istismara uğradığı için toplam aritmetik toplamdan farklıdır.

Çizelge 23’de verilen çocuk işçilere kalfaları tarafından yapılan fiziksel istismarın dağılımı incelendiğinde, çocuk işçilerin 60’ına (%10.1) kalfaları tarafından bazen, 14’üne (%2.3) sık olarak tokat atıldığı, 22’sinin (%3.7) bazen, yedisinin (%1.2) sıklıkla kalfaları tarafından tekme tokat dövüldüğü; altısının (%1.0) bazen, birinin (%0.2) sık olarak kalfalarının bıçak ya da silahla tehdidine maruz kaldığı bulunmuştur.

Çizelge 24. Çocuk İşçilere Kalfaları Tarafından Yapılan Duygusal İstismarın Dağılımı

Kalfanın Duygusal İstismarı	Sıklık					
	Sık		Bazen		Hiç	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Reddetme						
İyi yapılan işleri yok sayma	33	5.5	173	29.1	389	65.4
Ayrım yapma	32	5.4	78	13.1	485	81.5
Toplam*	54	9.1	208	35.0	356	59.8
Yıldırma						
Hakkında yalanlar söyleme	23	3.9	64	10.8	508	85.3
İşten çıkarmayla tehdit etme	13	2.2	28	4.7	554	93.1
Öfke tepkisi verme	29	4.9	130	21.8	436	73.3
Parasını kesme	19	3.2	23	3.9	553	92.9
Toplam*	57	9.6	76	29.6	393	66.1
Kapasite üstü istek ve kendi çıkarına kullanma						
Gücü üstünde iş yaptırma	28	4.7	108	18.2	459	77.1
Çalışması için baskı yapma	67	11.3	147	24.7	381	64.0
Özel işlerini yaptırma	53	8.9	99	16.6	443	74.5
Gerekli yardımı yapmama	65	10.9	93	15.6	437	73.5
Sağlık hizmeti almasını engellenme	21	3.5	42	7.1	532	89.4
Toplam*	157	26.4	303	50.9	224	37.6
İzole etme						
Ziyaretçileri ile görüşmesine izin vermeme	28	4.7	61	10.3	506	85.0
Suçta yönlendirme						
Toplum kurallarına aykırı davranmaya zorlama	9	1.5	30	5.0	556	93.5
Aşağılama						
Kötü sıfatlarla çağırma	34	5.7	74	12.4	487	81.9
Azarlama	42	7.1	129	21.7	424	71.2
Lakap takma	35	5.9	95	16.0	465	78.1
Küfretme	19	3.2	44	7.4	532	89.4
Toplam*	74	12.4	296	34.6	359	60.3
Genel toplam*	204	34.3	518	66.1	167	28.1

*Bir çocuk birden fazla alanda istismara uğradığı için toplamlar aritmetik toplamdan farklıdır.

Çizelge 24’de verilen çocuk işçilere kalfaları tarafından yapılan duygusal istismarın dağılımı incelendiğinde, sıklıkla kalfaların 54’ünün (%9.1) reddetme davranışında bulunduğu, 57’sinin (%9.6) yıldırma davranışında bulunduğu, 157’sinin

(%26.4) çocuk işçilerden aşırı isteklerde bulunduğu ve kendi çıkarına çalıştırdığı, 28'inin (%4.7) çocuk işçiyi ziyaretçileri ile görüştürmediği, dokuzunun (%1.5) toplum kurallarına aykırı davranmaya zorladığı, 74'ünün (%12.4) çocuk işçiyi aşağıladığı bulunmuştur.

Çizelge 25. Çocuk İşçilere Kalfaları Tarafından Yapılan Cinsel İstismarın Dağılımı

Kalfanın Cinsel İstismarı	Sıklık					
	Sık		Bazen		Hiç	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Dokunma içeren cinsel istismar						
Cinsel bölgelere dokunma	4	0.7	4	0.7	587	98.6
Cinsel içerikli şeyler yapmaya zorlama	0	0.0	8	1.4	587	98.6
Dokunma içermeyen cinsel istismar						
Sözel sataşmalar	15	2.5	55	9.2	525	88.3
Teşhircilik	2	0.3	6	1.0	587	98.7
Toplam*	78	13.1	65	10.9	517	86.9

*Bir çocuk birden fazla alanda istismara uğradığı için toplam aritmetik toplamdan farklıdır.

Çizelge 25'e göre kalfalar tarafından çocuk işçilerin dördünün (%0.7) sık, dördünün (%0.7) bazen cinsel bölgelerine dokunulduğu, sekizinin (%1.4) bazen cinsel içerikli şeyler yapmaya zorlandığı; 15'inin (%2.5) sık olarak, 55'nin (%9.2) bazen cinsel içerikli sözlü sataşmalarına maruz kaldığı, ikisine (%0.3) sık, altısına (%1.0) bazen kalfaları tarafından teşhircilik yapıldığı bulunmuştur.

Çizelge 26. Çocuk İşçilere Kalfaları Tarafından Yapılan Duygusal İhmalin Dağılımı

Kalfanın Duygusal İhmali	Sıklık					
	Sık		Bazen		Hiç	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
İlgi ve yakınlık göstermeme	48	8.1	143	24.0	404	67.9
İletişim eksikliği	35	5.9	124	20.8	436	73.3
Toplam*	70	11.8	212	35.6	344	57.8

*Bir çocuk birden fazla alanda ihmale uğradığı için toplam aritmetik toplamdan farklıdır.

Çizelge 26’da verilen çocuk işçilere kalfaları tarafından yapılan duygusal ihmallerin dağılımı incelendiğinde, sıklıkla kalfaların 48’inin (%8.1) ilgi ve yakınlık göstermediği; 35’inin (%5.9) çocuk işçi ile iletişime girmediği bulunmuştur.

Çizelge 27. Çocuk İşçilere Müşteriler Tarafından Yapılan Fiziksel İstismarın Dağılımı

Müşterilerin Fiziksel İstismarı	Sıklık					
	Sık		Bazen		Hiç	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Tokat atma	2	0.3	11	1.8	582	97.9
Tekme tokat dövme	0	0.0	7	1.2	588	98.8
Bıçakla /silahla tehdit	0	0.0	4	0.7	591	99.3
Toplam*	16	2.7	15	2.5	579	97.3

*Bir çocuk birden fazla alanda istismara uğradığı için toplamlar aritmetik toplamdan farklıdır.

Çizelge 27’de verilen çocuk işçilere müşteriler tarafından yapılan fiziksel istismarın dağılımı incelendiğinde, müşterilerce 11’ine (%1.8) bazen, ikisine (%0.3) sık olarak tokat atıldığı, yedisinin (%1.2) bazen tekme tokat dövüldüğü; dördünün (%0.7) bazen bıçak ya da silahla tehdide maruz kaldığı bulunmuştur.

Çizelge 28. Çocuk İşçilere Müşteriler Tarafından Yapılan Duygusal İstismarın Dağılımı

Müşterilerin Duygusal İstismarı	Sıklık					
	Sık		Bazen		Hiç	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Reddetme						
İyi yapılan işleri yok sayma	22	3.7	141	23.7	432	72.6
Ayırım yapma	17	2.9	57	9.6	521	87.5
Toplam*	34	5.7	172	28.9	401	67.4
Yıldırma						
Hakkında yalanlar söyleme	17	2.9	35	5.9	543	91.2
İşten çıkarmayla tehdit etme	5	0.8	14	2.4	576	96.8
Öfke tepkisi verme	9	1.5	70	11.8	516	86.7
Parasını kesme	7	1.2	16	2.7	572	96.1
Toplam*	27	4.5	154	17.5	476	80.0
Kapasite üstü istek ve kendi çıkarına kullanma						
Gücü üstünde iş yaptırma	16	2.7	53	8.9	526	88.4
Çalışması için baskı yapma	19	3.2	62	10.4	514	86.4
Özel işlerini yaptırma	33	5.5	99	16.6	463	77.9
Toplam*	56	9.4	154	17.5	409	68.7
Suçta yönlendirme						
Toplum kurallarına aykırı davranmaya zorlama	4	0.7	14	2.4	577	96.9
Aşağılama						
Kötü sıfatlarla çağırma	11	1.8	20	3.4	564	94.8
Azarlama	15	2.5	51	8.6	529	88.9
Lakap takma	10	1.7	45	7.6	540	90.7
Küfretme	3	0.5	15	2.5	577	97.0
Toplam*	28	4.7	95	16.0	482	81.0
Genel toplam*	95	16.0	279	46.9	300	50.4

*Bir çocuk birden fazla alanda istismara uğradığı için toplamlar aritmetik toplamdan farklıdır.

Çizelge 28’de verilen çocuk işçilere müşteriler tarafından yapılan duygusal istismarın dağılımı incelendiğinde, sıklıkla müşterilerin 34’ünün (%5.7) reddetme, 27’sinin (%4.5) yıldırma davranışında bulunduğu, 56’sının (%9.4) aşırı isteklerde bulunduğu ve kendi çıkarına çalıştırdığı, dördünün (%0.7) toplum kurallarına aykırı davranmaya zorladığı, 28’inin (%4.7) çocuk işçiyi aşağıladığı bulunmuştur.

Çizelge 29. Çocuk İşçilere Müşteriler Tarafından Yapılan Cinsel İstismarın Dağılımı

Müşterilerin Cinsel İstismarı	Sıklık					
	Sık		Bazen		Hiç	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Dokunma içeren cinsel istismar						
Cinsel bölgelere dokunma	1	0.2	12	2.0	582	97.8
Cinsel içerikli şeyler yapmaya zorlama	1	0.2	7	1.2	587	98.6
Dokunma içermeyen cinsel istismar						
Sözel sataşmalar	7	1.2	27	4.5	561	94.3
Teşhircilik	0	0.0	14	2.4	581	97.6
Toplam*	46	7.7	40	6.7	549	92.3

*Bir çocuk birden fazla alanda istismara uğradığı için toplamlar aritmetik toplamdan farklıdır.

Çizelge 29’da verilen çocuk işçilere müşteriler tarafından yapılan cinsel istismarın dağılımı incelendiğinde, çocuk işçilerin birinin (%0.2) sık olarak, 12’sinin (%2.0) bazen müşteriler tarafından cinsel bölgelerine dokunulduğu, yedisinin (%1.2) bazen, birinin (%0.2) sık olarak müşteriler tarafından cinsel içerikli şeyler yapmaya zorlandığı; yedisinin (%1.2) sık olarak, 27’sinin (%4.5) bazen cinsel içerikli sözlü sataşmalara maruz kaldığı, 14’üne (%2.4) bazen müşteriler tarafından teşhircilik yapıldığı bulunmuştur.

Çizelge 30. Çocuk İşçilere Müşteriler Tarafından Yapılan Duygusal İhmalin Dağılımı

Müşterilerin Duygusal İhmali	Sıklık					
	Sık		Bazen		Hiç	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
İlgi ve yakınlık göstermeme	51	8.6	146	24.5	398	66.9
İletişim eksikliği	23	3.9	112	18.8	460	77.3
Toplam*	65	10.9	209	35.1	342	57.5

*Bir çocuk birden fazla alanda ihmale uğradığı için toplamlar aritmetik toplamdan farklıdır.

Çizelge 30’da verilen çocuk işçilere müşteriler tarafından yapılan duygusal ihmalin dağılımı incelendiğinde, müşterilerce 51’ine (%8.6) ilgi ve yakınlık gösterilmediği; 23’ü ile (%3.9) sıklıkla iletişime girilmediği saptanmıştır.

Çizelge 31. Çocuk İşçilere Diğer Çıraklar Tarafından Yapılan Fiziksel İstismarın Dağılımı

Çırakların Fiziksel İstismarı	Sıklık					
	Sık		Bazen		Hiç	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Tokat atma	2	0.3	6	1.0	587	98.7
Tekme tokat dövme	3	0.5	4	0.7	588	98.8
Bıçakla /silahla tehdit	1	0.2	3	0.5	591	99.3
Toplam*	12	2.0	9	1.5	583	98.0

*Bir çocuk birden fazla alanda istismara uğradığı için toplam aritmetik toplamdan farklıdır.

Çizelge 31’de verilen çocuk işçilere diğer çıraklar tarafından yapılan fiziksel istismarın dağılımı incelendiğinde, çocuk işçilerin altısına (%1.0) bazen, ikisine (%0.3) sık olarak çıraklar tarafından tokat atıldığı; üçünün (%0.5) sık, dördünün (%0.7) bazen tekme tokat dövüldüğü; birinin (%0.2) sık, üçünün (%0.2) bazen bıçak ya da silahla tehdit edildiği belirlenmiştir.

Çizelge 32. Çocuk İşçilere Diğer Çıraklar Tarafından Yapılan Duygusal İstismarın Dağılımı

Çırakların Duygusal İstismarı	Sıklık					
	Sık		Bazen		Hiç	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Reddetme						
İyi yapılan işleri yok sayma	28	4.7	83	13.9	484	81.4
Ayırım yapma	21	3.5	39	6.6	535	89.9
Toplam*	40	6.7	103	17.3	460	77.3
Yıldırma						
Hakkında yalanlar söyleme	18	3.0	38	6.4	539	90.6
İşten çıkarmayla tehdit etme	7	1.2	9	1.5	579	97.3
Öfke tepkisi verme	14	2.4	41	6.9	540	90.7
Toplam*	26	4.4	67	11.3	507	85.2
Kapasite üstü istek ve kendi çıkarına kullanma						
Gücü üstünde iş yaptırma	10	1.7	40	6.7	545	91.6
Çalışması için baskı yapma	22	3.7	32	5.4	541	90.9
Özel işlerini yaptırma	11	1.8	37	6.2	547	92.0
Toplam*	30	0.5	84	14.1	497	83.5
İzole etme						
Ziyaretçileri ile görüştürmeme	15	2.5	26	4.4	554	93.1
Suçta yönlendirme						
Toplum kurallarına aykırı davranmaya zorlama	8	1.3	17	2.9	570	95.8
Aşağılama						
Kötü sıfatlarla çağırma	11	1.8	18	3.0	566	95.2
Azarlama	15	2.5	33	5.5	547	92.0
Lakap takma	19	3.2	47	7.9	529	88.9
Küfretme	6	1.0	24	4.0	565	95.0
Toplam*	34	5.7	85	14.3	426	71.6
Toplam*	91	15.3	197	33.1	379	63.7

*Bir çocuk birden fazla alanda istismara uğradığı için toplamlar aritmetik toplamdan farklıdır.

Çizelge 32’de verilen çocuk işçilere çıraklar tarafından yapılan duygusal istismarın dağılımı incelendiğinde, sıklıkla diğer çırakların 40’ının (%6.7) reddetme, 26’sının (%4.4) yıldırma davranışında bulunduğu, 30’unun (%5.0) çalışan çocuklardan aşırı isteklerde bulunduğu ve kendi çıkarına çalıştırdığı, 15’inin (%2.5) ziyaretçileri ile görüştürmediği, sekizinin (%1.3) toplum kurallarına aykırı davranmaya zorladığı, 34’ünün (%5.7) çocuk işçiyi aşağıladığı bulunmuştur.

Çizelge 33. Çocuk İşçilere Diğer Çıraklar Tarafından Yapılan Cinsel İstismarın Dağılımı

Çırakların Cinsel İstismarı	Sıklık					
	Sık		Bazen		Hiç	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Dokunma içeren cinsel istismar						
Cinsel bölgelere dokunma	3	0.5	6	1.0	586	98.5
Cinsel içerikli şeyler yapmaya zorlama	0	0.0	5	0.8	590	99.2
Dokunma içermeyen cinsel istismar						
Sözel sataşmalar	8	1.3	25	4.2	562	94.5
Teşhircilik	1	0.2	6	1.0	588	98.8
Toplam*	40	6.7	32	5.4	555	93.3

*Bir çocuk birden fazla alanda istismara uğradığı için toplamlar aritmetik toplamdan farklıdır.

Çizelge 33’de verilen çocuk işçilere çıraklar tarafından yapılan cinsel istismarın dağılımı incelendiğinde, üçünün (%0.5) sık olarak, altısının (%1.0) bazen cinsel bölgelerine dokunulduğu, 25’inin (%4.2) cinsel içerikli şeyler yapmaya zorlandığı, beşinin (%0.8) bazen cinsel içerikli sözlü sataşmalara uğradığı, altısına (%1.0) bazen teşhircilik yapıldığı tespit edilmiştir.

Çizelge 34. Çocuk İşçilere Diğer Çıraklar Tarafından Yapılan Duygusal İhmalin Dağılımı

Çırakların Duygusal İhmali	Sıklık					
	Sık		Bazen		Hiç	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
İlgi ve yakınlık göstermeme	49	8.2	76	12.8	470	79.0
İletişim eksikliği	24	4.0	50	8.4	521	87.6
Toplam*	61	10.3	103	17.3	444	74.6

*Bir çocuk birden fazla alanda ihmale uğradığı için toplamlar aritmetik toplamdan farklıdır.

Çizelge 34’de verilen çocuk işçilere diğer çıraklar tarafından yapılan duygusal ihmalin dağılımı incelendiğinde, sıklıkla 49’unun (%8.2) ilgi ve yakınlık göstermediği, 24’ünün (%4.0) iletişime girmediği saptanmıştır.

Çizelge 35. Çocuk İşçilerin Tanıtıcı ve İş Yaşamı Özelliklerine Göre İşyerinde Fiziksel İstismarı

İşyerinde Fiziksel İstismar							
Özellikler	Var		Yok		Toplam		χ^2 p
	n	%	n	%	n	%	
Cinsiyet							
Erkek	122	25.1	365	74.9	487	100	16.12
Kız	8	7.4	100	92.6	108	100	0.01
Çalışma Alanı							
Hizmet sektörü	52	16.8	258	83.2	310	100	
Kuaför	52	16.8	258	83.2	310		
Sanayi sektörü	78	27.4	207	72.6	285	100	
Oto tamiri	33	35.9	59	64.1	92		9.76
Tesisatçılık	20	28.2	51	71.8	71		0.01
Metal işleri	17	26.6	47	73.4	64		
Mobilya	7	15.6	38	84.4	45		
Diğer	1	7.7	12	92.3	13		
Okulda başarısız olma nedeni ile işe başlama							
Evet	76	25.7	220	74.3	296	100	5.05
Hayır	54	18.1	245	81.9	299	100	0.03
Patronun cinsiyeti							
Kadın	3	5.4	53	94.6	56	100	9.85
Erkek	127	23.6	412	76.4	539	100	0.01
Patronun eğitim düzeyi*							
İlköğretim ve altı	59	20.2	233	79.8	292	100	0.47
İlköğretim üstü	25	23.4	82	76.6	107	100	0.49
Madde Kullanımı							
Sigara							
Kullanmış	46	22.4	159	77.6	205	100	0.06
Hiç kullanmamış	84	21.5	306	78.5	390	100	0.80
Alkol							
Kullanmış	22	22.9	74	77.1	96	100	0.08
Hiç kullanmamış	108	21.6	391	78.4	499	100	0.78
Uyuşturucu/uyarıcı							
Kullanmış	10	27.0	27	73.0	37	100	0.62
Hiç kullanmamış	120	21.5	438	78.5	558	100	0.43
Toplam	130	21.8	465	78.2	595	100	

*Eğitim seviyesi bilinmeyen patronlar değerlendirilmeye alınmamıştır (n=399).

Çizelge 35’de verilen çocuk işçilerin tanıtıcı ve iş yaşamı özelliklerine göre işyerinde fiziksel istismarın dağılımı incelendiğinde, fiziksel istismara uğrayanların 122’sinin erkek (%25.1), sekizinin (%7.4) kız olduğu saptanmıştır. Çocuk işçilerin

cinsiyetlerine göre fiziksel istismarla karşılaşma durumları incelendiğinde, aralarında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu saptanmıştır (p=0.01).

Fiziksel istismar, oto tamiri, tesisatçılık ve metal işi ile uğraşanlarda daha fazla olmak üzere, sanayi sektöründe çalışanlarda, hizmet sektöründe çalışanlara göre daha yüksektir. Çocukların çalıştıkları iş alanlarına göre fiziksel istismara uğrama durumları karşılaştırıldığında; hizmet sektörü ile sanayi sektörü arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu saptanmıştır (p=0.01).

Okulda başarısızlık nedeniyle işe başlayan 296 kişiden fiziksel istismara uğrayanlar 76 kişidir (%25.7). Diğer nedenlerle işe başlayan 299 kişiden 54 kişi (%18.1) fiziksel istismara uğramıştır. Okul başarısızlığı nedeniyle işe başlayanların fiziksel istismarı, diğer nedenlerle işe başlayanlardan daha yüksektir. Çocukların okulda başarısız olma nedeni ile çıraklığa başlamaları ile diğer nedenlerle çıraklığa başlamalarına göre fiziksel istismara uğrama durumları karşılaştırıldığında aralarında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu saptanmıştır (p=0.03).

Patronun kadın olduğu işyerlerinde çocuk işçilerden üçünün (%5.4), erkek olduğu işyerlerinde 127'sinin (%23.6) fiziksel istismara uğradığı, patronların cinsiyetlerine göre çocuk işçilerin fiziksel istismara uğrama durumları karşılaştırıldığında kadın ve erkek patronlar arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu bulunmuştur (p=0.01).

Patronun eğitiminin ilköğretim ve altı olduğu 292 işyerinde çocuk işçilerin 59'unun (%20.2), ilköğretim üstü olan 107 işyerinde 25'inin (%23.4) fiziksel istismara uğradığı, işyerlerinde patronların eğitim düzeyine göre çocuk işçilerin fiziksel istismara uğrama durumları karşılaştırıldığında, eğitimi ilköğretim ve altı olanlar ile ilköğretim üstü olanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olmadığı saptanmıştır (p=0.49).

Madde kullanımı ile işyerinde fiziksel istismarın ilişkisi incelendiğinde, sigara kullanmış olan 205 çocuk işçinin 46'sının (%22.4), alkol kullanmış 96 çocuk işçiden 22'sinin (%22.9), uyuşturucu/uyarıcı kullanmış olan 37 çocuk işçiden 10'unun (%27.0) işyerinde fiziksel istismara uğradığı bulunmuştur. Çocuk işçilerin madde kullanıp kullanmama durumlarına göre fiziksel istismara uğrama durumları karşılaştırıldığında, fiziksel istismara uğrama yönünden sigara kullanma ile kullanmama (p=0.80), alkol kullanma ile kullanmama (p=0.78), madde kullanma ile kullanmama (p=0.43) arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olmadığı bulunmuştur.

Çizelge 36. Çocuk İşçilerin Aile İçi İstismara ve Ailenin Gelirine Göre İşyerinde Fiziksel İstismarı

İşyerinde Fiziksel İstismar							
Özellikler	Var		Yok		Toplam		χ^2 p
	n	%	n	%	n	%	
Aile içi istismar							
Fiziksel istismar							
Var	34	28.6	85	71.4	119	100	3.94
Yok	96	20.2	380	79.8	476	100	0.05
Duygusal istismar							
Var	17	29.8	40	70.2	57	100	2.35
Yok	113	21.0	425	79.0	538	100	0.13
Cinsel istismar							
Var	5	31.3	11	68.7	16	100	0.78
Yok	125	21.6	454	78.4	579	100	0.36
Fiziksel ihmal							
Var	24	32.4	50	67.6	74	100	5.54
Yok	106	20.3	415	79.7	521	100	0.02
Duygusal ihmal							
Var	31	24.8	94	75.2	125	100	0.81
Yok	99	21.1	371	78.9	470	100	0.37
Ailenin gelir durumu							
İyi	79	19.5	327	80.5	327	100	4.28
Kötü	51	27.0	138	73.0	189	100	0.04
Toplam	130	21.8	465	78.2	595	100	

Çizelge 36’da verilen çocuk işçilerin aile içi istismarına göre işyerinde fiziksel istismarı incelendiğinde, ailede fiziksel istismara uğramış olan 119 çocuk işçiden işyerinde de fiziksel istismara uğrayanlar 34 kişi (%28.6), ailede fiziksel istismara uğramayan 476 çocuk işçiden işyerinde fiziksel istismara uğrayanlar 96 kişidir (%20.2). Ailede fiziksel istismara uğrama durumuna göre işyerinde fiziksel istismarın dağılımı incelendiğinde aralarında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu bulunmuştur (p=0.05).

Ailede duygusal istismara uğramış olan 57 çocuktan 17’si (%29.8) işyerinde fiziksel istismara uğrarken, ailede duygusal istismara uğramayan 538 çocuk işçiden işyerinde fiziksel istismara uğrayanlar 113 kişi (%21.0) olarak bulunmuştur. Ailede duygusal istismarın varlığına göre işyerinde fiziksel istismarın dağılımı incelendiğinde, aralarında istatistiksel olarak anlamlı fark olmadığı saptanmıştır (p=0.13).

Ailede cinsel istismara uğrayan 16 çocuktan beşi (%31.3) işyerinde fiziksel istismara uğrarken, ailede cinsel istismara uğramayan 579 çocuktan 125'i (%21.6) işyerinde fiziksel istismara uğramıştır ve ailede cinsel istismara uğrama durumuna göre işyerinde fiziksel istismarın dağılımına bakıldığında; aralarında istatistiksel olarak anlamlı fark olmadığı saptanmıştır (p=0.36).

Ailede fiziksel ihmale uğramış 74 çocuk işçiden 24'ü (%32.4) işyerinde fiziksel istismara uğrarken, ailede fiziksel ihmale uğramayan 521 kişiden 106'sının (%20.3) işyerinde fiziksel istismara uğradığı görülmüştür. Ailede fiziksel ihmale uğrama ile işyerinde fiziksel istismara uğrama durumu incelendiğinde, aralarında anlamlı fark olduğu saptanmıştır (p=0.02).

Ailede duygusal ihmale uğramış 125 kişiden 31'i (%24.8) fiziksel istismara uğrarken, 470 duygusal ihmale uğramamış çocuk işçiden 99'unun (%21.1) işyerinde fiziksel istismara uğradığı görülmüştür. Ailede duygusal ihmale uğrayıp uğramama durumuna göre işyerinde fiziksel istismarın dağılımı incelendiğinde, aralarında anlamlı fark olmadığı saptanmıştır (p=0.37).

Ailenin gelir durumu ile fiziksel istismar arasındaki ilişki incelendiğinde geliri kötü olanlardan 51 kişi (%27.0) fiziksel istismara uğramışken, gelir durumu iyi olanlardan 79 kişi (%19.5) işyerinde fiziksel istismara uğramıştır. Çocuk işçilerin gelir durumunun dağılımına göre işyerinde fiziksel istismara uğrama durumları karşılaştırıldığında; aralarında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu saptanmıştır (p=0.04).

Çizelge 37. Çocuk İşçilerin Yaşı, Aldığı Ücret, Çalışma Yılı, İşyerinde Çalışan Kişi Sayısı ve Günlük Çalışma Sürelerine Göre Fiziksel İstismarı

Özellikler	Sayı	Ortalama ± SS	Dağılım aralığı	% 25	% 50	% 75	u p
Yaş							
İstismar var	130	16.2±0.8	14-17	16	16	17	26826.50
İstismar yok	465	16.4±0.7	14-17	16	17	17	0.03
Ücret							
İstismar var	130	41.6±21.9	0-110	25	40	56.3	24886.00
İstismar yok	465	49.9±25.9	0-180	30	50	65.0	0.01
Çalışma yılı							
İstismar var	130	2.9±2.3	0-9	1	2	4	26937.50
İstismar yok	465	3.4±2.6	0-10	1	3	5	0.06
Çalışan sayısı							
İstismar var	130	8.8±31.5	1-360	3	4	7	25408.00
İstismar yok	465	6.6±13.2	1-150	2	4	6	0.01
Günlük çalışma süresi							
İstismar var	130	11.6±1.6	5.00-16.30	10.30	11.30	13.00	29953.50
İstismar yok	465	11.6±1.6	4.00-17.00	10.30	11.30	13.00	0.88

Çocuk işçilerin yaşlarına göre işyerinde fiziksel istismarın dağılımına bakıldığında, araştırmaya alınan çocuk işçilerin yaşlarının ortalamasının tüm grupta 16.3±0.8 olduğu, fiziksel istismara uğrayanlarda 16.2±0.8, fiziksel istismara uğramayanlarda 16.4±0.7 olduğu saptanmıştır. Fiziksel istismara uğrayanlarla uğramayanlar arasında yaş yönünden farklılık olduğu; fiziksel istismara uğrayanların yaşının fiziksel istismara uğramayanlara göre küçük olduğu ve bunun istatistiksel olarak anlamlı olduğu saptanmıştır (p= 0.03, çizelge 37).

Çocuk işçilerin aldıkları ücretlere göre işyerinde fiziksel istismarın dağılımına bakıldığında, araştırmaya alınan çocuk işçilerin aldığı ücretlerin ortalamasının tüm grupta haftalık 48.1±25.3 TL, fiziksel istismara uğrayanlarda 41.6±21.9 TL, fiziksel istismara uğramayanlarda 49.9±25.9 TL olduğu saptanmıştır. Fiziksel istismara uğrayanlarla uğramayanlar arasında ücretler yönünden fark olduğu; fiziksel istismara uğrayanlarda ücretlerin uğramayanlara göre düşük olduğu ve bunun istatistiksel olarak anlamlı olduğu saptanmıştır (p=0.01, çizelge 37).

Çocuk işçilerin çalışma yılına göre işyerinde fiziksel istismarın dağılımı incelendiğinde, çocuk işçilerin çalışma yılı ortalamasının tüm grupta 3.3±2.5 yıl,

fiziksel istismara uğrayanlarda 2.9 ± 2.3 yıl, fiziksel istismara uğramayanlarda 3.4 ± 2.6 yıl olduğu saptanmıştır. Fiziksel istismara uğrayanlarla uğramayanlar arasında çalışma yılı yönünden istatistiksel olarak anlamlı fark olmadığı saptanmıştır ($p=0.06$, çizelge 37).

Çocuk işçilerin işyerinde çalışan kişi sayısına göre fiziksel istismarın dağılımı incelendiğinde, araştırmaya alınan çocuk işçilerin işyerlerinde çalışan kişi sayısı ortalamasının tüm grupta 7.1 ± 18.8 , fiziksel istismara uğrayanlarda 8.8 ± 31.5 , fiziksel istismara uğramayanlarda 6.6 ± 13.2 kişi olduğu saptanmıştır. Fiziksel istismara uğrayanlarla uğramayanlar arasında işyerlerinde çalışan kişi sayısı yönünden fark olduğu; çocuk işçilerin çalışan kişi sayısının fazla olduğu işyerlerinde, az olanlara göre daha fazla fiziksel istismara uğradığı, aradaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu saptanmıştır ($p=0.01$, çizelge 37).

Çocuk işçilerin günlük çalışma sürelerine göre fiziksel istismarın dağılımı incelendiğinde, araştırmaya alınan çocuk işçilerin günlük çalışma süresi ortalamasının tüm grupta 11.6 ± 1.6 saat, fiziksel istismara uğrayanlarda 11.6 ± 1.6 saat, uğramayanlarda 11.6 ± 1.6 saat olduğu saptanmıştır. Fiziksel istismara uğrayanlarla uğramayanlar arasında çalışma süresi yönünden istatistiksel olarak anlamlı fark olmadığı görülmüştür ($p=0.88$, çizelge 37).

Çizelge 38. Çocuk İşçilerde Fiziksel İstismarı Etkileyen Risk Faktörlerinin Binary Lojistik Regresyon Analizi Sonuçları

Değişkenler	B	p	OR	%95 Güven Aralığı
Cinsiyeti				
Kız: 0				
Erkek: 1	1.41	0.01	4.08	1.809-9.189
İş alanı				
Hizmet sektörü:0				
Sanayi sektörü:1	0.63	0.01	1.88	1.187-2.987
Anne baba sosyal durum				
Birlikte: 0				
Birlikte değil: 1	0.61	0.04	1.83	1.039-3.227
Aldığı ücret	-0.02	0.01	0.98	0.970-0.989
Ailede fiziksel ihmal				
Yok: 0				
Var: 1	0.89	0.02	2.44	1.374-4.344
Sabit Sayı	-1.79	0.01		

Çocuk işçilerin fiziksel istismara maruziyetlerini artıran olası risk faktörleri Binary Lojistik Regresyon analizi ile araştırılmıştır. İşyerinde çırakların erkek olması (OR: 4.08), sanayi sektöründe çalışması (OR: 1.88), ebeveynlerin ayrı olması (OR: 1.83), ailede fiziksel ihmale uğraması (OR: 2.44) ve aldığı ücret ters yönde (OR: 0.98) fiziksel istismarı artıran olası risk faktörleri olarak belirlenmiştir (Çizelge 38).

Çizelge 39. Çocuk İşçilerin Tanıtıcı ve İş Yaşamı Özelliklerine Göre İşyerinde Duygusal İstismarı

İşyerinde Duygusal İstismar							
Özellikler	Var		Yok		Toplam		χ^2 p
	n	%	n	%	n	%	
Cinsiyet							
Erkek	263	54.0	224	46.0	487	100	0.17
Kız	56	51.9	52	48.1	108	100	0.69
Çalışma alanı							
Hizmet sektörü	164	52.9	146	47.1	310	100	
Kuaför	164	52.9	146	47.1	310		
Sanayi sektörü	155	54.4	130	45.6	285	100	
Oto tamiri	41	44.6	51	55.4	92		0.13
Tesisatçılık	33	46.5	38	53.5	71		0.72
Metal işleri	30	46.9	34	53.1	64		
Mobilya	19	42.2	26	57.8	45		
Diğer	7	53.8	6	46.2	13		
Okulda başarısız olma nedeni ile işe başlama							
Evet	167	56.4	129	43.6	296	100	1.86
Hayır	152	50.8	147	49.2	299	100	0.17
Patronun cinsiyeti							
Kadın	26	46.4	30	53.6	56	100	1.28
Erkek	293	54.4	246	45.6	539	100	0.26
Patronun eğitim düzeyi*							
İlköğretim ve altı	148	50.7	144	49.3	292	100	1.66
İlköğretim üstü	62	57.9	45	42.1	107	100	0.20
Madde Kullanımı							
Sigara							
Kullanmış	123	60.0	82	40.0	205	100	5.13
Hiç kullanmamış	196	50.3	124	49.7	390	100	0.02
Alkol							
Kullanmış	54	56.3	42	43.7	96	100	0.32
Hiç kullanmamış	265	53.1	234	46.9	499	100	0.57
Uyuşturucu/uyarıcı							
Kullanmış	22	59.5	15	40.5	37	100	0.54
Hiç kullanmamış	297	53.2	261	46.8	558	100	0.46
Toplam	319	53.6	476	46.4	595	100	

*Eğitim seviyesi bilinmeyen patronlar değerlendirilmeye alınmamıştır (n=399).

Çizelge 39'da verilen çocuk işçilerin tanıtıcı ve iş yaşamı özelliklerine göre işyerinde duygusal istismarın dağılımı incelendiğinde, erkeklerin 263'ü (%54.0), kızların 56'sı (%51.9) duygusal istismara uğramışken, cinsiyet dağılımlarına göre

işyerinde duygusal istismarla karşılaşma durumları incelendiğinde, erkeklerle kızlar arasında istatistiksel yönden anlamlı fark olmadığı bulunmuştur (p=0.69).

Çalışma alanlarına göre duygusal istismarla karşılaşma durumları incelendiğinde, hizmet sektöründe 164 (%52.9), sanayi sektöründe 155 (%54.4) çocuğun duygusal istismara uğradığı ve duygusal istismara uğrama yönünden hizmet sektöründe çalışanlar ile sanayi sektöründe çalışanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olmadığı saptanmıştır (p=0.72).

Okulda başarısız olma nedeni ile işe başlayan 296 çocuk işçiden 167 kişi (%56.4), diğer nedenlerle başlayan 299 çocuk işçiden 152 kişi (%50.8) duygusal istismara uğramıştır. Çocuk işçilerin okulda başarısız olma nedeniyle çıraklığa başlaması ile diğer nedenlerle çıraklığa başlamasına göre duygusal istismarla karşılaşma durumları incelendiğinde, okulda başarısız olarak çıraklığa başlayanlar ile diğer nedenlerle başlayanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olmadığı saptanmıştır (p=0.17).

Patronun kadın olduğu işyerlerinde çocuk işçilerden 26'sının, (%46.4) erkek olduğu işyerlerinde 293'ünün (%54.4) duygusal istismara uğradığı görülmüştür. Patronların cinsiyetine göre duygusal istismarla karşılaşma durumu incelendiğinde, istismara uğrama yönünden kadın ve erkek patronlar arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olmadığı bulunmuştur (p=0.26).

Patronun eğitiminin ilköğretim ve altı olduğu işyerlerinde çocuk işçilerin 148'inin (%50.7), ilköğretim üstü olanlarda 62'sinin (%57.9) duygusal istismara uğradığı, patronların eğitim düzeyine göre çocuk işçilerin duygusal istismarla karşılaşma durumu değerlendirildiğinde, duygusal istismara uğrama yönünden ilköğretim ve altı eğitime sahip olanlar ile ilköğretim üstü eğitime sahip olan patronlar arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olmadığı saptanmıştır (p=0.20).

Sigara kullanan 205 çocuk işçiden 123'ü (%60) duygusal istismara uğrarken, kullanmamış olan 390 çocuk işçiden 196'sı (%50.3) duygusal istismara uğramıştır. Duygusal istismar sigara kullananlarda kullanmayanlara göre daha yüksektir. Sigara kullanma durumuna göre duygusal istismarla karşılaşma durumu incelendiğinde, duygusal istismara uğrama yönünden sigara kullananlar ile sigara kullanmayanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu bulunmuştur (p=0.02). Hiç alkol kullanmamış çocuk işçilerden 265'inin (%53.1) alkol kullanmış olanların 54'ünün (%56.3) istismara uğradığı bulunmuştur. Alkol kullanmış olmaya göre duygusal

istismarla karşılaşma durumu incelendiğinde, duygusal istismara uğrama yönünden alkol kullanmış olanlar ile kullanmamış olanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olmadığı bulunmuştur (p=0.57).

Çocuk işçiler arasında hiç uyuşturucu/uyarıcı kullanmamış olanlardan 297'sinin (%53.2), kullanmış olanlardan 22'sinin (%59.5) duygusal istismara uğradığı bulunmuştur. Uyuşturucu/uyarıcı kullanmış olmaya göre duygusal istismarla karşılaşma durumu incelendiğinde, duygusal istismara uğrama yönünden uyuşturucu/uyarıcı kullanmış olanlar ile hiç kullanmamış olanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olmadığı bulunmuştur (p=0.46).

Çizelge 40. Çocuk İşçilerin Aile İçi İstismara ve Ailenin Gelirine Göre İşyerinde Duygusal İstismarı

İşyerinde Duygusal İstismar							
Özellikler	Var		Yok		Toplam		χ^2 p
	n	%	n	%	n	%	
Aile içi istismar							
Fiziksel istismar							
Var	79	66.4	40	33.6	119	100	9.76
Yok	240	50.4	236	49.6	476	100	0.01
Duygusal istismar							
Var	41	71.9	16	28.1	57	100	8.50
Yok	278	51.7	260	48.3	538	100	0.01
Cinsel istismar							
Var	13	81.3	3	18.7	16	100	5.05
Yok	306	52.8	273	47.2	579	100	0.03
Fiziksel ihmal							
Var	51	68.9	23	31.1	74	100	7.96
Yok	268	51.4	253	48.6	521	100	0.01
Duygusal ihmal							
Var	85	68.0	40	32.0	125	100	13.17
Yok	234	49.8	236	50.2	470	100	0.01
Ailenin gelir durumu							
İyi	207	51.0	199	49.0	406	100	3.55
Kötü	112	59.3	77	40.7	189	100	0.06
Toplam	319	53.6	276	46.4	595	100	

Çizelge 40’da verilen çocuk işçilerde aile içi istismara göre, işyerinde duygusal istismarın dağılımı incelendiğinde, ailede fiziksel istismara uğramış 119 çocuk işçiden 79’unun (%66.4), fiziksel istismara uğramamış 476 çocuk işçiden 240’ının (%50.4) işyerinde duygusal istismara uğradığı belirlenmiş olup; ailede fiziksel istismara uğrama durumuna göre işyerinde duygusal istismarla karşılaşma durumu değerlendirildiğinde ailede fiziksel istismara uğrayanlar ile uğramayanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu bulunmuştur (p=0.01).

Ailede duygusal istismara uğramış 57 çocuk işçiden 41’inin (%71.9), duygusal istismara uğramamış 538 çocuk işçiden 278’inin (%51.7) işyerinde duygusal istismara uğradığı belirlenmiş olup, ailede duygusal istismara uğrayıp uğramama durumuna göre işyerinde duygusal istismarla karşılaşma durumu incelendiğinde ailede duygusal istismara uğrayanlar ile uğramayanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu bulunmuştur (p=0.01).

Ailede cinsel istismara uğramış 16 çocuk işçiden 13’ünün (%81.3) ailede cinsel istismara uğramamış 579 çocuk işçiden 306’sının (%52.8) işyerinde duygusal istismara uğradığı belirlenmiş olup, çocuk işçilerin ailede cinsel istismara uğrayıp uğramamalarına göre işyerinde duygusal istismarla karşılaşma durumları değerlendirildiğinde; ailede cinsel istismara uğrayanlar ile uğramayanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu saptanmıştır (p=0.03).

Ailede fiziksel ihmale uğramış 74 çocuk işçiden 51’inin (%68.9), fiziksel ihmale uğramamış 521 çocuk işçiden 268’inin (%51.4) işyerinde duygusal istismara uğradığı belirlenmiş olup, çocuk işçilerin ailede fiziksel ihmale uğrayıp uğramamalarına göre işyerinde duygusal istismarla karşılaşma durumu incelendiğinde, ailede fiziksel ihmale uğrayanlar ile uğramayanlar arasında anlamlı fark olduğu saptanmıştır (p=0.01).

Ailede duygusal ihmale uğramış 125 çocuk işçiden 85’inin (%68.0), ailede duygusal ihmale uğramamış 470 çocuk işçiden 234’ünün (%49.8) işyerinde duygusal istismara uğradığı belirlenmiş olup, ailede duygusal ihmalin varlığına göre işyerinde duygusal istismarla karşılaşma durumları incelendiğinde, ailede duygusal ihmale uğrayanlar ile uğramayanlar arasında anlamlı fark olduğu saptanmıştır (p=0.01).

Gelir durumu ile duygusal istismar arasındaki ilişki incelendiğinde aile geliri kötü olanlardan 112 kişi (%59.3) duygusal istismara uğramışken, gelir durumu iyi olanlardan 207 kişi (%51.0) duygusal istismara uğramıştır. Gelir durumu dağılımına göre duygusal

istismarla karşılaşma durumları incelendiğinde, gelir durumu kötü olanlar ile iyi olanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olmadığı bulunmuştur (p=0.06).

Çizelge 41. Çocuk İşçilerin Yaşı, Aldığı Ücret, Çalışma Yılı, İşyerinde Çalışan Kişi Sayısı ve Günlük Çalışma Sürelerine Göre Duygusal İstismarı

Özellikler	Sayı	Ortalama± SS	Dağılım aralığı	% 25	% 50	% 75	u p
Yaş							
İstismar var	319	16.3±0.8	14–17	16	17	17	43774.50
İstismar yok	276	16.3±0.8	14–17	16	17	17	0.90
Ücret							
İstismar var	319	45.7±23.4	0-125	30	50	60	39840.50
İstismar yok	276	50.9±27.1	0-180	30	50	68.75	0.04
Çalışma yılı							
İstismar var	319	3.4±2.6	0–10	1	3	5	42462.00
İstismar yok	276	3.1±2.4	0–10	1	3	4	0.45
Çalışan sayısı							
İstismar var	319	7.8±22.4	1-360	3	4	6	39880.00
İstismar yok	276	6.2±13.4	1-150	2	4	6	0.05
Günlük çalışma süresi							
İstismar var	319	11.7±1.6	5.00-16.30	10.30	11.30	13.00	41394.50
İstismar yok	276	11.6±1.7	4.00-17.00	10.30	11.30	12.83	0.21

Çocuk işçilerin yaşlarına göre işyerinde duygusal istismarın dağılımına bakıldığında, araştırmaya alınan çocuk işçilerin yaşlarının ortalamasının tüm grupta 16.3±0.8 olduğu, duygusal istismara uğrayanlarda 16.3±0.8, duygusal istismara uğramayanlarda 16.3±0.8 olduğu saptanmıştır. Duygusal istismara uğrayanlarla uğramayanlar arasında yaş yönünden istatistiksel olarak anlamlı farklılık olmadığı saptanmıştır (p= 0.90, çizelge 41).

Çocuk işçilerin aldıkları ücrete göre duygusal istismarın dağılımına bakıldığında, araştırmaya alınan çocuk işçilerin aldığı ücretin ortalamasının tüm grupta haftalık 48.1±25.3 TL, duygusal istismara uğrayanlarda 45.7±23.4 TL, duygusal istismara uğramayanlarda 50.9±27.1 TL olduğu saptanmıştır. Duygusal istismara uğrayanlarla uğramayanlar arasında ücretler yönünden fark olduğu; duygusal istismara uğrayanlarda

ücretlerin uğramayanlara göre düşük olduğu ve bunun istatistiksel olarak anlamlı olduğu saptanmıştır ($p= 0.04$, çizelge 41).

Çocuk işçilerin çalışma yılına göre işyerinde duygusal istismarın dağılımı incelendiğinde, çocuk işçilerin çalışma yılı ortalamasının tüm grupta 3.4 ± 2.6 yıl, duygusal istismara uğrayanlarda 3.4 ± 2.6 yıl, duygusal istismara uğramayanlarda 3.1 ± 2.4 yıl olduğu saptanmıştır. Duygusal istismara uğrayanlarla uğramayanlar arasında çalışma yılı yönünden istatistiksel olarak anlamlı fark olmadığı saptanmıştır ($p=0.45$, çizelge 41).

Çocuk işçilerin işyerinde çalışan kişi sayısına göre duygusal istismarın dağılımına bakıldığında, araştırmaya alınan çocuk işçilerin işyerlerinde çalışan kişi sayısı ortalamasının tüm grupta 7.07 ± 18.8 kişi, duygusal istismara uğrayanlarda 7.8 ± 22.4 kişi, duygusal istismara uğramayanlarda 6.2 ± 13.4 kişi olduğu saptanmıştır. Duygusal istismara uğrayanlarla uğramayanlar arasında işyerlerinde çalışan kişi sayısı yönünden fark olduğu; duygusal istismara uğrayanların işyerinde, çalışan kişi sayısının uğramayanlara göre daha fazla olduğu ve bunun istatistiksel olarak anlamlı olduğu saptanmıştır ($p= 0.05$, çizelge 41).

Çocuk işçilerin günlük çalışma sürelerine göre duygusal istismarın dağılımı incelendiğinde, araştırmaya alınan çocuk işçilerin günlük çalışma süresi ortalamasının tüm grupta 11.6 ± 1.6 saat, duygusal istismara uğrayanlarda 11.7 ± 1.6 saat, uğramayanlarda 11.6 ± 1.7 saat olduğu saptanmıştır. Duygusal istismara uğrayanlarla uğramayanlar arasında çalışma süresi yönünden istatistiksel olarak anlamlı fark olmadığı görülmüştür ($p=0.21$, çizelge 41).

Çizelge 42. Çocuk İşçilerde Duygusal İstismarı Etkileyen Risk Faktörlerinin Binary Lojistik Regresyon Analizi Sonuçları

Değişkenler	B	p	OR	%95 Güven Aralığı
Ailede duygusal istismar Yok: 0 Var: 1	0.67	0.04	1.95	1.045–3.618
Ailede duygusal ihmal Yok: 0 Var: 1	0.66	0.01	1.93	1.255–2.957
Sabit Sayı	-0.05	0.63		

Çocuk işçilerin duygusal istismara maruziyetlerini artıran olası risk faktörleri Binary Lojistik regresyon analizi ile araştırılmıştır. Çırakların ailede duygusal istismara uğraması (OR: 1.95), ailede duygusal ihmale uğraması (OR: 1.93) olası risk faktörleri olarak belirlenmiştir (çizelge 42).

Çizelge 43. Çocuk İşçilerin Tanıtıcı ve İş Yaşamı Özelliklerine Göre İşyerinde Cinsel İstismarı

İşyerinde Cinsel İstismar							
Özellikler	Var		Yok		Toplam		χ^2 p
	n	%	n	%	n	%	
Cinsiyet							
Erkek	124	25.5	363	74.5	487	100	
Dokunma içeren	25	5.1	462	94.9	487	100	
Dokunma içermeyen	112	23.0	375	77.0	487	100	0.09
Kız	26	24.1	82	75.9	108	100	0.76
Dokunma içeren	7	6.5	101	93.5	108	100	
Dokunma içermeyen	24	22.2	84	77.8	108	100	
Çalışma alanı							
Hizmet sektörü	79	25.5	231	74.5	310	100	
Kuaför	79	25.5	231	74.5	310	100	0.26
Sanayi sektörü	71	24.9	214	75.1	285	100	0.87
Oto tamiri	23	25.0	69	75.0	92	100	
Tesisatçılık	20	28.2	51	71.8	71	100	
Metal işleri	14	21.9	50	78.1	64	100	
Mobilya	12	26.7	33	73.3	45	100	
Diğer	2	15.4	11	84.6	13	100	
Patronun cinsiyeti							
Kadın	13	23.2	43	76.8	56	100	0.13
Erkek	137	25.4	402	74.6	539	100	0.72
Patronun eğitim düzeyi*							
İlköğretim ve altı	63	21.6	229	78.4	292	100	0.94
İlköğretim üstü	28	26.2	79	73.8	107	100	0.33
Madde Kullanımı							
Sigara							
Kullanmış	50	24.4	155	75.6	205	100	0.11
Hiç kullanmamış	100	25.6	290	74.4	390	100	0.74
Alkol							
Kullanmış	28	29.2	68	70.8	96	100	0.95
Hiç kullanmamış	122	24.4	377	75.6	499	100	0.33
Uyuşturucu/uyarıcı							
Kullanmış	12	32.4	25	67.6	37	100	1.09
Hiç kullanmamış	138	24.7	420	75.3	558	100	0.30
Toplam	150	25.2	445	74.8	595	100	

*Eğitim seviyesi bilinmeyen patronlar değerlendirilmeye alınmamıştır (n=399).

Çizelge 43’de verilen çocuk işçilerin tanıtıcı ve iş yaşamı özelliklerine göre işyerinde cinsel istismarın dağılımı incelendiğinde, erkeklerin 124’ü (%25.5), kızların 26’sı (%24.1) cinsel istismara uğramışken, cinsiyet dağılımlarına göre işyerinde cinsel

istismarla karşılaşma durumları incelendiğinde, kız ile erkekler arasında istatistiksel yönden anlamlı fark olmadığı bulunmuştur ($p=0.76$).

Çocuk işçilerin çalıştıkları iş alanlarına göre cinsel istismarla karşılaşma durumları incelendiğinde, hizmet sektöründe çalışanlardan 79 kişi (%25.5), sanayi sektöründe çalışanlardan ise 71 kişinin (%24.9) cinsel istismara uğradığı ve cinsel istismara uğrama yönünden hizmet sektörü ile sanayi sektörü arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olmadığı saptanmıştır ($p=0.87$).

Patronun kadın olduğu işyerlerinde çocuk işçilerden 13'ünün (%23.2), erkek olduğu işyerlerinde 137'sinin (%25.4) cinsel istismara uğradığı, patronların cinsiyetine göre çocuk işçilerin cinsel istismarla karşılaşma durumları incelendiğinde, erkek patronlar ile kadın patronlar arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olmadığı bulunmuştur ($p=0.72$).

Patronun eğitiminin ilköğretim ve altı olduğu işyerlerinde çocuk işçilerin 63'ünün (%21.6), ilköğretim üstü olanlarda 28'inin (%26.2) cinsel istismara uğradığı, patronun eğitim düzeyine göre çocuk işçilerin cinsel istismarla karşılaşma durumları incelendiğinde, ilköğretim ve altı eğitimliler ile ilköğretim üstü eğitimli patronlar arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olmadığı saptanmıştır ($p=0.33$).

Sigara kullanan çocuk işçilerin 50'si (%24.4), alkol kullanmış olanların 28'i (%29.2), uyuşturucu/uyarıcı kullanmış olanların 12'sinin (%32.4) işyerinde cinsel istismara uğradığı bulunmuşken, madde kullanıp kullanmama durumuna göre cinsel istismarla karşılaşma durumu değerlendirildiğinde, cinsel istismara uğrama yönünden sigara kullanma ile kullanmama ($p=0.74$), alkol kullanma ile kullanmama ($p=0.33$), madde kullanma ile kullanmama ($p=0.30$) arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olmadığı bulunmuştur.

Çizelge 44. Çocuk İşçilerin Aile İçi İstismara ve Ailenin Gelirine Göre İşyerinde Cinsel İstismarı

İşyerinde Cinsel İstismar							
Özellikler	Var		Yok		Toplam		χ^2 p
	n	%	n	%	n	%	
Aile içi istismar							
Fiziksel istismar							
Var	44	37.0	75	63.0	119	100	10.92
Yok	106	22.3	370	77.7	476	100	0.01
Duygusal istismar							
Var	19	33.3	38	66.7	57	100	2.21
Yok	131	24.3	407	75.7	538	100	0.14
Cinsel istismar							
Var	11	68.8	5	31.2	16	100	16.53
Yok	139	24.0	440	76.0	579	100	0.01
Fiziksel ihmal							
Var	30	40.5	44	59.5	74	100	10.53
Yok	120	23.0	401	77.0	521	100	0.01
Duygusal ihmal							
Var	47	37.6	78	62.4	125	100	12.88
Yok	103	21.9	367	78.1	470	100	0.01
Ailenin gelir durumu							
İyi	85	20.9	321	79.1	406	100	12.38
Kötü	65	34.4	124	65.6	189	100	0.01
Toplam	150	25.2	445	74.8	595	100	

Çizelge 44’de verilen çocuk işçilerin aile içi istismarına göre işyerinde cinsel istismarı incelendiğinde, ailede fiziksel istismara uğramış 119 çocuk işçiden 44’ünün (%37.0), fiziksel istismara uğramamış 476 çocuk işçiden 106’sının (%22.3) işyerinde cinsel istismara uğradığı belirlenmiş olup, ailede fiziksel istismara uğrama durumunun varlığına göre işyerinde cinsel istismarla karşılaşma durumu incelendiğinde, ailede fiziksel istismara uğrayanlar ile uğramayanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu saptanmıştır (p=0.01).

Ailede duygusal istismara uğramış 57 çocuk işçiden 19’unun (%33.3), duygusal istismara uğramamış 538 çocuk işçiden 131’inin (%24.3) işyerinde cinsel istismara uğradığı belirlenmiş olup, ailede duygusal istismarın olup olmamasına göre işyerinde cinsel istismarla karşılaşma durumu incelendiğinde, aile duygusal istismara uğrama ile uğramama arasında anlamlı fark olmadığı saptanmıştır (p=0.14).

Ailede cinsel istismara uğramış 16 çocuk işçiden 11'inin (%68.8), ailede cinsel istismara uğramamış 579 çocuk işçiden 139'unun (%52.8) işyerinde cinsel istismara uğradığı belirlenmiş olup, ailede cinsel istismara uğrayıp uğramamaya göre işyerinde cinsel istismarla karşılaşma durumu incelendiğinde, ailede cinsel istismara uğramış olanlar ile uğramamış olanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu bulunmuştur ($p=0.01$).

Ailede fiziksel ihmale uğramış 74 çocuk işçiden 30'unun (%40.5), fiziksel ihmale uğramamış 521 çocuk işçiden 120'sinin (%23.0) işyerinde cinsel istismara uğradığı belirlenmiş olup, ailede fiziksel ihmale uğrayıp uğramama durumuna göre işyerinde cinsel istismarla karşılaşma durumu incelendiğinde, ailede fiziksel ihmale uğrayanlar ile uğramayanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu saptanmıştır ($p=0.01$).

Ailede duygusal ihmale uğramış 125 çocuk işçiden 47'sinin (%37.6) duygusal ihmale uğramamış 470 çocuk işçiden 103'ünün (%21.9) işyerinde cinsel istismara uğradığı belirlenmiş olup, ailede duygusal ihmale uğrayıp uğramama durumuna göre işyerinde cinsel istismarla karşılaşma durumu incelendiğinde, ailede duygusal ihmale uğrayanlar ile uğramayanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu saptanmıştır ($p=0.01$).

Gelir durumu ile cinsel istismara uğrama durumu arasındaki ilişki incelendiğinde, geliri kötü olanlardan 65 kişi (%34.4) cinsel istismara uğramışken, gelir durumu iyi olanlardan 85 kişi (%20.9) cinsel istismara uğramıştır. Gelir durumunun dağılımına göre işyerinde cinsel istismarla karşılaşma durumu incelendiğinde, gelir durumu kötü olanlar ile iyi olanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu bulunmuştur ($p=0.01$).

Çizelge 45. Çocuk İşçilerin Yaşı, Aldığı Ücret, Çalışma Yılı, İşyerinde Çalışan Kişi Sayısı ve Günlük Çalışma Sürelerine Göre Cinsel İstismarı

Özellikler	Sayı	Ortalama ± SS	Dağılım aralığı	% 25	% 50	% 75	u p
Yaş							
İstismar var	150	16.3±0.8	14-17	16	16	17	31853.00
İstismar yok	445	16.4±0.8	14-17	16	17	17	0.36
Ücret							
İstismar var	150	44.2±21.1	0-100	30	40	60	29989.50
İstismar yok	445	49.4±26.4	0-180	30	50	65	0.06
Çalışma yılı							
İstismar var	150	3.0±2.5	0-10	1	2	5	30720.00
İstismar yok	445	3.3±2.5	0-10	1	3	5	0.14
Çalışan Sayısı							
İstismar var	150	8.2±29.6	1-360	3	4	6	31682.50
İstismar yok	445	6.7±13.4	1-150	2	4	6	0.35
Günlük Çalışma Süresi							
İstismar var	150	11.9±1.4	9.00-16.30	11.00	12.00	13.00	29348.00
İstismar yok	445	11.6±1.7	4.00-17.00	10.30	11.30	13.00	0.03

Çocuk işçilerin yaşlarına göre işyerinde cinsel istismarın dağılımına bakıldığında, araştırmaya alınan çocuk işçilerin yaşlarının ortalamasının tüm grupta 16.3±0.8 olduğu, cinsel istismara uğrayanlarda 16.3±0.8, cinsel istismara uğramayanlarda 16.4±0.8 olduğu saptanmıştır. Cinsel istismara uğrayanlarla uğramayanlar arasında yaş yönünden istatistiksel olarak anlamlı farklılık olmadığı saptanmıştır (p= 0.36, çizelge 45).

Çocuk işçilerin aldıkları ücretlere göre işyerinde cinsel istismarın dağılımına bakıldığında, araştırmaya alınan çocuk işçilerin aldığı ücretlerin ortalamasının tüm grupta haftalık 48.1±25.3 TL, cinsel istismara uğrayanlarda 44.2±21.1 TL, cinsel istismara uğramayanlarda 49.4±26.4 TL olduğu saptanmıştır. Cinsel istismara uğrayanlarla uğramayanlar arasında ücretler yönünden istatistiksel olarak anlamlı fark olmadığı saptanmıştır (p=0.06, çizelge 45).

Çocuk işçilerin çalışma yılına göre işyerinde cinsel istismarın dağılımı incelendiğinde, çocuk işçilerin çalışma yılı ortalamasının tüm grupta 3.3±2.5 yıl, cinsel istismara uğrayanlarda 3.0±2.5 yıl, cinsel istismara uğramayanlarda 3.3±2.5 yıl olduğu saptanmıştır. Cinsel istismara uğrayanlarla uğramayanlar arasında çalışma yılı yönünden istatistiksel olarak anlamlı fark olmadığı saptanmıştır (p=0.14, çizelge 45).

Çocuk işçilerin işyerinde çalışan kişi sayısına göre cinsel istismarın dağılımı incelendiğinde, araştırmaya alınan çocuk işçilerin işyerlerinde çalışan kişi sayısı ortalamasının tüm grupta 7.1 ± 18.8 , cinsel istismara uğrayanlarda 8.2 ± 29.6 , cinsel istismara uğramayanlarda 6.7 ± 13.4 kişi olduğu saptanmıştır. Cinsel istismara uğrayanlarla uğramayanlar arasında işyerlerinde çalışan kişi sayısı yönünden istatistiksel olarak anlamlı fark olmadığı saptanmıştır ($p=0.35$, çizelge 45).

Araştırmaya alınan çocuk işçilerin günlük çalışma süresi ortalamasının tüm grupta 11.6 ± 1.6 saat, cinsel istismara uğrayanlarda 11.9 ± 1.4 saat, uğramayanlarda 11.6 ± 1.7 saat olduğu saptanmıştır. Cinsel istismara uğrayan çocuk işçilerin çalışma sürelerinin, uğramayanlara göre daha uzun olduğu ve çalışma süreleri ile cinsel istismara uğrama arasındaki ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmüştür ($p=0.03$, çizelge 45).

Çizelge 46. Çocuk İşçilerde Cinsel İstismarı Etkileyen Risk Faktörlerinin Binary Lojistik Regresyon Analizi Sonuçları

Değişkenler	B	p	OR	%95 Güven Aralığı
Günlük çalışma süresi	0.15	0.02	1.16	1.030–1.309
Ailenin geliri				
Gelir iyi:0				
Gelir kötü:1	0.59	0.01	1.81	1.216–2.681
Ailede cinsel istismar				
Yok: 0				
Var:1	1.54	0.01	4.67	1.513–14.428
Ailede duygusal ihmal				
Yok: 0				
Var: 1	0.59	0.01	1.80	1.145–2.817
Sabit Sayı	-3.23	0.01		

Çocuk işçilerin cinsel istismara maruziyetlerini artıran olası risk faktörleri Binary Lojistik Regresyon analizi ile araştırılmıştır. İşyerinde çırakların; günlük çalışma süresi (OR:1.16), aile gelirinin kötü olması (OR:1.81), ailede cinsel istismara uğraması (OR: 4.67) ve ailede duygusal ihmale uğraması (OR: 1.80) cinsel istismarı artıran olası risk faktörleri olarak belirlenmiştir (Çizelge 46).

Çizelge 47. Çocuk İşçilerin Tanıtıcı ve İş Yaşamı Özelliklerine Göre İşyerinde Duygusal İhmali

İşyerinde Duygusal İhmali							
Özellikler	Var		Yok		Toplam		χ^2 p
	n	%	n	%	n	%	
Cinsiyet							
Erkek	135	27.7	352	72.3	487	100	1.36
Kız	36	33.3	72	66.7	108	100	0.24
Çalışma alanı							
Hizmet sektörü	95	30.6	215	69.4	310	100	
Kuaför	95	30.6	215	69.4	310		1.15
Sanayi sektörü	76	26.7	209	73.3	285	100	0.28
Oto tamiri	23	25.0	69	75.0	92		
Tesisatçılık	25	35.2	46	64.8	71		
Metal işleri	14	21.9	50	78.1	64		
Mobilya	13	28.9	32	71.1	45		
Diğer	1	7.7	12	92.3	13		
Patronun cinsiyeti							
Kadın	18	32.1	38	67.9	56	100	0.35
Erkek	153	28.4	386	71.6	539	100	0.55
Patronun eğitim düzeyi*							
İlköğretim ve altı	83	28.4	209	71.6	292	100	1.02
İlköğretim üstü	36	33.6	71	66.4	107	100	0.31
Madde Kullanımı							
Sigara							
Kullanmış	57	27.8	148	72.2	205	100	0.13
Hiç kullanmamış	114	29.2	276	70.8	390	100	0.72
Alkol							
Kullanmış	29	30.2	67	69.8	96	100	0.12
Hiç kullanmamış	142	28.5	357	71.5	499	100	0.73
Uyuşturucu/uyarıcı							
Kullanmış	7	18.9	30	81.1	37	100	1.86
Hiç kullanmamış	164	29.4	394	70.6	558	100	0.17
Toplam	171	28.7	424	71.3	595	100	

*Eğitim seviyesi bilinmeyen patronlar değerlendirilmeye alınmamıştır (n=399).

Çizelge 47’de verilen çocuk işçilerin tanıtıcı ve iş yaşamı özelliklerine göre işyerinde duygusal ihmali incelendiğinde, erkeklerin 135’i (%27.7), kızların 36’sı (%33.3) duygusal ihmale uğramışken, cinsiyet dağılımına göre işyerinde duygusal ihmalle karşılaşma durumlarına bakıldığında; kızlarla erkekler arasında istatistiksel olarak fark olmadığı saptanmıştır (p=0.24).

Çalışan çocukların çalışma alanlarına göre duygusal ihmalle karşılaşma durumları incelendiğinde, hizmet sektöründe çalışan 95 (%30.6) ve sanayi sektöründe çalışan 76 (%26.7) çocuğun duygusal ihmale uğradığı ve çalıştıkları iş alanlarına göre duygusal ihmale uğrama yönünden hizmet sektöründe çalışma ile sanayi sektöründe çalışma arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olmadığı saptanmıştır (p= 0.28).

Patronun kadın olduğu işyerlerinde çocuk işçilerden 18'inin (%32.1), erkek olduğu işyerlerinde 153'ünün (%28.4) duygusal ihmale uğradığı, patronların cinsiyetine göre duygusal ihmalle karşılaşma durumları incelendiğinde, kadın patronlar ile erkekler arasında istatistiksel olarak fark olmadığı bulunmuştur (p=0.55).

Patronun eğitiminin ilköğretim ve altı olduğu işyerlerinde çocuk işçilerin 83'ünün (%28.4), ilköğretim üstü olanlarda 36'sının (%33.6) duygusal ihmale uğradığı, işyerlerinde patronun eğitim düzeyine göre duygusal ihmalle karşılaşma durumu incelendiğinde, aralarında anlamlı fark olmadığı saptanmıştır (p=0.31).

Sigara kullanan çocuk işçilerden 57'sinin (%27.8), alkol kullanmış olanların 29'unun (%30.2), uyuşturucu/uyarıcı kullanmış olanların 7'sinin (%18.9) duygusal ihmale uğradığı bulunmuşken; madde kullanıp kullanmamaya göre işyerinde duygusal ihmalle karşılaşma durumu incelendiğinde, ihmale uğrama yönünden sigara kullanma ile kullanmama (p=0.72), alkol kullanma ile kullanmama (p=0.73), madde kullanma ile kullanmama (p=0.17) arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olmadığı saptanmıştır.

Çizelge 48. Çocuk İşçilerin Aile İçi İstismara ve Ailenin Gelirine Göre İşyerinde Duygusal İhmali

İşyerinde Duygusal İhmal							
Özellikler	Var		Yok		Toplam		χ^2 p
	n	%	n	%	n	%	
Aile içi istismar							
Fiziksel istismar							
Var	44	37.0	75	63.0	119	100	4.93
Yok	127	26.7	349	73.3	476	100	0.03
Duygusal istismar							
Var	24	42.1	33	57.9	57	100	5.50
Yok	147	27.3	391	72.7	538	100	0.02
Cinsel istismar							
Var	4	25.0	12	75.0	16	100	0.11
Yok	167	28.8	412	71.2	579	100	0.74
Fiziksel ihmali							
Var	23	31.1	51	68.9	74	100	0.23
Yok	148	28.4	373	71.6	521	100	0.63
Duygusal ihmali							
Var	49	39.2	76	60.8	125	100	8.46
Yok	122	26.0	348	74.0	470	100	0.01
Ailenin gelir durumu							
İyi	115	28.3	291	71.7	406	100	0.11
Kötü	56	29.6	133	70.4	189	100	0.74
Toplam	171	28.7	424	71.3	595	100	

Çizelge 48’de verilen çocuk işçilerin aile içi istismarına göre işyerinde duygusal ihmali incelendiğinde, ailede fiziksel istismara uğramış 119 çocuk işçiden 44’ünün (% 37.0), fiziksel istismara uğramamış 476 çocuk işçiden 127’sinin (% 26.7) işyerinde duygusal ihmale uğradığı belirlenmiş olup, ailede fiziksel istismarın varlığına göre işyerinde duygusal ihmalle karşılaşma durumu incelendiğinde, aralarında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu bulunmuştur (p=0.03).

Ailede duygusal istismara uğramış 57 çocuk işçiden 24’ünün (% 42.1), duygusal istismara uğramamış 538 çocuk işçiden 147’sinin (% 51.7) işyerinde duygusal ihmale uğradığı belirlenmiş olup, ailede duygusal istismarın varlığına göre işyerinde duygusal ihmalle karşılaşma durumu incelendiğinde, aralarında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu görülmüştür (p=0.02).

Ailede cinsel istismara uğramış 16 çocuk işçiden 4'ünün (% 25.0), ailede cinsel istismara uğramamış 579 çocuk işçiden 167'sinin (% 28.8) işyerinde duygusal ihmale uğradığı belirlenmiş olup, ailede cinsel istismarın varlığına göre işyerinde duygusal ihmalle karşılaşma durumu incelendiğinde, aralarında istatistiksel olarak anlamlı fark olmadığı saptanmıştır (p=0.74).

Ailede fiziksel ihmale uğramış 74 çocuk işçiden 23'ünün (% 31.1), fiziksel ihmale uğramamış 521 çocuk işçiden 148'inin (% 28.4) işyerinde duygusal ihmale uğradığı belirlenmiş olup, ailede fiziksel ihmalin varlığına göre işyerinde duygusal ihmalle karşılaşma durumu incelendiğinde aralarında istatistiksel olarak anlamlı fark olmadığı saptanmıştır (p=0.63).

Ailede duygusal ihmale uğramış 125 çocuk işçiden 49'unun (% 39.2), ailede duygusal ihmale uğramamış 470 çocuk işçiden 122'sinin (% 26.0) işyerinde duygusal ihmale uğradığı belirlenmiş olup, ailede duygusal ihmalin varlığına göre işyerinde duygusal ihmalle karşılaşma durumu incelendiğinde aralarında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu saptanmıştır (p=0.01).

Ailenin gelir durumu ile işyerinde duygusal ihmal arasındaki ilişki incelendiğinde geliri kötü olanlardan 56 kişi (%29.6) işyerinde duygusal ihmale uğramışken, gelir durumu iyi olanlardan 115 kişi (%28.3) duygusal ihmale uğramıştır. Aile gelirine göre işyerinde duygusal ihmalle karşılaşma durumu incelendiğinde, aile geliri iyi olanlar ile kötü olanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olmadığı saptanmıştır (p=0.74).

Çizelge 49. Çocuk İşçilerin Yaşı, Aldığı Ücret, Çalışma Yılı, İşyerinde Çalışan Kişi Sayısı ve Günlük Çalışma Sürelerine Göre Duygusal İhmali

Özellikler	Sayı	Ortalama± SS	Dağılım aralığı	% 25	% 50	% 75	u p
Yaş							
İhmal var	171	16.3±0.8	15-17	16	17	17	36135.50
İhmal yok	424	16.3±0.8	14-17	16	17	17	0.95
Ücret							
İhmal var	171	48.6±24.2	0-120	30	50	60	35315.00
İhmal yok	424	47.9±25.7	0-180	30	50	60	0.62
Çalışma yılı							
İhmal var	171	3.2±2.5	0-10	1	2	5	35409.50
İhmal yok	424	3.3±2.5	0-10	1	3	5	0.65
Çalışan sayısı							
İhmal var	171	9.2±29.8	1-360	3	4	6	33477.50
İhmal yok	424	6.2±11.7	1-150	2	4	6	0.14
Günlük çalışma süresi							
İhmal var	171	11.6±1.6	4.00-15.30	10.30	11.30	13.00	36005.50
İhmal yok	424	11.6±1.6	4.30-17.00	10.30	11.30	13.00	0.90

Çocuk işçilerin yaşlarına göre işyerinde duygusal ihmalin dağılımına bakıldığında, araştırmaya alınan çocuk işçilerin yaşlarının tüm grupta ortalama 16.3±0.8 olduğu, duygusal ihmale uğrayanlarda 16.3±0.8, duygusal ihmale uğramayanlarda 16.3±0.8 olduğu saptanmıştır. Duygusal ihmale uğrayanlarla uğramayanlar arasında yaş yönünden istatistiksel olarak anlamlı farklılık olmadığı saptanmıştır (p= 0.95, çizelge 49).

Çocuk işçilerin aldıkları ücretlere göre işyerinde duygusal ihmalin dağılımına bakıldığında, araştırmaya alınan çocuk işçilerin aldığı ücretlerin ortalamasının tüm grupta haftalık 48.1±25.3 TL, duygusal ihmale uğrayanlarda 48.6±24.2 TL, duygusal ihmale uğramayanlarda 47.9±25.7 TL olduğu saptanmıştır. Duygusal ihmale uğrayanlarla uğramayanlar arasında ücretler yönünden istatistiksel olarak anlamlı fark olmadığı saptanmıştır (p=0.62, çizelge 49).

Çocuk işçilerin çalışma yılına göre işyerinde duygusal ihmalin dağılımı incelendiğinde, çocuk işçilerin çalışma yılı ortalamasının tüm grupta 3.3±2.5 yıl, duygusal ihmale uğrayanlarda 3.2±2.5 yıl, duygusal ihmale uğramayanlarda 3.3±2.5 yıl olduğu saptanmıştır. Duygusal ihmale uğrayanlarla uğramayanlar arasında çalışma yılı yönünden istatistiksel olarak anlamlı fark olmadığı saptanmıştır (p=0.65, çizelge 49).

Çocuk işçilerin işyerinde çalışan kişi sayısına göre duygusal ihmalin dağılımı incelendiğinde, araştırmaya alınan çocuk işçilerin işyerlerinde çalışan kişi sayısı ortalamasının tüm grupta 7.1 ± 18.8 , duygusal ihmale uğrayanlarda 9.2 ± 29.8 , duygusal ihmale uğramayanlarda 6.2 ± 11.7 kişi olduğu saptanmıştır. Duygusal ihmale uğrayanlarla uğramayanlar arasında işyerlerinde çalışan kişi sayısı yönünden istatistiksel olarak anlamlı fark olmadığı saptanmıştır ($p=0.14$, çizelge 49).

Çocuk işçilerin günlük çalışma süresine işyerinde duygusal ihmalin dağılımı incelendiğinde, araştırmaya alınan çocuk işçilerin günlük çalışma süresinin tüm grupta ortalama 11.6 ± 1.6 saat, duygusal ihmale uğrayanlarda 11.6 ± 1.6 saat, uğramayanlarda 11.6 ± 1.6 saat olduğu saptanmıştır. Duygusal ihmale uğrayanlarla uğramayanlar arasında çalışma süreleri yönünden istatistiksel olarak anlamlı fark olmadığı saptanmıştır ($p=0.90$, çizelge 49).

Çizelge 50. Çocuk İşçilerde Duygusal İhmali Etkileyen Risk Faktörlerinin Binary Lojistik Regresyon Analizi Sonuçları

Değişkenler	B	p	OR	%95 Güven Aralığı
Ailedeki çocuk sayısı	-0.12	0.01	0.88	0.803–0.973
İş alanının gürültülü olması				
Yok: 0				
Var: 1	0.51	0.02	1.66	1.084–2.548
Ailede duygusal ihmal				
Yok: 0				
Var: 1	0.60	0.01	1.83	1.204-2.780
Sabit Sayı	-0.69	0.01		

Çocuk işçilerin duygusal ihmale maruziyetlerini artıran olası risk faktörleri Binary Lojistik Regresyon analizi ile araştırılmıştır. Çırakların ailedeki çocuk sayısı ters yönde (OR:0.88), iş alanının gürültülü olması (OR: 1.66), ailede duygusal ihmale uğraması (OR: 1.83) duygusal ihmali artıran olası risk faktörleri olarak belirlenmiştir (Çizelge 50).

Çizelge 51. Çalışılan İş Alanına Göre Çalışma Koşullarından Kaynaklanan Fiziksel İhmalin Dağılımı

Çalışma Alanları*	Çalışma süresi uygun olmayanlar		Dinlenme arası verilmeyenler		İzin verilmeyenler		İş eğitimi almayanlar		Koruyucu kullanmayanlar		Yemek ihtiyacı karşılanmayanlar	
	Sayı %	χ^2 p	Sayı %	χ^2 p	Sayı %	χ^2 p	Sayı %	χ^2 p	Sayı %	χ^2 p	Sayı %	χ^2 p
Kuaförlük	308 99.4		135 43.5		282 91.0		82 26.5		173 55.8		86 27.7	
Oto tamiri	91 98.9		34 3.0		84 91.3		12 13.0		49 53.3		8 8.7	
Metal işleri	60 93.8	10.69 0.03	14 21.9	27.87 0.01	50 78.1	9.92 0.04	10 15.6	13.04 0.01	14 21.9	25.54 0.01	9 14.1	24.80 0.01
Tesisatçılık	69 97.2		34 47.9		64 90.1		18 25.4		39 54.9		7 9.9	
Mobilyacılık	44 97.8		5 11.1		39 86.7		5 11.1		25 55.6		8 17.8	
Toplam	572 98.3		222 38.1		519 89.2		127 21.8		300 51.5		118 20.3	

*Çalışma alanı “diğer” olarak belirtilenler analize dahil edilmemiştir (n=582).

Çizelge 51’de verilen çalışılan iş alanına göre işyerinin özelliklerinden kaynaklanan fiziksel ihmalin dağılımı incelendiğinde, en yüksek kuaförlükte ve oto tamirciliğinde çalışma sürelerinin yasal sürelerden uzun olduğu görülmüştür. Çocukların çalıştıkları iş alanlarına göre çalışma sürelerinin uygunluğu karşılaştırıldığında aralarında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu saptanmıştır (p=0.03).

Çalışan çocuklar arasında sıklıkla elektrik ve sıhhi tesisatçılıkla uğraşanlar ile kuaförlere dinlenme arası verilmediği görülmüştür. Çocukların çalıştıkları iş alanlarına göre, ara dinlenme verilme arasındaki ilişki incelendiğinde, aralarında anlamlı fark olduğu saptanmıştır (p=0.01).

Çocuklar arasında sıklıkla oto tamirciliği ve kuaförlükte çalışanların haftalık ve/veya yıllık izin kullanmadıkları görülmüştür. Çocukların çalıştıkları alanlara göre, izin kullanma durumları incelendiğinde, aralarında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu saptanmıştır (p=0.04).

Çalışan çocuklar arasında en sık kuaförlere, elektrik ve sıhhi tesisatla uğraşanlara iş eğitimi verilmediği; çocukların çalıştıkları iş alanlarına göre, eğitim verilme durumu incelendiğinde aralarında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu saptanmıştır (p=0.01).

Çalışan çocuklar arasında sıklıkla kuaförler ve mobilyacılık sektöründe çalışanlar arasında kişisel koruyucuların kullanılmadığı bulunmuştur. Çocukların çalıştıkları alanlara göre, kişisel koruyucu kullanma durumu incelendiğinde, aralarında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu saptanmıştır (p=0.01).

Çalışan çocuklar arasında en az yemek ya da yemek parası verilen bölüm kuaförler olduğu bulunmuştur. Çalışılan iş alanına göre yemek ihtiyacının karşılanma durumu incelendiğinde, çocukların çalıştıkları alanlara göre istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu saptanmıştır (p=0.01).

Çizelge 52. Çalışılan İş Alanına Göre İşyerinin Özelliklerinden Kaynaklanan Fiziksel İhmalin Dağılımı

Çalışma Alanları*	Sürekli tozlu olma		Sürekli kirli olma		Sürekli gürültü		Sürekli titreşim		Kötü koku		Aşırı sıcak/soğuk		Tuvaletin olmaması	
	Sayı %	χ^2 p	Sayı %	χ^2 p	Sayı %	χ^2 p	Sayı %	χ^2 p	Sayı %	χ^2 p	Sayı %	χ^2 p	Sayı %	χ^2 p
Kuaförlük	22		18		47		1		28		38		26	
	7.1		5.8		15.2		0.3		9.0		12.3		8.4	
Oto tamiri	19		21		16		5		8		18		5	
	20.7		22.8		17.4		5.4		8.7		19.6		5.4	
Metal işleri	18	78.17	19	50.33	26	27.95	5	36.61	5	2.25	17	12.34	1	6.74
	28.1	0.01	29.7	0.01	40.6	0.01	7.8	0.01	7.8	0.69	26.6	0.02	1.6	0.15
Tesisatçılılık	13		12		11		2		5		10		7	
	18.3		16.9		15.5		2.8		11.3		14.1		9.9	
Mobilyacılık	28		16		17		9		7		12		1	
	62.2		35.6		37.8		20.0		15.6		26.7		2.2	
Toplam	100		86		117		22		56		95		40	
	17.2		14.8		20.1		13.8		9.6		16.3		6.9	

*Çalışma alanı “diğer” olarak belirtilenler analize dahil edilmemiştir (n=582).

Çizelge 52’de verilen çalışma alanına göre işyerinin özelliklerinden kaynaklanan fiziksel ihmalin dağılımı incelendiğinde, çocukların çalıştıkları iş alanları içerisinde sürekli tozun sıklıkla mobilyacılıkta ve metal işlerinde olduğu bulunmuştur. Çocukların çalışma alanlarına göre, iş yerlerinde sürekli toz bulunması arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu saptanmıştır ($p=0.01$).

Çocukların çalıştıkları iş alanları içerisinde işyerleri sürekli kirli olanların sıklıkla mobilyacılıkta ve metal işlerinde olduğu görülmüştür. Çocukların çalıştıkları iş alanlarına göre, işyerinin kirli olması arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu bulunmuştur ($p=0.01$).

Çocukların çalıştıkları iş alanları içerisinde sürekli gürültünün sıklıkla metal işlerinde ve mobilyacılıkta olduğu görülmüştür. Çocukların çalıştıkları iş alanlarına göre, iş yerlerinin sürekli gürültülü olması arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu saptanmıştır ($p=0.01$).

Çocukların çalıştıkları iş alanları içerisinde sürekli titreşimin sıklıkla mobilyacılıkta ve metal işlerinde olduğu görülmüştür. Çocukların çalıştıkları iş alanlarına göre, iş yerlerinde sürekli titreşim bulunması arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu saptanmıştır ($p=0.01$).

Çocukların çalıştıkları iş alanları içerisinde sürekli kötü kokunun sıklıkla mobilyacılıkta ve tesisatçılıkta olduğu görülmüştür. Çocukların çalıştıkları iş alanlarına göre, iş yerlerinde kötü koku olması arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olmadığı saptanmıştır ($p=0.69$).

Çocukların çalıştıkları iş alanları içerisinde aşırı sıcak/soğukun sıklıkla mobilyacılıkta ve metal işlerinde olduğu görülmüştür. Çocukların çalıştıkları iş alanlarına göre, iş yerinin aşırı sıcak/soğuk olması arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu bulunmuştur ($p=0.02$).

Çalışan çocuklar arasında elektrik ve sıhhi tesisatçılıkta yedi (%9.9), kuaförlükte 26 (%8.4), oto tamirinde beş (%5.4), metal işlerinde bir ve mobilyacılıkta bir kişinin çalıştığı işyerinde tuvalet olmadığı görülmüştür. Çocukların çalıştıkları iş alanlarına göre, iş yerlerinde tuvalet olmaması arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olmadığı bulunmuştur ($p=0.15$).

5. TARTIŞMA

Araştırma bulgularının tartışılması üç başlık altında sunulmuştur:

5. 1. Çocuk İşçilerin Tanıtıcı Özelliklerine İlişkin Bulguların Tartışılması
5. 2. Çocuk İşçilerin Ailede İstismarına İlişkin Bulguların Tartışılması
5. 3. Çocuk İşçilerin İşyerinde İstismarının Bazı Değişkenler Açısından Tartışılması
 5. 3. 1. Çocuk İşçilerin Fiziksel İstismarı ve Etkileyen Faktörler
 5. 3. 2. Çocuk İşçilerin Duygusal İstismarı ve Etkileyen Faktörler
 5. 3. 3. Çocuk İşçilerin Cinsel İstismarı ve Etkileyen Faktörler
 5. 3. 4. Çocuk İşçilerin Duygusal İhmali ve Etkileyen Faktörler
 5. 3. 5. Çocuk İşçilerin Fiziksel İhmali ve Etkileyen Faktörler

5. 1. Çocuk İşçilerin Tanıtıcı Özelliklerine İlişkin Bulguların Tartışılması

Yoksulluk içinde doğup büyüyen çocukların yetersiz okul performansları sonucu eğitim hayatından kopmaları ve ailelerin kısa süreli gelir getirici araç olarak çocukları kullanmaları dünyanın pek çok gelişmekte olan ülkesinde olduğu gibi ülkemizde de önemli bir halk sağlığı sorunudur. Uygunsuz, korumasız koşullarda ailelerinin denetimlerinden uzak, çalışmak zorunda kalan çocukların istismarı, sessiz tepkilerin altında geçmişten günümüze süregelmektedir.

Araştırma 2008–2009 Eğitim Öğretim yılında Mersin Mesleki Eğitim Merkezinde eğitim gören toplam 595 çocuk işçi üzerinde yapılmıştır ve çocuk işçilerin ailede ve işyerinde karşılaştıkları fiziksel, duygusal, cinsel istismar ve fiziksel, duygusal ihmal türleri değerlendirilmiştir. Çalışan çocuklarla yapılmış benzer içerikli çalışma sayısı çok azdır. Bu nedenle çıraklar üzerinde yapılan farklı içerikli çalışmalarda geçen istismara ilişkin bulgulardan yararlanılmıştır.

Çalışmamızın sonucuna göre çalışan çocuklar içinde kızların oranı daha azdır ve 1994, 1999 ve 2006 yıllarında yapılan TÜİK ÇİA sonuçlarına göre zaman içinde bu durumda herhangi bir değişiklik olmadığı görülmüştür (10). Ücretsiz aile işçiliğinin de dahil edildiği TÜİK ÇİA (2006) sonuçlarına göre çalışan çocukların % 41.5'i kız, %

58.5' i erkektir (38). Mersin Ticaret ve Sanayi Odası'nın 2007 tarihli Mersin Ekonomik Raporu'na göre Mersin'de kayıtlı işgücünün 11639'u erkek, 3545'i kadındır (147). Geleneksel toplum yapısı içerisinde toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin kadınların işgücüne katılımını azalttığı düşünülmektedir. Kadınlara “uygun” görülen işlerin sayıca azlığı kızların iş bulma imkanlarını da daraltmaktadır. Çalışmaya katılan kızların çalışma alanlarına bakıldığında büyük kısmının (%97.2) kuaför olarak çalıştığı görülmüştür. Çalışılan iş alanına göre haftalık olarak yapılan ücret ödemesine bakıldığında en düşük ücreti kuaförlerin aldığı tespit edilmiştir. Kızların daha az değerli olarak görülen kadın işine yönlendirilmeleri kazançlarını da erkeklere göre daha aşağıya çekmektedir.

Çalışmamızda çocuk işçilerin yaş ortalaması 16.3 yıl \pm 0.8 olarak bulunmuştur. İş Kanunu'na göre ve Mesleki Eğitim Merkezine devam edebilmek için ilköğretimi bitirme şartı aranması (Mesleki Eğitim Kanunu Madde 10) (61) nedeniyle çalışanların yaş ortalamasının yükseldiği görülmüştür. Ancak çocukların ilk çalışmaya başlama yaşına bakıldığında, ilk çalışma yaşının yedi yaşa kadar düştüğü ve yarıdan fazlasında (%64.4) çalışma yaşının 14 yaş ve altında olduğu görülmüştür. 4857 Sayılı İş Kanunu (madde 71) (61) ile on beş yaşını doldurmamış çocukların çalıştırılması yasaklanmıştır. Ancak “On dört yaşını doldurmuş ve ilköğretimi tamamlamış olan çocuklar, bedensel, zihinsel ve ahlaki gelişmelerine ve eğitime devam edenler okullarına devamına engel olmayacak hafif işlerde çalıştırılabilirler.”denilmektedir. Bu bulgu, çocukların çoğunun ilköğretime devam ederken aynı zamanda çalışmaya başladığını göstermektedir. Ülkemizde ilköğretimin zorunlu olması nedeniyle çocukların okul dışı zamanlarda çalışması, çocuğun sömürüsü biçimini alabilmektedir. Okul dışı zamanlarda çalışmak zorunda kalan çocukların okul başarılarının çalışmayanlara göre daha düşük olduğu araştırmalarla gösterilmiştir (148,149). Yapılan bu çalışmada da okulda başarısız olma çiraklığa başlama sebeplerinin başlarında gelmektedir.

Çalışmamızda ailelerin eğitim düzeyinin düşük olduğu, annelerin %42'sinin, babaların %17'sinin eğitimsiz olduğu ve sonuçların yapılan diğer araştırmalarla benzer olduğu görülmüştür (16,17,104). Genel nüfus sayım sonuçlarına göre 2000 yılında, Mersin'de okur- yazar nüfus oranı %89.16'dır (150). İl bazında okuma yazma bilmeyenlerin toplamı 157.983 kişi olup, il nüfusunun yaklaşık %10'unu oluşturmaktadır. Okuma yazma bilmekle beraber bir öğrenim kurumundan mezun olmayan kişi sayısı 331.895 kişidir (147). Kadınların eğitim düzeylerinin yükseltilmesi,

çocuk işçiliği konusunda farkındalığı arttırarak, çocukların çalışma hayatına girmesini engellemede etkili olabilir. Ray (151) Pakistan ve Peru’da yaptığı çalışmada, annelerin eğitiminin artmasının çocuk işçiliğini önemli oranda azalttığını ifade etmiştir.

Çalışmamızda annelerin büyük çoğunluğunun ev kadını olduğu ve babaların 1/3’ünün düzenli bir iş ve gelirin olmadığı, ailelerin çoğunluğunun (%74.5) üç ve üzeri çocuk sahibi oldukları görülmüştür. Dünya Bankası’nın 2001’de krizin yoksulluk üzerine etkilerini araştırdığı çalışmaya göre, yoksulluk hızı her bir çocukla artmaktadır (52). Aile gelirin düşük, tek ebeveynin çalışıyor olması ve çocuk sayısının fazla olması çocukları ekonomik sıkıntıları çözecek çözüm yöntemleri haline getirmektedir. Oysaki bu çocuklar çalışarak, yoksulluk kısır döngüsünü kırabilecek eğitim şanslarını yitirmektedirler. Fetuga (152) yaptığı çalışmada, sosyo-ekonomik durumu düşük ve düşük eğitilmiş ailelerin çocuklarının önemli oranda çalışma faaliyetlerine katıldıklarını ve çocuk işçiliğinin ailelerdeki çocuk sayısının artışı ile yakından ilişkili olduğu ortaya koymuştur. Ailenin küçülmesi, eğitiminin yükseltilmesi ve gelirin arttırılması ailelerin çocukları üzerindeki çalışma baskısını ortadan kaldırabilir.

Çalışmamızda anne babası ayrı olanların oranının (%6.4) Kuğu ve ark. (135) (%2.3) ve Sevimli (%3.4)’nin (71) yaptıkları çalışmalardan daha yüksek olduğu görülmüştür. Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre 2008 yılı boşanma hızı %0.14’tür. Son yıllarda yaşanan hızlı sosyo-ekonomik değişimlerin ve aile yapısına ilişkin kültürel değerlerin değişiminin boşanmaların artmasında etkili olduğu düşünülmektedir. Boşanmış anne babaların çocuklarının uyumlu bir ilişki içinde olan anne babaların çocuklarına oranla ebeveynlerinden daha az sosyal destek algıladıkları bilinmektedir (153). Sosyal desteğin az olması çalışan çocuğu, işyerinde istismara uğrama yönünden daha hassas hale getirebilir. Ebeveynlerin birlikte olmadığı durumlarda geçimin güçleşeceği ve çocukları aileyi geçindirme rolüne zorlayabileceği düşünülebilir.

Çocukların okula devam etmeyip çıraklığı seçme sebeplerine bakıldığında yaşanan ekonomik sıkıntıların, eğitim sistemindeki aksaklıkların, eğitimin iş dünyasındaki ihtiyaçları karşılamaktan uzak kalmasının sonuçları görülmüştür ve elde edilen sonuçlar literatür bilgileri ile paralellik göstermektedir (21,70,77).

Çalışmada çocuk işçilerin %30.1’inin yasal olarak belirlenen ücreti alamadıkları görülmüştür. Bu durum çocuk işçiliğinin, yetişkin işsizliğinin hem nedeni hem sonucu

olduğunu doğrulamaktadır. Ayrıca Mesleki Eğitim Merkezine devam eden çıraklar yasal olarak, yaşlarının aldığı ücretin %30'unu alabilmektedir. Yasal olarak okula geline günler çalışılan günler içerisinde sayılmasına rağmen, işverenlerin bu günleri tatilden saydığı ve çocukların %45'ine haftalık izin vermedikleri tespit edilmiştir. Bu durum çalışan çocukların işyerlerinin yeterince denetlenmediğini göstermektedir.

Çalışmamızda işyerindeki patronların ağırlıklı olarak erkek olduğu tespit edilmiştir. Bunun, çalışma dünyasında kadınların daha az olmasından kaynaklandığı düşünülmüştür. Türkiye İstatistik Kurumu Hanehalkı İşgücü Anketi 2006 yılı verilerine göre Türkiye'de kentlerde yaşayan, 15 yaş ve üzeri 16.3 milyon kadından %15.0'ı (2.5 milyon) istihdam edilmekte, çalışan kadınların %9.0'ı (224 bin) işveren ya da kendi hesabına çalışmaktadır. Erkeklerde ise istihdam oranı %61.0 ve girişimci oranı (girişimcilerin toplam istihdam edilenlere oranı) %24.0'dır. Erkeklerle karşılaştırıldığında, kadınların istihdam oranının yanı sıra, girişimcilik oranının da düşük olduğu söylenebilir (154).

Çalışmamızın sonucuna göre patronların eğitim düzeyleri diğer araştırmalara paralel şekilde genel olarak düşüktür ve patronların yarısı ilköğretim ve altı eğitim seviyesine sahiptir (21,74). Hızlı teknolojik, ekonomik ve sosyal değişimlerin yaşandığı bugünlerde, ilköğretim düzeyinde eğitimi olan kişilerin bu değişimleri yakalaması ve gençlere aktarması güçtür. Bu koşullarda yetişen gençlerin de gelecekte nitelikli, vasıflı iş gücünü oluşturması zor görünmektedir.

Literatür bilgilerine benzer şekilde çocukların çoğunluğunun küçük ölçekli işyerlerinde çalıştığı görülmüştür. Taşyürek ve Fişek tarafından yapılan çalışmada, işyerinin çalıştırdığı işçi sayısının azalmasına bağlı olarak; işçi sağlığı ve iş güvenliği düzeyinin düştüğü ortaya konmuştur (58).

Sigara başta olmak üzere alkol ve diğer bağımlılık yapıcı maddeler, ülkeler arasında farklılıklar göstermekle beraber, genç ve erişkinler arasında yaygın olarak kullanılmaktadır (63). Çalışan çocukların işyerinde devamlı yetişkinlerle olan iletişimi ve maddi bağımsızlık duygusunun etkisiyle madde bağımlılığı gibi durumlarla karşılaşma olasılıkları yaşlılarından daha yüksektir (24). Türkiye'de aralarında Mersin'in de bulunduğu dokuz ilde 24259 ilköğretim ve ortaöğretim öğrencisinin katıldığı çalışmada, Mersin'de tütün kullanım yaygınlığı %13.9, alkol %12.0, esrar %0.4, uçucu maddeler %1.5, uyuşturucu ya da uyarıcı maddeler %0.2 olarak bulunmuştur

(155). Çocuklar/ gençler arasındaki madde kullanımını çoğunlukla sigarayla olmaktadır. Çıraklar arasında yapılan çalışmalarda sigara kullanım yaygınlığı %20.7 ile %50.5 arasında değişmektedir (Kutlu %50.5, Canbaz %32, Sütoluk ve ark. %25.4, Çıtak %20.7, Çelenk %24.0) (77,104,112,156,157). Çalışmamızda sigara kullanımını (%22) Çıtak'ın çalışmasından yüksek, Sütoluk ve ark. ile Çelenk'in çalışmasına benzer, diğerlerinden düşük bulunmuştur. Çalışmalara bakıldığında yıllar içinde örneklem grupları içinde sigara kullanımının azaldığı görülmüştür. Bu sonuçta son yıllarda eğitim programları içerisinde ve iletişim araçlarında yer alan sigaranın zararlarına yönelik programların etkili olduğu düşünülebilir.

Çıraklar arasında alkol kullanım yaygınlığı %4.6 ile %24.3 arasında değişmektedir (Çelenk %4.6, Canbaz %10.0, İlhan ve ark. %24.3). Çalışmamızda alkol kullanımının (%8.9) Çelenk (156)'in çalışmasından yüksek, Canbaz (77)'in çalışmasıyla benzer, İlhan ve ark. (158) tarafından yapılan çalışmadan düşük olduğu görülmüştür. Çelenk'in çalışmasında örneklem grubunun çalışmamızdan farklı olması ve sayıca az olması nedeniyle alkol kullanımının daha düşük; İlhan'ın çalışmasında çalışma grubunun 15-24 yaş aralığında olması ve %98.8'inin erkeklerden oluşması nedeniyle alkol kullanımının çalışmamızdan daha yüksek olduğu düşünülmüştür. Alkol kullanımının Mersin genelinde yapılan çalışmaya (155) benzer şekilde çıkması, çalışan çocuklar ile çalışmayanlar arasında alkol kullanımı yönünden benzer risklerin olabileceğini düşündürmektedir.

Metin ve ark. (70) tarafından yapılan çalışmada uçucu madde kullanımını %5.3 bulunmuşken, Çelenk'in (156) çalışmasında %1.3 bulunmuştur. Çalışmamızda uyuşturucu/uyarıcı madde kullanımının (%1.7) Çelenk'in çalışmasına benzer olduğu görülmüştür. Çıraklar arasında uyuşturucu/uyarıcı madde kullanımı düşük olarak görülse de, bu maddeleri deneyenlerin %4.5'e ulaştığı tespit edilmiştir ve bu maddelerle tanışıklık, bağımlı olma yolunda atılan ilk adım olarak değerlendirilebilir. Çırakların ifadelerine göre; arkadaşları arasında uyuşturucu/uyarıcı kullanımı %12.8'dir. Kabul edilme ihtiyacının en yüksek olduğu ergenlik döneminde, bu çocukların madde kullanımı yönünden yüksek risk altında olduğu söylenebilir.

5. 2. Çocuk İşçilerin Aile İçi İstismarına İlişkin Bulguların Tartışılması

Şiddet davranışının nedenlerinin anlaşılabilmesi için, bireylerin, sosyalleştikleri kurumlar içerisinde, yaşadıkları çevre ile ele alınmaları gerekir. Bireyler ailede kimlik ve benlik örüntülerini geliştirdikleri için, aile, şiddet uygulayıcısı ya da mağduru olmada önem taşımaktadır (78,159). Farklı ülkelerde yapılan çalışmalar şiddetin toplumlar üstü yaygınlık gösteren bir durum olduğunu göstermektedir: Amerika, Kanada ve Hindistan'da ulusal düzeyde yapılan çalışmalarda fiziksel istismarın %10.8 ile %69.0, duygusal istismarın %4.2 ile %50, cinsel istismarın %3 ile %51, ihmalin %30 ile %59 arasında görüldüğü rapor edilmiştir (22,101,160).

Çocuk istismarı konusu ülkemizde ancak son yıllarda tıp ve kamuoyu gündemine girmiştir ve bu alanda yapılan çalışmalar çok yenidir (80). Çocuk istismarına yönelik Türkiye örneklemini temsil edecek nitelikte ulusal veri yoktur. Ülkemizde yapılan sınırlı sayıdaki çalışmalarda fiziksel istismarın %13.5 ile %87.4, (103,161,162) duygusal istismarın %15.8 ile %93.0 (103,161,162), cinsel istismarın %7 ile %84.0 (163-165) arasında değiştiği bildirilmektedir. Yapılan literatür taramalarında ihmali araştıran çalışmaların çok az olduğu, istismar ve ihmali birbirinden ayırmadaki güçlükler nedeniyle birlikte değerlendirildikleri görülmüştür (22,162). Yurtdışında yapılan çalışmalarda ihmale uğrama %10 ile %50 arasında değişmektedir (109,127,136). Zoroğlu (161)'nin ergenler arasında yaptığı çalışmada ihmale uğrama %16.5 olarak bulunmuştur.

Çalışan çocukların aile içi istismarına yönelik çalışmalara bakıldığında; fiziksel istismar %9.1 ile % 34.8, duygusal istismar %6.9 ile %54.4 olarak değişmekte olup, ihmal %8 olarak bildirilmiştir (104,112,135). Çalışmamızda ailede fiziksel istismarın (%20) Çıtak (112)'in (%14) ve Kuğu ve ark. (104) tarafından yapılan çalışmadan (%9.1) yüksek, Sütoluk ve ark. (112) tarafından yapılan çalışmadan (%34.8) düşük olduğu görülmüştür. Duygusal istismar oranı çalışmamızda (%9.6) Kuğu ve ark. (104) tarafından yapılan çalışmayla (%6.9) benzer; Çıtak (112) (%22) ile Sütoluk ve ark. (104) tarafından yapılan çalışmadan (%54.4) düşüktür. İhmal sonucu (%27) ise Kuğu ve ark. (104) tarafından yapılan çalışmadan (%8) yüksektir. Yapılan incelemede Kuğu ve ark. ile Sütoluk ve ark. tarafından yapılan çalışmada ailedeki birey sayılarının daha fazla olduğu, gelir durumunun daha kötü olduğu, çıraklar arasında alkol kullanımının yapılan

bu çalışmadan daha yüksek olduğu görülmüştür. İstismara uğramada çırağa ve ailesine ilişkin özellikler farklılık yaratsa da asıl farklılığın istismar ölçütlerinin aynı olmamasından kaynaklanabileceği düşünülmüştür.

Çalışmamızda aile içi cinsel istismarın (%2.7) Kuğu ve ark. (104) tarafından yapılan çalışmadan (%4.6) daha düşük olduğu görülmüştür. Ailede madde kullanımı ile istismar arasındaki ilişkiyi gösteren çalışmalar (121,134,135) olduğu için, madde kullanımının Kuğu ve ark. tarafından yapılan çalışmadan düşük düzeyde olması koruyucu bir faktör olarak düşünülebilir. Bununla beraber cinsel istismarın korku, utanma, suçluluk duyma gibi nedenlerle dile getirilmek istenmeyebileceği de düşünülmüştür. Nitekim araştırmalarda buna ilişkin çekince konulmaktadır (137,164).

Çalışmamızda çalışan çocuklar arasında ihmale uğrama oranının, Zoroğlu ve ark. (161) tarafından liseye devam eden ergenler arasında yapılan çalışmadan daha yüksek olduğu görülmüştür. Yoksulluğun ve çocuk sayısının artması, eğitim düzeyinin düşmesi istismarı ve ihmali arttıran risk faktörleri olarak bildirilmektedir (108,122,126,166,167) ve tüm bu özellikler çocuk işçilerin ailesel özelliklerine işaret etmektedir.

Çalışmamızda çalışan çocuklarda aile içi fiziksel ihmal daha yüksek oranda beklenilmesine rağmen, daha düşük kaldığı görülmüştür. Çocukların ihmal konusunda farkındalıklarının düşük düzeyde olmasının sonuçta etkili olabileceği düşünülmüştür. Örneğin çocuklarca eğitim almamaları ailelerinin bir ihmali olarak değerlendirilmemiştir. Ailenin okula göndermemesi nedeni ile eğitime devam etmeyen 29 çocuktan sadece yedisi (%24.1) bu durumu ailelerinin ihmali olarak görmüştür. Çocuk Hakları Sözleşmesi (Madde 42) (26) uyarınca çocuk haklarının yetişkinlere ve çocuklara öğretilmesi öngörülmüştür. Ancak bu konuda çeşitli kurumların (devlet, eğitim, aile) ihmali olduğu anlaşılmaktadır.

5. 3. Çocuk İşçilerin İşyerinde İstismarının Bazı Değişkenler Açısından Tartışılması

Türkiye Büyük Millet Meclisi Kadınlara ve Çocuklara Yönelik Şiddetin Sebepleri Araştırma Komisyonu (2008) raporuna göre, çocukların ilk olarak şiddetle karşılaştıkları yerin aileleri olduğu, daha sonra okullar, sokaklar, bakım yurt ve yuvaları, tutuklu ve hükümlü olarak tutuldukları kurumlar ve çalıştıkları yerlerin geldiği bildirilmiştir (168).

Ergenin biyolojik, psikolojik ve sosyal kimliğini geliştirmesinde ailesi kadar çalışma ilişkileri içerisinde olduğu kişilerin de önemli yeri vardır. Çalışan çocuklar, çalışma ortamından ve koşullarından kaynaklanan riskler kadar çalışma ilişkilerinden kaynaklanan risklerle de karşı karşıyadırlar. Çocuğun çalışma yaşamı içinde patron, kalfa, müşteriler ve diğer çıraklarla gerçekleştirdiği ilişkiler çalışma ilişkilerini oluşturmaktadır (23,169). Çalışmamızda bu ilişkiler içerisinde en çok örseleyici olan kişilerin patronlar olduğu tespit edilmiştir. Bütün istismar türlerinde Çağdaş (17)'ın çalışmasına benzer şekilde, patronların istismarı diğer çalışma ilişkilerini oluşturan kişilerden daha fazladır. Çalışmamızın sonucuna göre çalışan çocukların yarısının patronlarının özel işlerini yapması, yeni öğrenecekleri işler konusunda yarısına yakınına gerekli yardımın yapılmaması, işyerlerinde önceliğin çocukların eğitiminde değil, patronun işlerinde olduğunu göstermektedir. Çalışan çocukların hata yaptıklarında fiziksel istismarla karşılaşmaları öğrenmeyi sağlayacak ortam yaratmamaktadır.

Sanayi ortamında, eğitim seviyeleri düşük, bilişsel gelişim bakımından sınırlı çevrede yetişmiş patronlar, diğer çalışanlara da önde gelen model olmaktadır (25). Çalışmamızda çocuk işçilerin çalıştıkları işyerlerinde kalfalar ve diğer çıraklar tarafından da istismara uğradıkları bulunmuştur. Çalışanlar ağırlıklı olarak erkeklerden oluşmaktadır. Geleneksel toplum yapısı içinde erkeklerin daha saldırgan yapıda olmalarının desteklenmesi ve çalışanların patronun baskıcı tavırlarıyla özdeşleşme eğilimleri, kalfa ve diğer çırakların çocuklara neden baskı oluşturduğuna dair açıklayıcı olabilir. Ayrıca çoğunlukla küçük ölçekli işyerlerinde çalışan kalfa ve çırakların sınırlı geliri paylaşımları nedeniyle, diğer çalışanları rakip olarak algılamaları ve saldırganlık göstermeleri olasıdır.

İşyeri ortamında dikkat çekici olan bir diğer özellik de patronların fiziksel, duygusal, cinsel istismarı ile duygusal ihmalinin kalfa, çırak ve müşterilerin fiziksel,

duygusal, cinsel istismarı ve duygusal ihmali ile olan ilişkisidir. Patronların her tür istismarı uygulaması, diğer çalışanlara da model oluşturmaktadır. İş ortamında bulunan diğer kişiler de patronun istismarının olduğu yerlerde daha fazla çocuğu istismar etmektedir. Bu sonuç iş yerindeki istismarı önlemede, işverende davranış değişikliği oluşturmanın önemini altını çizmektedir.

Çizelge 53. Çalışan Çocukların İşyerinde İstismarı ve Etkileyen Faktörler

Çalışmayı yapan	Yıl/ n sayısı/ örneklem/ Çalışmanın adı	Karşılaşılan İstismar Türleri ve Risk Faktörleri
Rauscher KJ (14)	2008/ n=1171 14–17 yaş yarı zamanlı çalışan çocuklar / ABD Workplace Violence Against Adolescent Workers in the US	Fiziksel istismar %10, duygusal istismar %25, cinsel istismar %10. Fiziksel istismar daha çok erkeklerde, duygusal ve cinsel istismar kızlarda yüksektir. İstismar 16-17 yaşta yoğunudur. Çocuklardan 1/3'ü bir, ¼'ü iki, 1/10'u üç tür istismara uğramıştır.
Kacker L. Varadan S. Kumar P. (22)	2007/n=17220 5–18 yaş çocuklar ve 18–24 yaş gençler/ Hindistan Study on Child Abuse INDIA 2007	Çoğunlukla kızların çalıştığı ev içi işlerinde fiziksel istismarının %15, çalışanların çoğunu erkeklerin oluşturduğu hizmet sektöründe fiziksel istismarın %23 olduğu ve kızlar ve erkeklerin eşit düzeyde şiddet gördüğü, %22.9'unun hem evde hem de işyerinde fiziksel istismara uğradığı, erkeklerin daha fazla duygusal istismara uğradığı bildirilmiştir.
Aliyu AA (15)	2004 / n=200 Çalışan 5–15 yaş grubu çocuklar/ Nijerya Child Labour in Zaria, Nigeria	Çocukların %61'inin sıklıkla işverenleri tarafından fiziksel istismara uğradığı bildirilmiştir.
Gharaibeh M. Hoeman S. (126)	2003/ n=41 11–16 yaş/ Ürdün Health Hazards and Risks For Abuse Among Child Labor in Jordan	Fiziksel istismar %60.9, cinsel istismar %26.8. Çalışan çocukların işveren ve diğer daha büyük çocuklar tarafından istismar edildiği, küçük yapı, başarısı düşük, çekingen çocuklarda istismarın daha fazla olduğu bildirilmiştir.
Hadi A. (11)	2000/ n=4643 10–15 yaş/ Bangladeş Child Abuse Among Working Children in Rural Bangladesh: Prevalence and Determinants	Çocukların %2.3'ü son bir ayda dayak yemiştir, % 1.7'si uygun olmayan aktivitelere yönlendirilmiş, %3'ü uzun saatler çalışmaya zorlanmıştır. Yaşın küçük olmasının, erkek olmanın, yoksulluğun istismar ile ilişkili olduğu bildirilmiştir.
Çelenk B. (156)	2007/ n=151 16 yaş üstü çıraklar/ Ordu Ordu İli Mesleki Eğitim Merkezindeki Kuaförlük Bölümü Öğrencilerinin Temel Nitelikleri ve İşyerinde Karşılaştıkları Sorunlar	Fiziksel istismar %13.9, duygusal istismar %27.8, cinsel istismar %17.9.
Tokuç B. (13)	2007/ n=254 15-24 yaş/ Edirne Edirne Ve Hayrabolu Mesleki Eğitim Merkezi Öğrencilerinde Umutsuzluk ve Kaygı Düzeyleri	Azarlanma % 46.5'i, dayak atılması %5.5

Çizelge 53. Çalışan Çocukların İşyerinde İstismarı ve Etkileyen Faktörlerin Devamı

Çalışmayı yapan	Yıl/ n sayısı/ örneklem/ Çalışmanın adı	Karşılaşılan İstismar Türleri ve Risk Faktörleri
Sütölük N. ve Ark. (104)	2005/ n=414 18-24 yaş/ Adana Yüreğir Çıraklık Eğitim Merkezi Öğrencilerinde Depresyon Sıklığı ve Nedenleri	İşyerinde fiziksel şiddet %22.7, sözel şiddet %42.5
Metin Ö. ve arkadaşları (79)	2005/ n= 231 14-19 yaş/ Denizli Denizli Çıraklık Eğitim Merkezine Devam Eden Gençlerin Kaygı Düzeyinin Belirlenmesi	Çırakların %16.5'inin ilk kez yaptığı işlerde yardım alamadığı, %35.5'inin izin alırken sorun yaşadığı, %40.3'üne gücünü aşan işler yaptırıldığı, %30'unun takdir edilmediği bulunmuştur.
Fidan F. (41)	2004/ n= 141 18 Yaş Altı Çalışan Çocuklar/ Çalışan Çocuk Olgusuna Sosyo- Psikolojik Bakış: Sanayide Çalışan Çocuklar Örneği	Çocukların yaptıkları işin güç yanı olarak %13.6'sının ustaların, %5.5'inin müşterilerin davranışlarını belirttiği, %88.7'si kızma, azarlanma, işi yanlış yapma nedeniyle usta ve işverenden korktuğu bildirilmiştir.
Yalçın Ö. (16)	2004/ n=102 14-19 yaş/ Ankara Türkiye'de Çalışan Çocukların İstismarı: Ankara Ulus Sanayi Bölgesi Örneği	Dayak atılması %47.1, azarlanma %84.3 Cinsel taciz %6.9.
Çağdaş SS (17)	2002 / n=698 15-18 yaş/ İstanbul İstanbul İlinde Sanayide Çalışan Çırakların Karşılaştıkları İstismar ve İhmaller	Fiziksel istismar %55.3, duygusal istismar %85.1, cinsel istismar %42.7, ihmal %79.2 16-17 yaşta istismar daha yoğun bulunmuştur.
Kuğu N. ve ark. (135)	1999/ n=175 11-22 yaş/ Sivas Sanayi Bölgesinde Çalışan Çıraklarda Madde Kullanımı ve Etkileyen Etkenlerin Araştırılması	İşyerinde şiddet %31 olarak bildirilmiştir.
Sevimli Ş. (71)	1996/ n=615 14-21 yaş Adana Merkez Çıraklık Eğitim Merkezinde Eğitim Gören Ergenlerin Kimliğini Oluştururken Karşılaştıkları Psikososyal Sorunlar	Erkek çırakların %9.9'unun azarlandığı bildirilmiştir.
Öncü E.	2009/ n=595 14-17 yaş/ Mersin Mersin Mesleki Eğitim Merkezine Devam Eden Çırakların İstismar Durumlarının Değerlendirilmesi	Fiziksel istismar %21.8, duygusal istismar %53.6, cinsel istismar %25.2, fiziksel ihmal %100, duygusal ihmal %28.7'dir.

5. 3. 1. Çocuk İşçilerin Fiziksel İstismarı ve Etkileyen Faktörler

Toplumda şiddet her ne kadar onaylanmıyor görülse de çocuğa doğruyu yanlış öğretmede kullanıldığında haklılık kazandığı görülmüştür. Yapılan çalışmalarda da görüldüğü gibi, disiplin sağlamada bedensel cezanın en güçlü yöntem olduğu düşünülmekte ve alternatif yöntemler sınırlı kullanılmaktadır (çizelge 53) (98,170).

İşyerinde çalışan çocukların fiziksel istismarı %5.5 ile %61.0 arasında değişmektedir (13-17,22). Çalışmamızda fiziksel istismarın (%21.8) Tokuç (13) ve Rauscher (14)'in çalışmasından yüksek, diğerlerinden düşük olduğu görülmüştür (çizelge 53). Tokuç'un çalışmasında yaş grubu diğer çalışmalardan yüksektir ve fiziksel istismarın yaşla birlikte azaldığı bildirilmektedir (11,22,167). Yapılan bu çalışmada, fiziksel istismar, diğer çalışmalardan düşük olarak görülse de her beş çocuktan birinin fiziksel istismarla karşılaşması genel olarak yüksek kabul edilebilir. Son yıllarda yaşanan ekonomik krizlerle birlikte gerilimlerin de etkisiyle toplumsal alanda yaygınlaşan şiddetin, bu oranın yüksek çıkmasında etkili olabileceği düşünülmüştür.

Yapılan çalışmalarda istismarın yaş, erkek olma, fakirlik, işin şartlarını yerine getirememe, eğitim düzeyinin düşüklüğü, babanın işsiz olması, aile gelirinin yetersiz olması, ailede çocuk sayısının fazlalığı, parçalanmış aileden gelme, kendine güvensizlik, gergin kişilik yapısına sahip olma, alkol kullanma, iş güvencesizliği ile ilişkili olduğu bildirilmiştir (72,126,171-173). Çalışandan beklentilerin arttığı, kararlara katılımlarının azaldığı ortamlarda iş geriliminin arttığından bahsedilmektedir (174). Çalışılan iş alanlarına göre ev kadınları, çok sayıda kişiyle yüz yüze görüşmelerin yapıldığı işler, hizmet sektörü (öğretmenler, sağlık çalışanları, güvenlik görevlileri), paranın el değiştirdiği işler, seyahatlerin yapıldığı işler şiddet yönünden daha riskli iş alanları olarak bildirilmiştir (171,175). Yapılan bu çalışmada işyerinde fiziksel istismara uğrama ile erkek olmak, yaşın küçük olması, okulda başarısız olma nedeni ile çıraklığa başlama, düşük ücret, çalışma yılının az olması, ailede fiziksel istismara ve fiziksel ihmale uğramış olmak, aile gelirinin kötü olması, işyerinde çalışan kişi sayısının fazla olması ilişkili bulunmuştur.

Çalışmamızda erkek çocuk işçilerde, patronların erkek olduğu iş yerlerinde çalışanlarda ve erkeklerin yoğun olarak çalıştıkları sanayi sektöründe fiziksel istismar daha yüksek bulunmuştur. İşyerinde erkek olmak fiziksel istismara uğrama riskini dört

kat arttırırken, sanayi sektöründe çalışmak diğer alanlara göre riski iki kat arttırmaktadır. Sanayi sektöründe en yüksek oran oto tamiri ve tesisatçılıktadır. Erkekler şiddete daha eğilimlidir ve daha saldırganlardır (13,176,177). Çalışmalarda da erkeklerin daha fazla fiziksel istismara uğradığı bildirilmiştir (14,17,101,107,172). Erkekleri kontrol etmek için güç kullanmanın gerekliliğine olan inanış yanında erkeklerin kızlara göre daha ağır koşullarda çalışıyor olmasının ve erkeklere yüklenen toplumsal roller gereği saldırganlıklarının desteklenmesi nedenleriyle erkeklerin daha fazla fiziksel istismara uğradıkları düşünülmüştür.

Yaş faktörü incelendiğinde yapılan bu çalışmada yaş azaldıkça fiziksel istismarın arttığı görülmüştür ve sonuç aile içi ve işyeri istismarına ilişkin yapılan diğer çalışmalara benzerdir (11,22,167).

Çalışmamızda, çalışma yılı az olanların ve daha düşük ücret alanların daha fazla fiziksel ve duygusal istismara uğradığı bulunmuştur. Bu durumun iş becerisinin düşüklüğü ile ilgili olabileceği düşünülmüştür. İşyerinde duygusal şiddetin yaygınlığı ve risk faktörlerinin araştırıldığı bir çalışmada daha az yetenekli olan işçilerin daha fazla saldırgan davranışlara maruz kaldıkları ifade edilmiştir (178). İşyerinde karşılaşılan kişilerin potansiyel olarak istismar riski taşıdığı ve işyerindeki kişi sayısının artması ile işyeri istismarının arttığı görülmüştür.

İstismara uğramada istismarı uygulayan kişilerin özelliklerinin yanında istismara uğrayan kişinin özelliklerinin de etkili olabileceği düşünülmüştür. Yapılan bu çalışmada okulda başarısız olarak çıraklığa başlama ile işyerinde fiziksel istismar ilişkili bulunmuştur. Başarısızlık kendine güvende azalmayla birlikte çocuğun kendisini işyerinde daha güçsüz konumda hissetmesine neden olabilir. Kendine güvenin az olduğu, içe dönük kişilerde istismarın daha fazla görüldüğü çalışmalarla gösterilmiştir (126,179).

Birçok çalışma çocuklukta istismara uğramış olan kişilerin gelecekte de kurban ya da istismarcı olduğunu bildirmektedir (121,131,180,181) ve ailede istismara uğramış kişiler için şiddetin, okulda ya da işyerinde de devam ettiği ifade edilmiştir (22,181,182). Yapılan bu çalışmada, çocuğun aile içinde fiziksel istismara ve ihmale uğraması ile işyerinde fiziksel istismara uğraması ilişkili bulunmuştur. Ailede ihmale uğrayanların işyerinde fiziksel istismara uğrama olasılığı 2.4 kat artmaktadır. Ailenin işyerinde de gözetimini sürdürmesi, çocuğun sağlığı ve güvenliği için önemlidir.

Çocuğunu ihmal eden ailenin, çocuğu işyerinde korumasız bıraktığı sonuçlardan anlaşılmaktadır. Benzer şekilde tek ebeveynli ailelerde de ebeveynin bu koruyuculuk görevini yeterince yapamadığı görülmüştür. Ebeveynleri ayrı olan çocukların işyerinde istismara uğrama olasılığı 1.8 kat artmaktadır. Tek ebeveynli ailelerde aile içi istismarın daha fazla olduğunu bildiren çalışmalar (83,93) olmasına rağmen işyerine yönelik çalışmaya rastlanmamıştır.

Yapılan bu çalışmada aile gelirinin düşüklüğü ile fiziksel istismar ilişkili bulunmuştur. Yoksullukla birlikte şiddetin arttığını gösteren çalışmalar vardır (56,93, 111,136). Gelir düzeyi düşük ailelerde ihtiyaçların karşılanmamasına bağlı engellemelerin, aile içi istismara maruz kalma nedeniyle yaşanan negatif duygulanımların (84,119) saldırganlığı ya da içe dönüklüğü arttırarak işyerinde şiddete uğramada etkili olabileceği düşünülmüştür. Bunun yanında küçük ölçekli işyerlerinde yaşanan ekonomik krizlerle birlikte işyerindeki gerilimin artması ve en güçsüz durumda olan çocukların istismara uğraması da olasıdır. Elde edilen bu sonuçlara göre şiddet kısır döngüsünün oluşumunda gelir düzeyi düşüklüğünün ve çocuklukta istismara uğramanın kilit noktada yer aldığı söylenebilir.

5. 3. 2. Çocuk İşçilerin Duygusal İstismarı ve Etkileyen Faktörler

Çalışan çocuklar arasında duygusal istismarın % 6.9 ile %85.1 arasında değiştiği bildirilmektedir (çizelge 53) (14,17,71,104,135,156). Duygusal istismarı değerlendirmede farklı ölçütler kullanılması nedeniyle karşılaştırmada güçlükler yaşansa da çalışmamızda duygusal istismarın, Kuğu ve ark. (135), Sevimli (71), Rauscher (14), Çelenk (156) ve Sütoluk ve ark. (104) tarafından yapılan çalışmalardan yüksek ve Çağdaş (17)'in çalışmasından düşük olduğu görülmüştür. Çalışmamızın sonucuna göre çocukların yarısının (%53.6) duygusal istismarla karşılaşmış olması dikkat çekicidir. Çalışmalar işyerinde çalışan çocukları disiplin etmede sıklıkla sözel şiddetin ve daha sonra da dayanın kullanıldığını göstermektedir (çizelge 53). Bu çalışmadaki bulgular da benzer sonucu göstermiştir.

Çalışma ortamında duygusal istismar ve şiddet yönünden etkili faktörler uzun çalışma süresi, iş yoğunluğu, işyerinde düşük konumda olma, kadın ağırlıklı işlerde ve

erkek ağırlıklı işlerde çalışma, kendine güvensizlik, iş güvencesinin olmaması, kişisel ve işle ilgili anlaşmazlıklar, rahatsız edecek düzeyde gürültüye maruz kalmak, kalabalık, alkol, esrar kullanımı olarak ifade edilmiştir (16,17,74,104,177,178,183,184). Çalışmamızda duygusal istismar ile çocuğun aile içinde istismar ve ihmale uğraması, işyerindeki kişi sayısı, ücretinin düşük olması ilişkili bulunmuştur.

Yapılan bu çalışmada, Çağdaş (17)'in yaptığı çalışmadan farklı, Ortega ve ark. (178) tarafından yapılan çalışmaya benzer sonuca ulaşılmış, duygusal istismara uğrama açısından kız ve erkeklerde farklılık olmadığı görülmüştür.

Fisher ve Gunnison (171)'un yaptığı çalışmada hizmet sektöründe çalışanların iş yeri şiddetine daha fazla maruz kaldığı bildirilmiştir. Bu nedenle duygusal istismarın sıklıkla kuaförlükte olmasının, çalışılan iş alanın özelliğinden kaynaklanabileceği düşünülmüştür.

Patronların erkek olduğu işyerlerinde duygusal istismarın kadın olanlara göre yüksek olduğu ancak istatistiksel olarak anlamlılık düzeyine ulaşmadığı görülmüştür. Araştırmalarda istismarı uygulayan kişi ile istismara uğrayan çocuğun cinsiyeti arasında anlamlı ilişki olduğu; erkeğin erkek çocuğa, kadının kız çocuğa daha fazla istismar uyguladığı bildirilmektedir (105,185). Yapılan bu çalışmada, erkek patronların erkek çocuk işçilere kızlara göre daha fazla duygusal istismar uyguladığı belirlenmesine rağmen, kadın patronların da erkek çocuklara daha fazla duygusal istismar uyguladığı görülmüştür. Ancak kadın patronların çalıştığı yerlerdeki erkek çırakların oranının çok az olmasının bu sonuçta etkili olabileceği varsayılmıştır.

Eğitim seviyesi ile istismar ilişkisinin araştırıldığı çalışmalarda eğitim düzeyi arttıkça, istismarın azaldığı bildirilmektedir (121,167). Ancak yaptığımız çalışmada patronların eğitim düzeylerine göre istismar uygulama açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık olmadığı bulunmuştur. Çalışmada eğitim düzeyi bilinmeyen patronların sonuçları değiştirebileceği düşünülmekle beraber eğitim sistemimiz içinde şiddeti önlemeye yönelik programların eksikliğinin de etkili olabileceği düşünülmüştür.

Ailesinde dayak yiyen, azar işiten ve aşağılanmaya maruz kalan çocukların aile içinde korunması gerçekleştirilemezken, işyerinin olumsuz koşullarından korunması da beklenmemektedir. Çalışmamızda aile içi fiziksel, duygusal, cinsel istismar ve ihmale uğrama ile işyerinde de duygusal istismara uğrama ilişkili bulunmuştur. Ailede duygusal istismar ve ihmale uğrayanların, işyerinde duygusal istismara uğrama

olasılıkları yaklaşık iki kat artmaktadır. Bu durumun öğrenilmiş çaresizlikle açıklanabileceği düşünülmüştür. Öğrenilmiş çaresizlik kontrol edemediği, çevreye ve olaylara sürekli olarak maruz kalan bireylerin bulunduğu durumu değiştirebileceğine dair inancını yitirmeye başlamasıyla, olayları değiştirme gücü olduğu başka durumlarda pasif ve umutsuz kalmasını ifade eder (186). İşyerinde içe kapanık, negatif duygulanıma sahip bireylerin daha fazla istismara uğradığı bildirilmiştir (183,187). Ancak bu alanda daha ileri araştırmaların yapılmasına ihtiyaç vardır.

Ergenlik dönemi, çocuğun kabul edilme ihtiyacının en yüksek olduğu bir dönem olmasına rağmen, özellikle patronlar başta olmak üzere iş ortamında yer alan kişilerin onları bir birey olarak değerlendirmeden uzak oldukları görülmüştür. Çalışmamızda çalışan çocukların %18'inde ayırım yapılarak ve yaptığı işler yok sayılarak var olma çabalarının engellendiği, %14'üne öfkeli tepkilerle saldırganca tavırların sergilendiği, %22'sine işyerinde öğrenmeyi sağlayacak ortamın yaratılmadığı görülmüştür. Oysa tüm bunların, çocuğun kendini değerli görmesini engelleyici ve sosyal olgunluk kazanmasını geciktirici durumlar olduğu ifade edilmiştir (23). Her beş çıraktan birinin çalıştıkları işyerinde aşağılandığı bulunmuştur ki, çocukların küfretme, lakap takma, azarlama yoluyla utandırılmasının, psikolojik ve güven gereksinimlerinin doyumunu engellediği ve öfkelenmelerine yol açtığı bildirilmektedir (188).

Çalışmamızda duygusal istismar örüntüleri içerisinde en sık olarak, çalışması için baskı yapmadan sonra azarlamanın olduğu görülmüştür. Yalçın (16)'ın yaptığı çalışmaya benzer şekilde, azarlama ile iş kolları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Azarlama, çocuğun moralini bozarak gergin bir çalışma ortamı oluşmasına neden olabilir.

Çocukların işyeri ortamında bulunmalarının nedeni para kazanmanın yanında işi öğrenmektir. Yapılan bu çalışmada çocukların ilk kez yapacakları işlerde yardım alamadıkları, %40'ına kapasitelerini aşan işler yaptırıldığı görülmüştür. Mesleki Eğitim Merkezine devam eden çocuklar işçi değil, öğrenci kabul edilmelerine rağmen, çıraklarca iş yerlerinde öğrenmeyi destekleyecek ortamın yeterince sağlanmadığı görülmüştür.

Jun ve ark. (134) tarafından yapılan çalışmaya benzer şekilde sigara içme ile duygusal istismar ilişkili bulunmuştur. Sigara içen çırakların işyerinde duygusal istismara uğrama olasılığı bir buçuk kat artmaktadır. Bu durumda duygusal istismara

uğramış olan ergenin doyum sağlama aracı olarak sigaraya başvurması etkili olabileceği gibi, sigara içenlerin sigara içme süresince iş yapmamaları nedeniyle istismara uğramalarının söz konusu olabileceği düşünülmüştür.

5. 3. 3 Çocuk İşçilerin Cinsel İstismarı ve Etkileyen Faktörler

Cinsel istismar insan yaşamında yaşanabilecek en olumsuz, en stresli olaylardan biridir. Cinsel istismara uğrama, fiziksel ve ruhsal sağlık sorunları yanında madde bağımlılığı, suç işleme, şiddete uğrama ya da şiddet uygulama yönünden risk faktörüdür. Cinsel istismara çoğunlukla fiziksel ve duygusal istismar da eşlik eder (126,189). Chung (137), cinsel suçların sadece uygulanan kişi üzerinde değil, aynı zamanda aynı işyerinde çalışan kişiler arasında da olumsuz etki yaptığını ifade etmiştir.

Yurtdışında yapılan çalışmalarda cinsel istismarın %3 ile %53 arasında değiştiği bildirilmiştir (22,85,101,129,136). Ülkemizde yapılan çalışmalarda ise %7 ile % 84.0 arasında değişmektedir (161,164,165). Türkiye’de cinsel istismarla ilgili yapılmış olan çalışmaların azlığı dikkat çekicidir. Çalışmaların az olması, toplum için cinselliğin ve bununla ilgili her konunun hala bir tabu niteliği taşıdığını göstermektedir. Yapılan çalışmalarda kadın ve çocuk cinsel istismarının belirlenen sayılardan yüksek olduğu, buna rağmen korku, utanma, suçluluk duyma gibi nedenlerle saklandığı ifade edilmiştir (83,99,164).

Çalışan çocuklar arasında cinsel istismar %4.6 ile %42.7 arasında değişmektedir (çizelge 53) (14,16,17,126,135,156). Çalışmamızda ise cinsel istismar (%25.2), Gharaibeh ve Hoeman (126)’ın çalışmasına benzer ve Çağdaş (17)’in çalışmasından düşük, diğer çalışmalardan yüksektir. Çağdaş’ın çalışmasıyla çalışmamızda kullanılan cinsel istismar ölçütlerinin farklı olmasının sonuçların farklı çıkmasında etkili olabileceği söylenebilir. Çalışmamızın diğer çalışmalardan yüksek çıkmasında ise dokunma içermeyen cinsel istismarın diğer çalışmalardan yüksek olmasının etkili olabileceği düşünülmüştür. Çalışmamızda cinsel içerikli şeyler yapmaya zorlamanın, cinsel istismar tipleri içinde daha düşük oranda kaldığı görülmüştür. Çağdaş (17)’in çalışmasında çırakların %5.0’ı cinsel ilişkiye zorlanırken, çalışmamızda cinsel içerikli şeyler yapmaya zorlamanın oranı %3.4 olarak bulunmuştur. Dokunma içeren cinsel

istismarın en sık olarak kuaförlükte olduğu görülmüştür. Yapılan işin gereği olarak insanlara çok yakın mesafede çalışmanın bu sonuçta etkili olabileceği düşünülebilir.

Cinsel istismar yönünden aile içi risk faktörleri; aile içi istismar ve ihmalin varlığı, sosyal destek azlığı, ruh sağlığı sorunları, kız olmak, çocukken istismara uğrama, madde bağımlılığı, düşük ekonomik düzey olarak sıralanmıştır (83,101,111, 121,189,190). Yapılan çalışmalarda cinsel istismar ve şiddetin, gücünün zayıf üzerinde kontrol sağlama araçlarından biri olduğu ve işyerinde istismarcıların çoğunlukla erkekler, yaşça büyük olanlar, yöneticiler, çalışanlar hakkında karar verici durumda olan kişiler olduğu bildirilmektedir (90,126,189,191). Çalışmamızda çalışan çocukların cinsel istismarı ile aile içi istismara uğrama ve düşük ekonomik düzey, çalışma süresinin uzunluğu ilişkili bulunmuştur.

Cinsel istismara uğrama açısından kadın ve erkekler arasındaki oranlar toplumun kadın ve erkek cinselliğine bakışına bağlı olarak değişir. Kadının toplumsal olarak güçsüz görülmesi cinsel istismar açısından bir risk faktörüdür (137). Yapılan çalışmalarda kızların cinsel istismarının erkeklerden yüksek olduğu görülmektedir (180,190). Bunun yanında erkeklerin cinsel istismara uğradıkları zaman bunu kadınlara göre çok daha düşük oranda açıkladıkları ve yetişkin olduklarında da çocukluklarında uğradıkları cinsel istismarı söylemelerinin daha uzun zaman aldığı gösterilmiştir (192). Çağdaş (17)'in çalışmasına benzer şekilde, çalışmamızda cinsel istismara uğrama yönünden kızlarla erkekler arasında fark olmadığı görülmüştür.

Çalışmamızda cinsel istismarla patronların cinsiyeti arasında anlamlı bir ilişki olmadığı görülmüştür. Bu sonuç literatürden farklı bir sonuçtur. Çalışmalarda cinsel istismarcının çoğunlukla erkek olduğu, istismara uğrayanların ise çoğunlukla kızlar ve kadınlar olduğu bulunmuştur (22,137). Bu alanda kadın patronların istismarına yönelik araştırmalara ihtiyaç olduğu görülmüştür.

Çalışma süresinin uzaması ile cinsel istismara uğrama arasında anlamlı ilişki bulunmuştur ve çalışma süresinin uzaması işyerinde cinsel istismara uğrama olasılığını 1.2 kat arttırmaktadır. Audu ve ark. (193) tarafından yapılan çalışmada da günlük sekiz saatten fazla çalışanlarda cinsel istismara uğrama olasılığının dört kat arttığı bildirilmiştir. Çalışma süresinin uzamasıyla çocuğun daha fazla işyerinde kalması istismarcı ile geçirilen süreyi arttırdığı için bir risk faktörü olarak düşünülebilir.

Gelir düzeyinin düşük olması ile işyerinde cinsel istismara uğrama arasında anlamlı ilişki vardır. Gelir durumu kötü olan ergenlerin daha uzun süreler çalışmak zorunda kalması nedeniyle cinsel istismara uğraması olasıdır (193). Ancak çalışmamızda çocukların tamamına yakını uzun süreler çalıştığı için gelir durumu ile çalışma sürelerinin uzunluğu arasında bir ilişki bulunmamıştır.

Yapılan çalışmalarda çocukluktaki örselenmenin madde kullanımını açısından bir risk faktörü olduğu belirtilmişse de (134,135) yapılan bu çalışmada madde kullanımı ile cinsel istismar ilişkisi bulunmamıştır. Alkol ve uyuşturucu/uyarıcı madde kullananlarda cinsel istismar sayısal olarak daha yüksek oranda görülmesine rağmen, istatistiksel olarak anlamlılık düzeyine ulaşmamıştır.

Çalışmada, cinsel istismara uğrama ile çocuğun ailede fiziksel ve duygusal ihmale uğraması arasında ilişki olduğu görülmüştür. Uzun çalışma saatleri ailenin ilgi ve gözetiminden uzakta çalışma, çocukları işyerinde yalnız ve korumasız bırakmaktadır. Ailesinden yeterli ilgi görmeyen çocukların işyerinde cinsel istismara uğrama olasılığı 1.8 kat artmaktadır. Riskli ortamlarda çalışan çocukların bu alanda yetişkin gözetimine ihtiyaç duydukları görülmüştür.

Yapılan bu çalışmada ailede cinsel istismara uğrama ile işyerinde cinsel istismara uğrama arasında anlamlı ilişki bulunmuştur. Ailede cinsel istismara uğramış çırakların işyerinde cinsel istismara uğrama olasılığı 4.7 kat artmaktadır. Cinsel istismara uğramanın, tekrar cinsel istismara uğrama açısından risk olduğu çalışmalarla gösterilmiştir (117,136). İstismarın kişilik üzerinde yaptığı olumsuz etkilerin bu durum üzerinde etkili olabileceği düşünülebilir.

5. 3. 4. Çocuk İşçilerin Duygusal İhmali ve Etkileyen Faktörler

Çocuk istismarı türleri içinde en az dikkati çeken ihmaldir. Ülkemizde fiziksel istismarla birlikte son zamanlarda duygusal istismar üzerine olan çalışmaların giderek arttığı görülmüştür. İhmale ilişkin çalışmaların azlığı ise dikkat çekicidir. İhmal sadece yaygın olmakla kalmayıp, etkileri fiziksel istismara benzer olmakla birlikte anksiyete, depresyon gibi yetişkinlikteki olumsuz etkileri daha belirgindir (194).

Aile içi ihmale ilişkin risk faktörleri, alkol ve madde kullanımı, aile içi şiddetin varlığı, çocuğun korunması ve sağlık hizmeti almaya ilişkin bilgi eksikliği, stres, çocuk bakımı ile ilgili bilgi eksikliği, eğitim eksikliği, çocukken istismar öyküsü, sinirli ve pasif davranışlar, ruhsal problemlerin varlığı, aile içi bağların zayıflığı, çocuk sayısının fazla olması, tek ebeveynlik, üvey anne ya da baba ile yaşama, boşanma, cinsiyet eşitsizliği, fakirlik, ev ortamının yetersiz olması, gecekonduda yaşama olarak sıralanmıştır (94). Yapılan bu çalışmada işyerindeki duygusal ihmal yönünden risk faktörleri aile içinde fiziksel ve duygusal istismara ve duygusal ihmale uğrama olarak bulunmuştur.

Ergenlik dönemi bilişsel ve sosyal gelişimin devam ettiği bir dönemdir ve bu döneme ilişkin gerginliklerin ve kaygılarının anlaşılabilmesi, ergenin benlik gelişimini engelleyebilir. Yapılan çalışmalarda çocuk ve ergenlerde ihmal görülme sıklığı %10.0 ile %64.0 arasında değişmektedir (129,136,160,161).

Çağdaş (17)'in çalışan çocuklar arasında yaptığı çalışmada duygusal ihmalin yapılan bu çalışmadan yüksek olduğu görülmüştür. Bu farklılığın ihmali değerlendirme ölçütlerinin farklılığından kaynaklanabileceği düşünülmüştür.

Kızlarda duygusal ihmal oranı, sayısal olarak erkeklerden daha yüksektir ancak istatistiksel olarak anlamlılık düzeyine ulaşmamıştır. Daha önce tartışıldığı gibi toplumsal olarak erkeklere daha fazla değer verildiği duygusal ihmalle ilgili sonuçlarda da görülmüştür. Duygusal ihmal en sık kuaförlükte yüksektir. Bunun kız çırakların bu iş alanında fazla olmasından kaynaklandığı düşünülmüştür.

Yapılan bu çalışmada ailede fiziksel, duygusal istismar ve duygusal ihmale uğrama ile işyerinde duygusal ihmale uğrama ilişkili bulunmuştur. Ailede istismara uğrayan çocuklarda negatif duygulanımların daha yoğun olarak görülebileceği ve çocukların bu özelliklerinin işyerindeki ilişkilerini de olumsuz etkileyebileceği düşünülebilir. Ailede duygusal ihmale uğramış olma, işyerinde duygusal ihmale uğrama olasılığını 1.8 kat arttırmaktadır. İhmal edilmiş çocukların diğer çocuklara göre daha saldırgan, iletişime daha kapalı çocuklar olduğu, daha az sosyal oldukları ve kendileri ve çevreleri hakkında daha olumsuz nitelendirmeler yaptıkları ifade edilmektedir (195). Çalışmamızda ailede ihmal edilmiş çocukların çevrelerini daha olumsuz değerlendirmiş olabilecekleri düşünülebilir.

İşyerinde sürekli gürültünün varlığı kalıcı işitme kayıpları yanında işyerinde sözel iletişimin engellenmesine, dikkatin dağılmasına, gerginlik ve huzursuzluğa neden olabilir (196). Çalışmamızda sürekli gürültülü işyerlerinde çalışmanın duygusal ihmal olasılığını 1.7 kat arttırdığı bulunmuştur.

5. 3. 5. Çocuk İşçilerin Fiziksel İhmali ve Etkileyen Faktörler

Çalışmamızda çocuk işçilerin çalıştıkları işyerlerinde büyüme gelişmesini olumsuz yönde etkileyebilecek özellikler fiziksel ihmale yönelik risk faktörleri olarak değerlendirilmiştir.

Ergenlik döneminde çalışma sürelerinin yetişkinlerden daha az olması fiziksel gelişim açısından olduğu kadar psikososyal gereksinimlerin karşılanması açısından da gereklidir. Çocukların çalışma süreleri değerlendirildiğinde; ortalama çalışma süresinin 11.6 ± 1.6 saat olduğu ve % 98.3'ünün yasal sürelerin üzerinde çalıştırıldığı, diğer çalışmalarla da gösterildiği gibi emek sömürsünün eksilmeden devam ettiği görülmüştür (16,17,19,21,77,156). Uluslararası Çalışma Örgütü uzun saatler, güç şartlar altında yapılan işleri “tehlikeli iş” kapsamında değerlendirmekte ve taraf devletlerce yasaklama kararı verilmesini tavsiye etmektedir (25).

Çocuk işçilerin günlük çalışma sürelerinin yaş ve gelişimlerine uygun olarak düzenlenmesi yanında gün içinde ara dinlenmelerinin de sağlanması gereklidir. Sağlığın korunması, işgücünün devamı, ihtiyaçların karşılanması, yorgunluğun azaltılması ve dikkatin toplanması için ara dinlenmesi önemlidir (10). Çalışmamızda ara dinlenme verilme oranının (%62) Yılmaz ve Bayat (197)'in yaptığı çalışmadan (%80) düşük olduğu görülmüştür. Sonucun çalışılan iş alanlarının farklılığından kaynaklanabileceği düşünülmüştür. İş Kanunu'na göre çocuk işçilerin 20 gün ücretli yıllık izin hakları vardır. Mesleki eğitim Merkezine devam edenlerde bu süre bir aydır. Ayrıca kesintisiz olarak hafta sonları 40 saatlik dinlenme süreleri vardır. Ancak çocukların çok büyük çoğunluğunun, Çelenk (156)'in çalışmasına benzer şekilde, izin haklarını kullanamadıkları görülmüştür. Çalışanlardan sadece %6.2'si hak ettiği yıllık iznini kullandığı, %45'inin haftalık iznini dahi kullanmadığı tespit edilmiştir. Yaşanan ekonomik krizlerle birlikte her sektörde işten çıkarmaların olduğu bilinmektedir.

İşverenlerin çalışan kişi sayısını azaltıp, iş yükünü arttırma yoluyla krizden çıkma çabalarının bu hakkın gaspında etkili olduğu düşünülmüştür.

İş Kanunu'na göre işverenler işçilere gerekli iş sağlığı ve güvenliği eğitimi vermek zorundadırlar. Yapılan bu çalışmada iş eğitimi almama oranı %21.8 olarak bulunmuştur. Çocuklara Çağdaş (17)'in çalışmasından daha düşük, Sevimli (71)'nin çalışmasından daha yüksek oranda işleriyle ilgili eğitim verildiği saptanmıştır. Zaman içinde işverenlerde bu konuda bir bilinçlenme olduğu görülse de henüz yeterli düzeye ulaşmadığı anlaşılmaktadır. Runyan ve ark. (72) tarafından yapılan çalışmada çalışan çocukların sürekli düşük düzeyde gürültüye maruz kaldığı, yarısının ısınma sorunu ile karşılaştığı, %65.4'ünün kimyasal maddelere maruz kaldığı, çok az kısmının kişisel koruyucu kullandığı bulunmuştur. Çalışmamızda da çalışan çocukların yarısının kişisel koruyucu kullanmadıkları görülmüştür.

Uzun çalışma saatleri ile emekleri sömürülen çocuk işçiler, yetişkinler için bile sağlık yönünden tehditler içeren ortamlarda çalışmaktadırlar. İşyerlerinde çalışma ortamından kaynaklanan riskler, tehlikeli zeminler, kirli ve düzensiz işyeri, sıcak/soğuk ortam, gürültü ve titreşim, yetersiz aydınlatma, toz, gaz, koku, kimyasallarla çalışma, uzun süre ayakta kalma, sağlıklı olmayan tuvaletler olarak belirtilmiştir (10). Çağdaş (17) ve Canbaz (77)'in çalışmasına benzer şekilde, çalışılan iş alanına göre çocukların sıklıkla tozdan, kirden, gürültüden, kötü kokudan, titreşimden ve sıcak/soğuktan şikayet ettiği görülmüştür. Uluslararası Çalışma Örgütüncü çocukları zararlı maddelere, kimyasallara ve işlemlere, yüksek ısıya, gürültüye ya da titreşime maruz bırakan, sağlığa aykırı ortamda yapılan işler “tehlikeli iş” kapsamında değerlendirilmektedir (25). Bu doğrultuda çırakların çalıştıkları işyerlerinde ortam ölçümlerinin yapılarak gerekli tedbirlerin alınmasına ihtiyaç vardır. Çalışmamızda çalışılan işyerlerinin %6.9'unda tuvalet olmadığı tespit edilmiştir. Tuvalet ihtiyacını karşılayacak düzeyde donanımına sahip olmayan işyerlerinde çıraklara uygulama eğitimi verilmesi dikkat çekicidir. Ergenlik dönemi ve çalışma nedeniyle artmış olan enerji ve besin ihtiyacının karşılanamaması, çocuk işçilerin gelişimlerini ve iş üretkenliklerini olumsuz yönde etkileyebilir (20). Çalışan çocuklar uzun çalışma süreleri işyerlerinde kaldıkları için beslenmelerinin işveren tarafından karşılanması gerekmektedir. Yapılan bu çalışmada her beş çocuktan birinin yemek ihtiyacının karşılanmaması işverenlerin tümünün bu konuda yeterince duyarlı olmadıklarını göstermektedir.

6. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

6. 1. Sonuçlar

1. Çalışan çocukların annelerinin %41.8'i, babaların %16.6'sı eğitimsizdir.
2. Ailelerin %74.5'i üç ve üzeri çocuğa sahip olup, ailelerden %26.9'unun geliri kötüdür.
3. Çocukların ilk çalışma yaşının yedi yaşa kadar düştüğü ve %64.4'ünde 14 yaş ve altında olduğu tespit edilmiştir.
4. Çalışan çocuklardan %30.1'i yasal olarak belirlenen ücreti alamamaktadır.
5. Çocuklardan % 98.3'ü yasal sürelerin üzerinde çalıştırılmaktadır.
6. Çalışan çocukların sadece %6.0'ı hak ettiği yıllık izni kullanırken, %45'i haftalık izin kullanamamaktadır.
7. Patronların %49.1'i ilköğretim ve altı eğitime sahiptir.
8. Çocukların %71.6'sı bir ile beş arası işçi çalıştıran küçük ölçekli işyerlerinde çalışmaktadır.
9. Çalışan çocuklar arasında uyuşturucu/uyarıcı madde kullanma ve deneme oranı %6.2 olup, arkadaş çevresinde uyuşturucu/uyarıcı kullanımı %12.8 olarak bulunmuştur. Çalışan çocuklar bu nedenlerle madde kullanımı yönünden yüksek risk altındadır.
10. Çalışan çocukların %39.0'ı ailede istismar ve ihmale uğramıştır.
11. Çalışan çocuklardan %20.0'ı ailede fiziksel istismara, %9.6'sı duygusal istismara, %2.7'si cinsel istismara, %12.4'ü fiziksel ihmale ve %21.0'ı duygusal ihmale uğramıştır.
12. Çalışan çocuklar, çalışma ortamından ve koşullarından kaynaklanan riskler kadar çalışma ilişkilerinden kaynaklanan risklerle de karşı karşıyadır.
13. İşyerinde çalışan çocukların %21.8'i fiziksel istismara, %53.6'sı duygusal istismara, %25.2'si cinsel istismara, %28.7'si duygusal ihmale, %100'ü fiziksel ihmale uğramıştır.
14. Çalışma ilişkileri çerisinde en çok istismar patronları tarafından uygulanmıştır.
15. Çalışan çocuklar patronlarının yanı sıra kalfa, müşteri ve diğer çıraklar tarafından da istismara uğramıştır. Patronların %54.6'sının, kalfaların %40.8'inin,

müşterilerin %21.5'inin, diğer çırakların %18.0'mın istismar uyguladığı bulunmuştur.

16. Patronların istismarı işyerinde bulunan diğer kişilere model oluşturmaktadır. Patronun istismarının olduğu işyerlerinde kalfa, müşteri ve diğer çırakların istismarı, patronun istismarının olmadığı işyerlerine göre daha yüksektir.
17. İşyerinde fiziksel istismara uğrama yönünden, çocuğunun ve patronun erkek olması, yaşı küçük olması, ailede fiziksel istismara ve fiziksel ihmale uğramış olmak, okulda başarısız olma nedeni ile çıraklığa başlama, aile gelirinin kötü olması, düşük ücret, çalışma yılının az olması, işyerinde çalışan kişi sayısının fazla olması ilişkili bulunmuştur.
18. İşyerinde erkek olmak, istismara uğrama olasılığını dört kat, sanayi sektöründe çalışmak yaklaşık 1.9 kat, ebeveynlerinin ayrı olması 1.8 kat, ailede fiziksel ihmale uğramış olmak 2.4 kat arttırmaktadır.
19. Çalışan çocuğun duygusal istismarı ile aile içi istismar ve ihmalin varlığı, çocuğun sigara kullanması, ücretinin düşük olması, işyerindeki kişi sayısı ilişkili bulunmuşken, kendisinin ve patronun cinsiyeti, çalışma alanları, günlük çalışma süresi, alkol ve madde kullanımının ilişkili olmadığı görülmüştür.
20. Ailede duygusal istismara ve ihmale uğramış olmak işyerinde duygusal istismara uğrama olasılığını yaklaşık iki kat arttırmaktadır.
21. İşyerinde cinsel istismar ile aile içi istismara uğrama, ailenin gelirinin kötü olması, çalışma süresinin uzunluğu ilişkili bulunmuştur.
22. İşyerinde cinsel istismara uğrama olasılığını günlük çalışma süresinin uzunluğu 1.2 kat, ailede cinsel istismara uğramış olmak 4.7 kat, ailede duygusal ihmale uğramış olmak ise 1.8 kat arttırmaktadır.
23. İşyerinde duygusal ihmale uğrama ile ailede fiziksel, duygusal istismara ve duygusal ihmale uğrama ilişkili bulunmuştur.
24. Ailede duygusal ihmale uğramış olanların işyerinde duygusal ihmale uğrama olasılığı 1.8 kat artmaktadır.
25. İş alanının gürültülü olduğu işyerlerinde çalışan çocukların duygusal ihmale uğrama olasılığı 1.7 kat artmaktadır.
26. Çalışmada işyerinde birden fazla istismarın birlikte olduğu görülmüştür.

27. Çalışılan iş alanına göre çocukların sıklıkla tozdan, kirden, gürültüden, kötü kokudan, titreşimden ve sıcak/soğuktan ve tuvalet olmamasından şikayet ettiği görülmüştür.

1. 2. Öneriler

Sağlık politikalarının hastalık tedavisine odaklı olması, eğitim sistemi içerisinde ağırlıklı olarak hastane çalışmalarına yer verilmesi, son yıllarda uygulanmaya çalışılan aile hekimliği sistemi içinde ebe ve hemşirelere sağlık ocaklarından el çektirilmesi sonucunda, ülkemizde hemşirelerin istismarı önleme konusunda rollerini yeterince yerine getiremedikleri görülmektedir. Oysaki ebe ve hemşirelerin yapmış olduğu ev ziyaretleri çocuk istismarını birincil, ikincil ve üçüncül düzeyde önleme konusunda çok değerli bir yere sahiptir. Bu sebeple sağlık bakım sistemi içinde koruyucu hizmetlerin ekip olarak verilmesi ve hemşirelerin de bu ekip içerisinde bağımsız, profesyonel bir meslek grubu olarak yer alması gereklidir.

Çocuk işçiliği, çocukların istismarına neden olan bir durum olduğundan, hemşireler başta olmak üzere tüm sağlık profesyonellerine yönelik olarak;

- Yoksul ailelerde meslek kazandırmaya yönelik uygulamalara katılımlarının teşvik edilmesi ve sosyal yardım ve hizmetlerden yararlanma konusunda danışmanlık yapılması,
- Ev ziyaretleri yoluyla ailelerin çocuk işçiliği konusunda bilgilendirilmesi ve bilinçlendirilmesi,
- Ev ziyaretlerinde çocuğu çalışan ailelere yönelik olarak, çocukların iş ortamında karşı karşıya kalabilecekleri risklerin anlatılması,
- Ailelerin bilinçlendirilmesi yoluyla, iş yerlerinde çocuğun gözetiminin devam ettirilmesi,
- Geniş toplumsal katılımın sağlanabileceği alanlarda çocuk işçiliği konusunda toplumsal duyarlılığı artırılmasına yönelik eğitimlerin verilmesi,
- Öğretmenlere, çocukların eğitime devamını sağlamada destekleyici olmaları için çocuk işçiliğine ilişkin eğitim verilmesi,

Aile içi istismar, işyerindeki istismara uğrama olasılığını arttıran bir faktör olduğundan aile içi istismarı azaltmaya yönelik;

- Ailelerin bakamayacağı sayıda çocuk sahibi olmalarını önlemek için etkin aile planlaması hizmetlerinin verilmesine devam edilmesi,
- Aile içi şiddete yönelik ailelerin değerlendirilmesi, riskli ailelerin belirlenip düzenli ev ziyaretleri ile aile çocuk ilişkisine katkıda bulunulması,
- Ev ziyaretleri ve okul çalışmaları yoluyla toplumsal cinsiyet eşitsizliğine yönelik toplumda farkındalığın artırılması ve
- Ailelerin ceza ve disiplin arasındaki ayırımı yapabilmelerine yardımcı olunması, şiddetin çocuğun eğitilmesinde bir araç olarak kullanılmamasının sağlanmasına yönelik ailelere ve topluma eğitimlerin düzenlenmesi önerilir.

Yönetmelik düzeyde çocuk işçiliği ve çocukların işyerinde istismarını önlemeye yönelik;

- Çocuk işçiliğine neden olan yoksulluk, işsizlik, göç gibi yapısal sorunların eşitlikçi bir anlayışla çözümlenmesi,
- Çocukların çalıştırılacağı iş alanlarının sağlık ve güvenlik yönünden eğitime elverişliliği kadar sosyal açıdan da uygunluğunun değerlendirilmesi,
- Mesleki eğitim merkezine devam eden ve aynı zamanda tam zamanlı çalışan çırakların ücretlerinin yaşlıları ile eşit olmasının sağlanması,
- Çalışma sürelerinin mutlaka yasal sürelere indirilmesi ve buna ilişkin denetimlerin artırılması,
- İşyerlerinin çalışmaya uygunluğu yönünden süreli olarak değerlendirilerek gerekli denetimlerin sağlanması,
- Öğrenci olarak kabul edilen çırakların mesleki eğitim merkezinde geçirdikleri sürenin artırılması,
- Okuldaki eğitimleri içinde çırakların sahip oldukları yasal haklar ve şiddetten korunmaya ilişkin eğitime yer verilmesi,
- Küçük ölçekli işletmelerin yoğun olduğu yerlerde çocukların yararlanabileceği sağlık ve sosyal birimlerin oluşturulması,
- İş ortamında çalışan işverenlerin sürekli eğitimini sağlayacak şekilde yaygın eğitim kurumlarında eğitilmelerinin sağlanması, eğitimin verilmesinde üniversitelerin ilgili bölümleriyle işbirliği yapılması,

- Çocukların çalıştıkları işyerlerinde sağlığı tehdit edebilecek durumlara karşı ortam ölçümlerinin yapılarak, işyerlerinde gerekli düzenlemelerin yapılması,
- Meslek odalarının işverenlere yönelik toplantılarında şiddeti önleme, ergenlik ve çocuk işçiliğine yönelik toplu eğitimlerinin gerçekleştirilmesi,
- İşyeri istismarını azaltmaya yönelik olarak; işverenlere ve çocuk işçilere, öfke kontrolü, stresle başa çıkma yöntemleri, davranış değiştirme, sorun ve çatışmayı çözme becerilerini geliştirmeye yönelik eğitimlerin verilmesi,
- Çırakların katılımı ile araştırmaların yapılarak sorun alanlarının belirlenmesi ve çözümler geliştirilmesi ve
- Çalışma sonuçları doğrultusunda benzer çalışmanın informel sektörde çalışan çocuklar arasında da yapılması önerilir.

7. KAYNAKLAR

1. **Sapancalı F.** Küreselleşme Bağlamında Çocuk İstihdamı ve Önlenmesine Yönelik Çabalar. *Çimento İşveren Dergisi*, 2002; 16(4): 19-30.
2. **Yıldız Ö.** Küreselleşme, Sağlık ve Toplum. *Gaziantep Tıp Dergisi*, 2008; 30-34.
3. Boğaziçi Üniversitesi sosyal politika forumu. Çocuk yoksulluğu çalışma grubu kuruluş bildirgesi. Erişim: www.spf.boun.edu.tr. Erişim tarihi: 23.03.2008.
4. **Moore K.** Supporting Children in Their Working Lives: Obstacles within the International Policy Environment. *Journal of International Development*, 2000; 12: 531-548.
5. Rekabet için nitelikli işgücü. Erişim: www.mess.org.tr/html/haberler/htm/13subat.pdf. Erişim tarihi: 10.12.2008
6. Uluslararası çalışma standartları insana yakıştır iş ve gelir. Erişim: www.ilo.org/public/turkish/region/eurpro/ankara/index.htm-19k. Erişim tarihi: 28.12.2008
7. **Yıldız Ö.** Çalışan Çocuklar: 'Sorun' mu? 'Çözüm' mü? *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2007; 6(2):134-143.
8. **Senemoğlu N.** Çocuk Hakları, Çalışan Çocuklar ve Eğitim Sorunları. *Milli Eğitim Bakanlığı Dergisi*, Temmuz, Ağustos, Eylül 2001; 151. Erişim: yayim.meb.gov.tr/dergiler/151/senemoglu.htm. Erişim tarihi: 12.06.2008
9. **Velipaşaoğlu S.** Çalışan Çocuklar. *Türkiye Klinikleri Journal Pediatrics Science*, 2006; 2(2): 94-98.
10. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı İş Teftiş Kurulu Başkanlığı Uluslararası Çalışma Örgütü Çocuk İşçiliğinin Sona Erdirilmesi Uluslararası Programı. Mobilya Sektöründe Çalışan Çocukların Eğitime Yönlendirilmesi Projesi Raporu, 2007.
11. **Hadi A.** Child Abuse Among Working Children in Rural Bangladesh: Prevalence and Determinants. *Public Health*, 2000; 114: 380-384.
12. Violence against children at work. Erişim: www.ilo.org/search. Erişim tarihi: 30.07.2008
13. **Tokuç B, Evren SMH, Ekuklu G.** Edirne ve Hayrabolu Mesleki Eğitim Merkezi Öğrencilerinde Umutsuzluk ve Sürekli Kaygı Düzeyleri. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 2009; 8(2): 155-160.
14. **Rauscher KJ.** Workplace Violence Against Adolescent Workers in the US. *American Journal of Industrial Medicine*, 2008; 51(7): 539-544.

15. **Aliyu AA.** Child Labour in Zaria, Nigeria. *Annals of African Medicine*, **2006**; 5(2) : 97-100.
16. **Yalçın Ö.** Türkiye’de çalışan çocukların istismarı: Ankara Ulus Sanayi Bölgesi örneği. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, Ankara, **2004**.
17. **Çağdaş SS.** İstanbul ilinde sanayide çalışan çırakların karşılaştıkları istismar ve ihmaller. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı İstanbul, **2002**.
18. **Dokgöz H, Tırtıl L.** Çocuğa Yönelik Şiddet ya da Çocuk İstismarı ve İhmali. *Toplum ve Hekim*, **2007**; 22(5): 391-398.
19. **Başbakkal Z, Şen N, Conk Z.** İzmir Mesleki Eğitim Merkezi’nde Eğitim Gören Çocuk İşçilerin Sağlık, Sosyal ve Kültürel Durumlarının Değerlendirilmesi. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi*, **2005**; 21(1): 91-101.
20. **Duyar İ, Özener B.** *Çocuk İşçiler: Çarpık Gelişen Bedenler*. 1. Baskı, Ankara: Ütopya Yayınları, **2003**.
21. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı İş Teftiş Kurulu Başkanlığı. Ağaç İşleri Sektöründe Çalışan Çocuklara Yönelik Araştırma Raporu, Ankara: Lazer Ofset Matbaa, **2005**.
22. Study on child abuse: 2007. India Ministry of Women and Child Development Government of India. Erişim: wcd. nic. in/childabuse. pdf. Erişim tarihi: 12.05.2009.
23. **Bulut I.** *Sanayi Bölgesinde Çalışan Çocukların Sorunları*. 1.Baskı, Ankara: TİSK, **1997**; 66-69.
24. **Fekadu D, Alem A, Hagglot B.** The Prevalence of Mental Health Problems in Ethiopion Child Laborers. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, **2006**; 47(9): 954-959.
25. **Bakırcı K.** *Çocuk ve Genç İşçilerin Haklarının Korunması*. 1. Baskı, İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım AŞ, **2004**.
26. Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, 1995 tarih ve 22184 sayılı Resmi Gazete.
27. **Jha M.** Child Workers in India: Context and Complexities. *Human Rights Review DOI* 10.1007/s12142-008-0081-3: **2008**.
28. **Karaman B. ve Özçalık M.** Türkiye’de Gelir Dağılımı Eşitsizliğinin Bir Sonucu: Çocuk İşgücü. *Yönetim ve Ekonomi*, **2007**; 14(1): 25-41.
29. **Onur B.** *Toplumsal Tarihte Çocuk*. 2. Baskı, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, **2007**.

30. **Franklin B.** *Çocuk Hakları*. 1. Baskı, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, **1993**.
31. **Çelik A.** Dünden Bugüne Çocuk Emeği. *Toplum ve Hekim*, **2007**; 22(5): 350-356.
32. **Gürçay C. ve Kumaş H.** Ülkemizde Yaş Faktörü Yönü ile Çalışan Çocuk ve Sorunları. *Mülkiyeliler Birliği Dergisi*, **2008**; 18 (170): 48-55.
33. **Satz D.** Child Labor: a Normative Perspective. *The World Bank Economic Review*, **2003**; 17(2): 297-309.
34. **Özçelik Z, Biçer Ü.** *Türk Ceza Kanunu Hekimler ve Sağlık Ortamına İlişkin Maddeleri, Yorum, Öneri ve Eleştiriler*. 1. Baskı, Ankara: Türk Tabipleri Birliği Yayınları, **2005**.
35. **Karabulut Ö.** Ekonomik İstismar: Çocukların Çalıştırılması Çalışan Çocukların Sorunları ve Çözüm Yolları. *İstanbul Çocuk Kurultayı Bildiriler Kitabı*, 1.Baskı, İstanbul: İstanbul Çocukları Vakfı, **1999**: 503-516.
36. **Özçalık M.** Türkiye’de Gelir Dağılımı Eşitsizliğinin Bir Sonucu: Çocuk İşgücü. *Yönetim ve Ekonomi*, **2007**; 14(1): 25-41.
37. 182 Nolu Sözleşme Kötü Şartlardaki Çocuk İşçiliğinin Yasaklanması ve Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Acil Önlemler Sözleşmesi. Erişim: <http://www.ilo.org/public/turkish/region/eurpro/ankara/about/sozvetav.htm>. Erişim tarihi: 12.05.2008
38. Çocuk işgücü araştırması, 2006. Erişim: www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=482. Erişim tarihi: 20.04.2008
39. **Dikmen A.** Çocuklar Çalışmalı mı? Çalışan Çocukların Görüşleri. *İstanbul Çocuk Kurultayı Bildiriler Kitabı*, 1.Baskı, İstanbul: İstanbul Çocukları Vakfı, **1999**: 468-478.
40. The end of child labour: Within reach. Erişim: <http://www.ilo.org/ipeinfo/product/viewProduct.do;jsessionid> Erişim tarihi: 23.05.2008
41. **Fidan F.** Çalışan Çocuk Olgusuna Sosyo-Psikolojik Bakış: Sanayide Çalışan Çocuklar Örneği. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, **2004**; 4 (1): 30-49.
42. **Tüzün H.** Sahibinden Satılık Az Kullanılmış Hayat Parçası: Çocukluk. *Toplum ve Hekim*, **2007**; 22: 5-8.
43. **Nazlı A.** Ergen İş Deneyiminin Psikososyal Sonuçları: Ne Kadar Riskli? 10. Ergen Günleri. *Çeşme*, **2005**: 61-62.
44. *Sanayide Çalışan Çocuklar ve TİSK’in Faaliyetleri*. 1. Baskı, Ankara: TŞOF Plaka Matbaa, **2002**.

45. **Aydemir M.** Sosyal Sorumluluk 8000 Standardı. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, **1999**; 1(3): 1-11.
46. Dünyada ve Türkiye’de çalışan çocuklar. Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu yayın no: 281, 2007. Erişim: <http://www.tisk.org.tr/yayinlar.asp?sbj=ic&id=2444>. Erişim tarihi:11.09.2008
47. **Özcebe H.** Güç Koşullar Altındaki Çocuklar. *Halk Sağlığı Temel Bilgiler*. 1. Baskı, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları, **2006**: 375-412.
48. **Tuttle C.** History Repeats Itself: Child Labor in Latin America. *Employ Respons Rights J.* **2006**; 18: 143-154.
49. **Yıldız AN.** Çalışan Çocuklar: Sorun ve Çözüm Önerileri. II. Ulusal İş Sağlığı ve İşyeri Hemşireliği Sempozyumu Kitabı, Zonguldak, **2001**: 16-21.
50. **Peker M.** Çocuk İstihdamı Üzerine Bir Deneme. *Çalışma Ortamı Dergisi*, **2000**: 11: 2.
51. **Polat O.** Türkiye’de Çocuk Haklarının Durumu. *Toplum ve Demokrasi*, **2008**: 2: 2.
52. **Özkan Ö.** Dünya Bankası Türkiye’de Yoksulluğu Araştırıyor. *Toplum ve Hekim*, **2004**; 19(1): 27-33.
53. **Dayioğlu M.** The Impact of Household Income on Child Labour in Urban Turkey. *Journal of Development Studies*, **2006**; 42(6): 939-956.
54. **Alp AE, Sunal S.** Sosyal devlet çerçevesinde çocuk istihdamı ve Türkiye ekonomisine etkileri. Türkiye ekonomisinin sorunları sempozyum dizisi. Hukuksal düzenlemelerin istihdam politikaları üzerindeki etkileri. Erişim: www.ikt.yildiz.edu.tr/sempozyum/metin/5.pdf Erişim tarihi: 10.02.2009
55. **Tunçcan N.** Çocuk İşçiliği: Nedenleri, Boyutları ve Küreselleşen Dünyadaki Konumu. *İstanbul Çocuk Kurultayı Bildiriler Kitabı*. 1.Baskı, İstanbul: İstanbul Çocukları Vakfı, **2000**: 479-494.
56. T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü IV. Aile Şurası Komisyon Raporları, Ankara:2004. Erişim: www.aile.gov.tr/images/sura/aile4.pdf. Erişim Tarihi:12.01.2009
57. 2007-2013 Dönemini Kapsayan Dokuzuncu Kalkınma Planı. Mükerrer Resmî Gazete, Sayı: 26215: 2006.
58. **Fişek G.** Çalışan Çocuklar ve Küçük ve Orta Boy İşletmeler. *İşveren Dergisi*, **1999**; 37(7): 14-24.
59. **Bilazer F. Gonca GE, Uğur S, Uçak H.** *Türkiye’de Hemşirelik ve Çocuk İşçiliği*. 1. Baskı, Ankara: Odak Ofsat Matbaacılık, **2008**.

60. İstihdamda Asgarî Yaşla İlgili 138 Sayılı ILO Sözleşmesi Erişim: eski.bianet.org/belgeler/cocuk/istihdamda_asgari_yas.doc Erişim tarihi: 10.04.2008
61. **Güzel A, Ocak S, Özkaraca A.** *İş Kanunları*. 3. Baskı, İstanbul: Yazın Matbaacılık, **2008**.
62. Çocuk ve Genç İşçilerin Çalıştırılma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik Erişim: www.mevzuat.meb.gov.tr/html/25425_0.html Erişim tarihi: 14.06.2008
63. **Allender JA, Spreadly BW.** *Community Health Nursing / Promoting and Protecting the Public Health*. 6th ed, Philadelphia: Lippincott Williams & Wilkins, **2005**: 701-705.
64. Adölesan Sağlığı ve Gelişimi. Erişim: www.sabem.gov.tr. Erişim tarihi: 21.01.2008
65. Türkiye’de Büyümek. *Üç Aylık Türkiye Unicef Dergisi*, İlbahar **2006**.
66. **Edelman CL, Mandle CL.** *Health Promotion Throught the Lifespan*. 6th ed, USA: **2005**: 523-548.
67. **Tuncer M.** Adana Barosu Çocuk Hakları Komisyonu. *İş sağlığı ve Güvenliği Dergisi*, **2004**; 18: 6-8.
68. **Çok İ.** Çevremizdeki Kimyasallar ve Çocuk. 30. Pediatri Günleri Bilimsel Program ve Özet Kitabı, İstanbul, 2008: 8.
69. **Duyar İ.** Çocuk İşçiliği ve Bedensel Gelişimi Üzerine Etkileri. *Toplum ve Hekim*, **2007**; 22(5): 344-349.
70. **Metin Ö, Özkoç Ş, Özer FG, Beydağ KD.** Denizli Çıraklık Eğitim Merkezine Devam Eden Gençlerin Kaygı Düzeyinin Belirlenmesi. *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni*, **2008**; 7(2): 113-118.
71. **Sevimli Ş.** Adana Merkez Çıraklık Eğitim Merkezinde eğitim gören ergenlerin kimliğini oluştururken karşılaştıkları psikososyal sorunların belirlenmesi. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı, Adana, **1996**.
72. **Runyan CW, Vladutiu CJ, Rauscher KJ, Schulman M.** Teen Workers' Exposures to Occupational Hazards and Use of Personal Protective Equipment. *American Journal of Industrial Medicine*, **2008**; 51(10): 735-740.
73. **Tamar M.** Gençlik: Değişim ve Süreklilik. *Klinik Çocuk Forumu*, Eylül-Ekim **2006**: 5-6.
74. **Bildik T.** Çalışan ergenlerin sorun alanları ve etkili olan psikososyal faktörler. Çocuk Psikiyatrisi Uzmanlık Tezi, Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi, İzmir, **1998**.

75. **Öner S, Şaşmaz T, Buğdaycı R, Kurt AÖ.** Mersin Çıraklık Eğitim Merkezine Devam Eden Çıraklarda Sigara, Alkol, Madde Kullanma Prevalansı ve Etkileyen Risk Faktörleri. *Yeni Symposium*, **2005**; 43: 33-37.
76. **Akduman G.** Suça karışan 12-15 yaş grubundaki çocuklarda akran istismarı ve kendilik algısının karşılaştırmalı olarak incelenmesi. Doktora tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Ev Ekonomisi (Çocuk Gelişimi ve Eğitimi) Anabilim Dalı, Ankara, **2007**.
77. **Canbaz S.** Samsun Çıraklık Eğitim Merkezine Devam Eden Çırakların sosyodemografik, çalışma yaşamı özelliklerinin ve durumluluk-sürekli kaygı düzeylerinin değerlendirilmesi. Uzmanlık tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı, Samsun, **2001**.
78. **Krug E.G.** World report on violence and health. Geneva, World Health Organization, **2002**. Erişim: www.who.int/violence_injury.../violence/world_report/en/ Erişim Tarihi: 11.02.2008
79. MEB Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü. Eğitim ortamlarında şiddetin azaltılması strateji ve eylem planı, Ankara, **2006**.
80. **Polat O.** *Tüm Boyutlarıyla Çocuk İstismarı, Tanımlar*. 1. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık Sanayi ve Ticaret AŞ, **2007**.
81. **Turhan E, Sangün Ö, İnandı T.** Birinci Basamakta Çocuk İstismarı ve Önlenmesi. *Sted*, **2006**; 15(9): 153.
82. **Kırımhoğlu N.** Ülkemiz Hukuki Metinlerinde Çocuğun Sağlık Hakkı. Çocuk Edebiyatına ve Çocuk Hekimliğine Yansıyan Şiddet Sempozyumu, Eskişehir, **2003**: 159-164.
83. The cycles of violence: the relationship between childhood maltreatment and the risk of later becoming a victim or perpetrator of violence, WHO-2007. Erişim: www.euro.who.int/violenceinjury Erişim tarihi: 12.12.2008
84. **Bourassa C.** Co-occurrence of Interparental Violence and Child Physical Abuse and It's Effect on the Adolescents' Behavior. *J Fam Viol*, **2007**; 22: 691-701.
85. Abuse, neglect, adoption & foster care research national incidence study of child abuse and neglect (NIS-4), 2001-2009. Erişim: <http://www.childwelfare.gov> Erişim tarihi: 23.03.2009
86. **Taner Y, Gökler B.** Çocuk İstismarı ve İhmali: Psikiyatrik Yönleri. *Hacettepe Tıp Dergisi*, **2004**; 35: 82-86.
87. **Tıraşçı Y, Gören S.** Çocuk İstismarı ve İhmali. *Dicle Tıp Dergisi*, **2007**; 34(1): 70-74.
88. Multi-country study on women's health and domestic violence against women, Geneva, WHO-**2005**. Erişim: http://www.who.int/gender/violence/who_multicountry_study/summary_report/sum Erişim tarihi: 11.04.2008

89. **Kars Ö.** *Çocuk İstismarı: Nedenleri ve Sonuçları*. 1. Baskı, Ankara: Bizim Büro Basımevi, **1996**.
90. **Dirlik M, Özkök MS, Katkıcı U, Erel Ö.** Aydın'da Cinsel Suç ve Suçluların Profili. *Adli Tıp Bülteni*, **2002**; 7(3): 97-104.
91. **Akduman G.** Çocuk ve Cinsel İstismar. *Adli Psikiyatri Dergisi*. **2005**; 3(1): 9-1.
92. **Gölge ZB.** Cinsel Travma Sonrası Oluşan Ruhsal Sorunlar. *Nöropsikiyatri Arşivi*, **2005**; 42(1-2-3-4): 19.
93. **Legano L, McHugh MT, Palusci VJ.** Child Abuse and Neglect. *Current Problems in Pediatric and Adolescent Health Care*; February **2009**: 31e1-31e19.
94. **Coope CM, Theobald S.** Children at Risk of Neglect: Challenges Faced by Child Protection Practitioners in Guatemala City. *Child Abuse & Neglect*, **2006**; 30: 523-536.
95. 61st *UN* General assembly world report on violence against children, **2006**. Erişim: www.violencestudy.org/ - 9k Erişim tarihi: 11.09.2009
96. **Bernstein MM.** The Decision of The Supreme Court of Canada Upholding the Constitutionality of Section 43 of The Criminal Code of Canada: What This Decision Means to The Child Welfare Sector. *Family Court Review*, **2006**; 44(1): 104-118.
97. **Ateah CA, Durrant EJ.** Maternal Use of Physical Punishment in Response to Child Misbehavior: İmplications for Child Abuse Prevention. *Child Abuse & Neglect*, **2005**; 29(1): 69-85.
98. **Qasem FS, Mustafa A, Kazem N, Shah NM.** Attitudes of Kuwaiti Parents Toward Physical Punishment of Children. *Child Abuse & Neglect*, **1998**; 22(12): 1189-1202.
99. Report of the independent expert for the United Nations study on violence against children. Erişim: www.unicef.org/violencestudy/reports.html. Erişim tarihi: 12.02.2009.
100. **Glaser D.** *Child Maltreatment Influences of Psychopathology*. Published by Elsevier Ltd. **2008**, 295-298.
101. **Trocme F, MacLaurin B, Fallon B.** Canadian incidence study of reported child abuse and neglect – **2003** Erişim: www.phac-aspc.gc.ca/cm-vee/index.html - 16k - Erişim tarihi: 27.01.2009.
102. **Tang CS.** Corporal Punishment and Physical Maltreatment Against Children: a Community Study on Chinese Parents in Hong Kong. *Child Abuse & Neglect*, **2006**; 30: 893-907.
103. **Kaya M, Güneş G, Kaya B, Pehlivan E.** Tıp Fakültesi Öğrencilerinde Boyun Eğici Davranışlar ve Şiddetle İlişkisi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, **2004**; 5: 5-10.

104. **Sütuluk Z, Nazlıcan E, Azizoğlu A, Akbaba M.** Yüreğir Çıraklık Eğitim Merkezi Öğrencilerinde Depresyon Sıklığı ve Nedenleri. *Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi*, **2005**; 23: 23-26.
105. **Ayan S.** Aile İçinde Şiddete Uğrayan Çocukların Saldırganlık Eğilimleri. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, **2007**; 8: 206-214.
106. **Hoşgör AG.** Çocuk Sosyal Politikası Okul Ortamında Yaşanan Şiddet Olgusunun Düşündürdükleri. *Çalışma Ortamı Dergisi*, **2006**; 3: 85.
107. **Kurt AÖ, Buğdaycı R, Şaşmaz T, Öner S, Uğurhan F, Tezcan H.** Mersin İl Merkezinde Sokakta Çalışan ya da Yaşayan Çocuklarda İstismarın Boyutları ve Etkileyen Faktörler. *Sağlık ve Toplum*. **2005**; 15(3): 41-48.
108. **Giles-Sims J, Straus M, Sugarman D.** Child, Maternal and Family Characteristics Associated with Spanking. **1995**.
Erişim: www.pediatrics.aappublications.org/cgi/content/full/113/6/S1/1952 Erişim tarihi: 23.04.2009
109. **Taylor CA, Guterman NB, Lee SJ, Rathouz PJ.** Intimate Partner Violence, Maternal Stress, Nativity, and Risk for Maternal Maltreatment of Young Children. *American Journal of Public Health*. **2009**; 99(1): 175-183.
110. **Clark M.J.** *Nursing in the Community: Dimensions of Community Health Nursing*. 3rd ed. Stamford- Appleton- Lange, **1999**: 888-907.
111. **Turner HA, Finkelhor D, Ormrod R.** The Effect of Lifetime Victimization on the Mental Health of Children and Adolescents. *Social Science and Medicine*, **2006**; 62: 13-27.
112. **Çıtak B.** Çocuk işçiliği için risk faktörlerinin belirlenmesi: çocuk işçi ve okuyan öğrencilerin sağlık durumlarının karşılaştırılması. Uzmanlık tezi, Pamukkale Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı, **2006**.
113. **Kocacık F.** Şiddet olgusu üzerine. Erişim: <http://www.cumhuriyet.edu.tr/edergi/makale/88.pdf>. Erişim tarihi: 10.04.2009
114. Dünya ekonomi panoraması. Erişim: www.izto.org.tr/NR/rdonlyres/E54CED60-21D7-48B0-AB2C-491199B3A2CF/5081/dunya.pdf - Erişim tarihi: 23.02.2009
115. **Akço S.** Uluslararası Hukuk Açısından Çocuk Hakları. *Toplum ve Hekim*, **2007**; 22(5): 373-378.
116. **Güçlü S.** Aile İçi Etkileşim; Çocuk ve Şiddet. Çocuk Edebiyatına ve Çocuk Hekimliğine Yansıyan Şiddet Sempozyumu, Eskişehir, **2003**.
117. **Vahip I.** Evdeki Şiddet ve Gelişimsel Boyutu: Farklı Bir Açıdan Bakış. *Türk Psikiyatri Dergisi*, **2002**; 13(4): 312-319.

118. **Hazen A, Connelly C, Kelleher KJ, Landsverk J, Barth R.** Intimate Partner Violence Among Female Caregivers of Children Reported for Child Maltreatment. *Child Abuse Neglect*, **2004**; 28: 301-319.
119. **Kaslow N, Thompson MP.** Associations of Child Maltreatment and Intimate Partner Violence with Psychological Adjustment Among Low SES African American Children. *Child Abuse & Neglect*, **2008**; 32: 888-896.
120. **Eckenrode J, Eckenrode J, Laird M, Doris J.** School Performance and Disciplinary Problems Among Abused and Neglected Children. *Developmental Psychology*, **1993**; 29(1): 53- 62.
121. **Hussey JM, Chang JJ, Kotch JB.** Child Maltreatment in the United States: Prevalence, Risk Factors and Adolescent Health Consequences. *Pediatrics*, **2006**; 118: 3.
122. **Regalado M, Sareen H, Inkelas M, Wissow LS, Halfon N.** Parents' Discipline of Young Children: Results from the National Survey of Early Childhood Health. *Pediatrics*, **2004**; 113(6): 1952-1958.
123. **Stanhope M, Lancaster J.** *Foundations of Nursing in the Community*. 2nd ed, Philadelphia: **2006**.
124. **Einarsen S.** Harassment and Bullying at Work-a Review of the Scandinavian Approach. *Aggression and Violent Behavior*, **2000**; 5(4): 379- 401.
125. **Paul RJ, Townsend JB.** Violence in the Workplace-a Review with Recommendations. *Employee Responsibilities and Rights Journal*, **1998**; 11(1): 1-14.
126. **Gharaibeh M, Hoeman S.** Health Hazards and Risks for Abuse Among Child Labor in Jordan. *Journal of Pediatric Nursing*, **2003**; 18(2): 140-147.
127. **Shin HS, Edwards EM, Heeren T.** Child Abuse and Neglect: Relations to Adolescent Binge Drinking in the National Longitudinal Study of Adolescent Health (Addhealth) Study. *Addictive Behaviors*, **2009**; 34: 277-280.
128. **Jaffe S, Caspi A, Moffitt TE, Taylor A.** Physical Maltreatment Victim to Antisocial Child: Evidence of an Environmentally Mediated Process. *Journal Abnormal Psychology*, **2004**; 113: 44-55.
129. **Vranceanu A, Hobfoll SE, Johnson RJ.** Child Multi-Type Maltreatment and Associated Depression and PTSD Symptoms: The Role of Social Support and Stres. *Child Abuse & Neglect*, **2007**; 31: 71-84.
130. **Colman R, Widom C.** Childhood Abuse and Neglect and Adult Intimate Relationships: A Prospective Study. *Child Abuse and Neglect*, **2004**; 28: 1133-1151.

131. **Libby AM, Orton HD, Beals J, Buchwald D, Manson SM.** Childhood Abuse and Later Parenting Outcomes in Two American Indian Tribes. *Child Abuse & Neglect*, **2008**; 32: 195-211.
132. **Bouchard EM, Tourigny M, Joly J, Hébert M.** Psychological and health sequelae of childhood sexual, physical and psychological abuse. Erişim: www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/18951739
Erişim tarihi: 10.09.2008
133. **Spataro J, Mullen PE, Burgess PM, Wells DL, Moss SA.** Impact of Child Sexual Abuse on Mental Health. *The British Journal of Psychiatry* **2004**; 184: 416-421.
134. **Jun HJ, Rich-Edwards JW, Boynton-Jarrett R, Wright RJ.** Intimate Partner Violence and Cigarette Smoking: Association Between Smoking Risk and Psychological Abuse with and Without Co-Occurrence of Physical and Sexual Abuse. *American Journal of Public Health* **2008**; 98(3); 527-535.
135. **Kuğu N, Akyüz G, Erşan E, Doğan O.** Sanayi Bölgesinde Çalışan Çıraklarda Madde Kullanımı ve Etkileyen Etkenlerin Araştırılması, *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, **2000**; 1(1): 19-25.
136. **Finkelhor D, Ormrod RK, Turner HA.** Re-victimization Patterns in a National Longitudinal Sample of Children and Youth. *Child Abuse & Neglect*, **2007**; 31: 479-502.
137. **Chung L, Fernandez S, Ho S, Jauhar, Kaur K, Kumar M, Lim C, Madane K, Nathen C, Mohammad H, Pasqual L, Peterson T, Retnam S, Qiuyi T, Warriier G.** Research study on workplace sexual harassment 2008. Erişim: www.aware.org.sg. Erişim tarihi: 17.01.2009
138. **Martin G, Bergen HA, Richardson AS.** Sexual Abuse and Suicidality: Gender Differences in a Large Community Sample of Adolescents. *Child Abuse & Neglect*, **2004**; 28: 491-503.
139. **Keskin G, Çam O.** Çocuk Cinsel İstismarına Psikodinamik Bakış Açısı ve Hemşirelik Yaklaşımı. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi*, **2005**; 21(2): 191-208.
140. **Özmen M, Uluhan D.** Cinsel Taciz ve Yeme Bozuklukları. *Türkiye Klinikleri Psikiyatri Özel Sayı*, **2008**; 1(1); 55-58.
141. **Pretia A, Ormrod RK, Turner H.** Sexual Abuse and Eating Disorder Symptoms: The Mediator Role of Bodily Dissatisfaction. *Comprehensive Psychiatry*, **2006**; 47: 475-481.
142. **Baltaş A.** İşyerinde Yıldırma. Erişim: http://www.mobbingturkiye.net/index.php?option=com_content&task=blogcategory&id=19&Itemid=42 Erişim tarihi: 11.06.2009
143. **Paksoy N.** İşyerinde Psikolojik Taciz -Yıldırma (Mobing). Yüksek lisans projesi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim dalı. Kahramanmaraş, **2007**.

144. **Björkkquist KÖ.** Work Harassment Scale–1992 Erişim: www.vasa.abo.fi/svf/up/Scales/WHS-English.pdf. Erişim tarihi:28.08.2008.
145. **Aktaş N, Çekal N.** İş Verimliliğinin Artırılmasında Beslenmenin Rolü. Ulusal İş Sağlığı Hemşireliği Sempozyumu, Zonguldak, **2001**: 119-123.
146. T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı İş Teftiş Kurulu Başkanlığı. Çalışan Çocuklar Projesi Raporu, Ankara: Lazer Ofset Matbaa, **2000**.
147. Mersin Ticaret ve Sanayi Odası **2007** Ekonomik Raporu. Erişim: www.mtso.org.tr/.../index.php?...2007-ekonomik-rapor...raporlar. Erişim tarihi: 06.04.2009
148. **Çapur OÇ.** Çalışan ilköğretim öğrencilerinin eğitim beklentileri. Yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Adana, **2006**.
149. **Omokhodion FO, Omokhodion SI.** Socio_Economic Determinants of Child Labour and Attitudes to Child Labour Among School Children in Ibadan. *African Journal of Medicine and Medical Sciences*, **2004**; 33(4): 305-309.
150. **Dinçer B, Özaslan M, Kavasoglu T.** İllerin ve Bölgelerin Sosyo-ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması. Ankara: DPT Yayın No: 2671, **2003**: 187.
151. **Ray R.** Analysis of Child Labour in Peru and Pakistan: A comparative study. *Journal of Population Economics*, **2000**; 13(1): 3-19.
152. **Fetuga BM.** Prevalence, Types and Demographic Features of Child Labour Among School Children in Nigeria. *BMC International Health Human Rights*. **2005**; 5(1): 2.
153. **Özen ŞD.** Eşler Arası Çatışma ve Boşanmanın Farklı Yaş ve Cinsiyetteki Çocukların Davranış ve Uyum Problemleri ile Algıladıkları Sosyal Destek Üzerindeki Rolü. *Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı Dergisi*, **1999**; 6(2): 83-88.
154. **Karakoç U, Kolaşın G.** Kadın istihdamını artırmak için girişimcilik desteklenmeli. Erişim: www.betam.bahcesehir.edu.tr/UserFiles/File/ArastirmaNotu017.doc. Erişim tarihi: 06.06.2009
155. **Ögel K, Taner S, Eke CY.** Türkiye'de Dokuz İlde İlk ve Ortaöğretim Öğrencilerinde Tütün, Alkol ve Madde Kullanım Yaygınlığı. *Türk Psikiyatri Dergisi*, **2004**; 15(2): 112-118.
156. **Çelenk B.** Ordu İli Mesleki Eğitim Merkezindeki kuaförlük bölümü öğrencilerinin temel nitelikleri ve işyerinde karşılaştıkları sorunlar. Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Giyim Endüstrisi ve Moda Tasarımı Eğitimi Anabilim Dalı Kuaförlük Ve Güzellik Bilgisi Eğitimi Bölümü, Ankara, **2007**.
157. **Kutlu R.** Meram Çıraklık Okulu Öğrencilerinde Sigara Kullanma Sıklığı. *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni*, 2006; 5(6): 424-433.

158. **İlhan Öİ, Demirbaş H, Doğan YB.** Çıraklık Eğitimine Devam Eden Çalışan Gençlerde Alkol Kullanımı Üzerine Bir Çalışma. *Türk Psikiyatri Dergisi*, **2005**; 16(4): 237-244.
159. **Kızmaz Z.** Okullardaki Şiddet Davranışının Kaynakları Üzerine Kuramsal Bir Yaklaşım. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, **2006**; 30(1); 47-70.
160. Child maltreatment annual reports: reports from the states to the national child abuse and neglect data systems - national statistics on child abuse and neglect- **2007** Erişim: http://www.acf.hhs.gov/programs/cb/stats_research/index.htm#can. Erişim tarihi: 10.03.2009
161. **Zoroğlu S. Tüzün Ü. Şar V. Öztürk M. Kora M. Alyanak B.** Çocukluk Dönemi İstismar ve İhmalinin Olası Sonuçları. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, **2001**; 2(2): 69-78.
162. **Güler N, Uzun S, Boztaş Z, Aydoğan S.** Anneleri Tarafından Çocuklara Uygulanan Duygusal ve Fiziksel İstismar/İhmal Davranışı ve Bunu Etkileyen Faktörler. *Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, **2002**; 24(3): 128-134.
163. **Yanık M, Özmen M.** Psikiyatri Polikliniğine Başvuran Hastalarda Çocukluk Çağı Kötüye Kullanım/ İhmal Yaşantıları ile İntihar, Kendine Fiziksel Zarar Verme ve Disosyatif Belirtiler Arasında İlişkiler. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, **2002**; 3: 140-146.
164. Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddet Araştırması, **2008**. Erişim: www.ksgm.gov.tr/tdvaw/anasayfa - Erişim tarihi: 21.01.2009
165. **Kayı Z, Yavuz MF, Arıcan N.** Kadın Üniversite Gençliği ve Mezunlarına Yönelik Cinsel Saldırı Mağdur Araştırması. *Adli Tıp Bülteni*, **2000**; 5(3): 157-163.
166. **Sunday S, Victor L, Sandra K, Pelcovitz D, Newman J, Salzinger S.** Physical Abuse During Adolescence: Gender Differences in the Adolescents’ Perceptions of Family Functioning and Parenting. *Child Abuse & Neglect*, **2008**; 32: 5-18.
167. **Beliner AS.** Konak Sağlık Grup Başkanlığı’na bağlı kurumlarda çalışan personelin aile içi şiddetle karşılaşmasının değerlendirilmesi. Yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Halk Sağlığı Anabilim Dalı, İzmir, **2006**.
168. Türkiye Büyük Millet Meclisi Kadınlara ve Çocuklara Yönelik Şiddetin Sebepleri Araştırma Komisyonu Raporu. Erişim: www.meclishaber.com Erişim tarihi: 30.09.2009
169. **Merchant JA.** Workplace Violence Intervention Research Workshop. *American Journal of Preventive Medicine*, **2001**; 20(2): 135-139.
170. **Bilgin H. Kartal H.** Anne-Babaların Kız ve Erkek Çocuklarına Uyguladıkları Şiddet İçermeyen Disiplin Tekniklerinin Türleri ve Sıklıkları. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, **2009**; 2(6); 71-79.

171. **Fisher B, Gunnison E.** Violence in the Workplace Gender Similarities and Differences . *Journal Criminal justice*, **2001**; 29 (2): 145-155.
172. **Mahiroğlu A, Bulu B.** Ortaöğretim kurumlarında fiziksel ceza uygulamaları. Erişim: www.tebd.gazi.edu.tr/arsiv/2003_cilt1/sayi_1/81-95.PDF Erişim tarihi: 21.01.2009
173. **Runyan CW, Bowling JM, Schulman M, Gallagher S.** Potential for Violence Against Teenage Retail Workers in the United States. *Journal of Adolescent Health*, **2005**; 267.e1–267.e5.
174. **Belek İ.** İşyeri ve Sağlık. *Toplum ve Hekim*, **2003**; 18(3): 171.
175. **Günay Y, Vaizoğlu SA, Güler .** Evaluation of Non Fatal Injuries with Relation to Where Assaults Occur. *Turkish Journal of Medical Sciences*, **2001**; 3: 345-354.
176. **Herrenkohl T, Maguin E, Hill KG, Hawkins JD, Abbott RD, Catalano RF.** Developmental Risk Factors for Youth Violence. *Journal of Adolescent Health*, **2000**; 26: 176-186.
177. **Hershcovis MS, Turner N, Barling J.** Predicting Workplace Aggression: A Meta-Analysis. *Journal of Applied Psychology*, **2007**; 92(1): 228-238.
178. **Ortega A, Hogh A, Pejtersen JH, Feveile H, Olsen O.** Prevalence of Workplace Bullying and Risk Groups: A Representative Population Study. *International Archives of Occupational and Environmental Health*, **2008**; 82(3): 417-426.
179. **Hüsmen Z.** Lise ikinci sınıf ğrencilerinin şiddet deneyimlerinin nitelik ve nicelik açısından tetkiki. Yüksek lisans tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı, **2007**.
180. **Bassani DG, Palazzo LS, Beria JU, Gigante LP, Figueiredo AC, Aerts DR, Raymann BC.** Child Sexual Abuse in Southern Brazil and Associated Factors: A Population-Based Study. *BMC Public Health*, **2009**; 11(9): 133.
181. **Smith PK, Singer M, Hoel H, Cooper CL.** Victimization in the School and the Workplace: Are There Any Links ? *British Journal of Psychology*, **2003**; 94(2): 175-88.
182. **Crooks CV, Scott L, Wolfe DA, Chiodo D, Killip S.** Understanding the Link Between Childhood Maltreatment and Violent Delinquency: What Do Schools Have to Add? *Child Maltreatment*, **2007**; 12(3): 269-280.
183. **Barling J.** The prediction, experience and consequences of workplace violence. 1995: 29-71 Erişim: www.business.queencu.ca/faculty/jbarling. Erişim tarihi: 29.05.2009
184. **Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Aile İçinde ve Toplumsal Alanda şiddet.** Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları. Ankara: **1998**.

185. **Figueiredo B, Antonia B, Carla P, Maia, A, Fernandes E.** History of Childhood Abuse in Portuguese Parents. *Child Abuse & Neglect*, **2004**; 28(6): 671-684.
186. **Güler BK.** Çalışma hayatında öğrenilmiş çaresizlik. Erişim: www.calisma.org/index.php?option=com...task. Erişim tarihi:25.04.2009
187. **Girardi P, Monaco E, Prestigiaco C.** Personality and Psychopathological Profiles in Individuals Exposed to Mobbing. *Violence and Victims*, **2007**; 22(2): 172-188.
188. **Bilgin M, İnanç Y, Atıcı M.** *Gelişim Psikolojisi: Çocuk ve Ergen Gelişimi*. 2.Baskı, Adana: Nobel Kitabevi, **2005**: 235-351.
189. **Kellogg N, Menard S.** Violence in the Family Members of Children and Adolescents Evaluated for Sexual Abuse. *Child Abuse & Neglect*, **2003**; 27: 1367-1376.
190. **Molnar BS.** Child Sexual Abuse and Subsequent Psychopathology: Results from the National Comorbidity Survey. *American Journal of Public Health*, **2001**: 91(5); 753.
191. **Gerni M.** İşyerinde Cinsel Taciz: Erzurum İlinde Bankacılık Sektörü Üzerine Bir Uygulama. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, **2001**; 3: 19-46.
192. **O'Leary PJ, Barber J.** Gender Differences in Silencing Following Childhood Sexual Abuse. *Journal of Child Sexual Abuse*, **2008**;17(2): 133-43.
193. **Audu B, Geidam A, Jarma H.** Child Labor and Sexual Assault Among Girls in Maiduguri, Nigeria. *International Journal of Gynecology and Obstetrics*, **2009**;104: 64-67.
194. **Schumacher JA, Smith AM.** Risk Factors for Child Neglect. *Aggression and Violent Behavior*, **2001**; 6: 231-254.
195. **Hildyard KL, Wolfe DA.** Child Neglect: Developmental Issues and Outcomes. *Abuse & Neglect*. **2002**; 26: 679-695.
196. **Fişek G, Piyal B.** *İş sağlığı Kılavuzu*. 3.Baskı, Ankara: Türk Tabipler Birliği Yayınları, **1991**.
197. **Yılmaz U, Bayat M.** Oto Tamirhanelerinde Çalışan Çocuk İşçilerin Sağlıklarını Koruyucu Davranışları ile İş Ortamı ve Çalışma Koşullarının Değerlendirilmesi. *Sağlık Bilimleri Dergisi Ek Sayı: Hemşirelik Özel Sayısı*, **2005**; 337-344.

EKLER

EK- 1

Sevgili Öğrenciler, elinizdeki anket çalışması Mersin Üniversitesi yüksek lisans öğrencisi Emine Öncü'ye ait olup, alanındaki tez çalışmasına yardımcı olmanız için sizlere verilmiştir. Bu çalışmada sizlerin aile ve işyeri ilişkileri araştırılmak istenmektedir. **Cevaplarınız sadece araştırmada kullanılacak, isminizi yazmadığınız için kimlikleriniz belli olmayacaktır.** Çalışmaya katılmak gönüllülük esasına dayanmaktadır. Samimi cevaplarınız ile bu çalışmaya desteklerinizden dolayı teşekkür ederim. Emine ÖNCÜ

1. Doğum tarihiniz: gün.....ay.....yıl.....

2. Cinsiyetiniz: 1.Erkek 2.Kız

3. Yaptığınız iş:

4. Siz dahil kardeş sayınız:

5. Anne/babanızın durumu

1. Annem babam birlikte 2. Babam öldü
3. Annem öldü 4. Ayrı yaşıyorlar

6. Annenizin öğrenim düzeyi

1. Okuma yazması yok
2. Sadece okuma yazması var.
3. İlkokul mezunu
4. Ortaokul mezunu
5. Lise mezunu
6. Yüksekokul/üniversite mezunu

7. Babanızın öğrenim düzeyi

1. Okuma yazması yok
2. Sadece okuma yazması var.
3. İlkokul mezunu
4. Ortaokul mezunu
5. Lise mezunu
6. Yüksekokul/üniversite mezunu

8. Annenizin işi:.....

9. Babanızın işi:.....

10. Babanızın iş durumu

1. Babamın düzenli gittiği bir işi var ve eve sürekli para verir
2. Babam zaman zaman çalışır, eve sürekli para veremez
3. Babam işsiz
4. Babam emekli
5. Babam öldü

11. Size göre ailenizin para durumu nasıl?

1. Zengin 2. Orta halli 3. Fakir

12. Ailenizin hiç borcu var mı ? (Aile büyüklerine, esnafa, bankaya...) 1.Var 2.Yok

13. Aileniz Mersin'e herhangi bir yerden göç etti mi?

- 1.Evet 2.Hayır (16. soruya geçiniz)

14. Aileniz nereden göç etti?

	Köy	Belde	İlçe	İl
Ege bölgesi				
Marmara				
İç Anadolu				
Akdeniz				
Karadeniz				
Doğu Anadolu				
Güneydoğu Anadolu				

15. Aileniz ne zamandan beri Mersin'de yaşıyor?yıl

16. Liseye devam etmeyip, çıraklığı seçme sebebiniz (birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)

1. Ailemin okumamı istememesinden
2. Ekonomik gücümüz olmadığı için
3. Yaşadığımız yerde uygun okul olmadığı için
4. Okulda başarılı olamamamdan
5. Okulda öğretmenlerimin beni dövmesi, kötü sözler söylemelerinden
6. Kısa sürede meslek edinmek istediğim için
7. Okumamın gelecekte iş bulmama yardım etmeyeceğini düşündüğümden

17. İlk çalışmaya başlama yaşıınız (okurken dahil):.....

18. Haftada çalıştığınız gün sayısı:.....

19. İşe başlama saati:

İşten ayrılma saati:.....

20. İş yerinde sizinle beraber çalışan kişi sayısı:

21. İşyerinizdeki oda sayısı:.....

22. Usta/patron:

- 1.Erkek 2.Kadın

23. Usta/ patronunun eğitim durumu

1. Okuma yazması yok
2. Sadece okuma yazması var.
3. İlkokul mezunu
4. Ortaokul mezunu
5. Lise mezunu
6. Yüksekokul/Üniversite mezunu
7. Bilmiyorum

24. Ücretiniz (Birini yazmanız yeterlidir):

Günlük:TL Haftalık:.....TL Aylık:.....TL

25. Düzenli olarak ücret alıyor musunuz?

- 1.Evet 2.Hayır

26. Dinlenmek ve eğlenmek için yeterli boş zamanınız var mı?

- 1.Evet 2.Hayır

<p>27. Aşağıdaki izinlerden çoğunlukla hangilerini kullanabiliyorsunuz? (Birden fazla şık işaretleyebilirsiniz).</p> <p>1. Haftalık izin 2. Bayram izni 3. Yıllık izin 4. Hiçbir izin kullanamıyorum</p>	<p>38. İşyerinizde kaza geçirdiniz mi? (kesik, ağır cismin üzerinize düşmesi gibi) 1.Evet 2.Hayır</p>
<p>28. İşyerinizde yemek verilme durumu</p> <p>1.Yemek veriliyor 2.Yemek verilmiyor, işyeri yemek parası veriyor 3.Yemek verilmiyor, işyeri yemek parası vermiyor. 4.Diğer, lütfen belirtiniz.....</p>	<p>39. Çocukluğunuzda ailenizdeki her hangi bir kişi tarafından aşırı olduğunu düşündüğünüz bir şekilde dövüldünüz mü? 1.Evet 2.Hayır</p> <p>Cevabınız evet ise Kim tarafından ?</p> <p>Kaç kez oldu ?</p> <p>(1) Bir kez (2) Bir kaç defa (3) Sık olarak (4) Çok sık, devamlı</p>
<p>29. Sigara kullanımı</p> <p>1.Evet 2.Hayır 3. Denedim 4. Bıraktım</p>	<p>40. Çocukluğunuzda ailenizde sizi sürekli olarak aşağılayan, tehdit edici sözler söyleyen ya da küçük düşürücü yorumlar yapan her hangi bir kişi var mıydı? 1.Evet 2.Hayır</p> <p>Cevabınız evet ise: Kim?.....</p>
<p>30. Alkol kullanımı</p> <p>1.Evet 2.Hayır 3. Denedim 4. Bıraktım</p>	<p>41. Çocukluğunuzda fiziksel olarak ihmal edildiğinizi düşünüyor musunuz? Örneğin beslenme, barınma, eğitim ya da tıbbi bakımın sağlanmaması gibi.</p> <p>1.Evet 2.Hayır</p>
<p>31. Esrar, bali gibi bağımlılık yapan maddelerin kullanımı</p> <p>1. Evet 2.Hayır 3.Denedim</p>	<p>42. Çocukluğunuzda aileniz tarafından duygusal olarak ihmal edildiğinizi düşünüyor musunuz? Örneğin sevgi, destek, ilgi görememe gibi.</p> <p>1.Evet 2.Hayır</p>
<p>32. Çevrenizde düzenli olarak alkol kullanan kişi var mı?</p> <p>1.Babam 2.Annem 3.Erkek kardeşim 4.Kız kardeşim 5.Patronum/Ustam 6.Arkadaşım/Arkadaşlarım 7.Diğer, lütfen belirtiniz..... 8. Yok</p>	<p>43. Çocukluğunuzda aile bireylerinizden ya da diğer akrabalarınızdan, tanıdıklarınızdan size cinsel tacizde bulunan oldu mu?</p> <p>1.Evet 2.Hayır</p> <p>Cevabınız evet ise: Kaç yaşındaydınız ? :..... Karşınızdaki kaç yaşındaydı?</p> <p>Kaç kez oldu ?</p> <p>(1) Bir kez (2) Bir kaç defa (3) Sık olarak (4) Çok sık, devamlı</p>
<p>33. Çevrenizde düzenli olarak esrar, bali gibi bağımlılık yapan madde kullanan kişi var mı?</p> <p>1.Babam 2.Annem 3.Erkek kardeşim 4.Kız kardeşim 5.Patronum/Ustam 6.Arkadaşım/Arkadaşlarım 7.Diğer, lütfen belirtiniz..... 8. Yok</p>	<p>LÜTFEN İŞYERİ İLE İLGİLİ BÖLÜME GEÇİNİZ.</p>
<p>34. İşyerinizde gün içinde dinlenme molası veriliyor mu?</p> <p>1.Evet 2.Hayır</p>	
<p>35. Yaptığınız işle ilgili hastalık ve kazalardan korunmak için usta/ patronunuz tarafından bilgilendiriliyor musunuz?</p> <p>1.Evet 2.Hayır</p>	
<p>36. İşte tehlikeli durumlara karşı korunmak için kişisel koruyucular (maske, eldiven, gözlük, kask..) kullanıyor musunuz?</p> <p>1.Evet 2.Hayır</p>	
<p>37. İşyerinizle ilgili olarak şikâyetçi olduğunuz durumlar (Birden fazla şık işaretleyebilirsiniz).</p> <p>1.Sürekli tozlu olması 2.Sürekli kirli olması 3.Sürekli gürültü olması 4.Sürekli titreşimin varlığı 5.Sürekli kötü kokuların olması 6.Aşırı sıcak/soğuk olması 7.Tuvaletin olmaması 8.Şebeke suyunun olmaması 9.Giyinme odasının olmaması 10.Diğer lütfen belirtiniz..... 11.Şikâyetçi olduğum durum yok</p>	

AÇIKLAMA: Bu bölümde işyerinizdeki kişilerin size yönelik davranış ve tutumları ile ilgili ifadeler yer almaktadır. **SON BİR YILI DÜŞÜNEREK** her ifadeyi dikkatlice okuduktan sonra yapılan davranışın sıklığına göre uygun yeri işaretleyiniz.

İŞYERİMDE	Patron/ usta			Kalfa			Müşteri			Diğer cıraklar		
	Benim için geçerli değil	Bazen	Sık sık	Benim için geçerli değil	Bazen	Sık sık	Benim için geçerli değil	Bazen	Sık sık	Benim için geçerli değil	Bazen	Sık sık
1. İyi yaptığım işlerde beni takdir etmiyor.												
2. Yaptığım işleri beğenmiyor.												
3. Hiç güzel söz söylemiyor.												
4. Bana diğer çıraklara davrandığından daha katı davranıyor.												
5. Diğer kişilere benimle ilgili gerçek dışı şeyler söylüyor.												
6. İşten çıkarmakla tehdit ediyor.												
7. Başkasına kızıp öfkesini benden çıkarıyor.												
8. Gücümü aşan işler yaptırıyor.												
9. Daha çok çalışmam için baskı yapıyor.												
10. Benim kaybetmediğim/ kırmadığım eşyaların parasını benden kesiyor.												
11. Bana özel işlerini yaptırıyor (Arabasını yıkamak, çayını getirmek, alışverişini yapmak gibi).												
12. Bana aptal, geri zekalı, beceriksiz gibi sıfatlarla sesleniyor.												
13. Verdiği işi yapamadığımda beni azarlıyor.												
	Patron/ usta			Kalfa			Müşteri			Diğer cıraklar		

İŞYERİMDE	Patron/ usta			Kalfa			Müşteri			Diğer cıraklar		
	Benim için geçerli değil	Bazen	Sık sık	Benim için geçerli değil	Bazen	Sık sık	Benim için geçerli değil	Bazen	Sık sık	Benim için geçerli değil	Bazen	Sık sık
14. Bana istemediğim lakaplar takıyor.												
15. İşle ilgili öğrenmem gereken konularda gerekli yardımı yapmıyor.												
16.İzin vermediği için doktora gidemiyorum.												
17.Beni toplum kurallarına aykırı davranmaya zorluyor (Yalan söyleme, hırsızlık yapma, kumar oynama gibi...)												
18. İşyerine ziyaretçilerimin gelmesini istemiyor.												
19.Bana küfrediyor.												
20.Hata yaptığımda tokat atıyor.												
21.Bana tekme atıyor/ yumrukla veya sopa ile dövüyor.												
22.Beni bıçakla/ silahla tehdit etti.												
23.Beni utandıran açık saçık sözler söylüyor.												
24.İstemediğim şekilde vücudumun bazı bölümlerine (kalça, bacak, göğüs, cinsel organ gibi) dokunuyor.												
25.Beni utandıracak şekilde vücudunu gösteriyor.												
26. İşyerinde beni cinsel içerikli şeyler yapmaya zorluyor.												
27. İşyerimden birisine/birilerine cinsel tacizde bulundu.												
	Patron/ usta			Kalfa			Müşteri			Diğer cıraklar		

EK-2

ÇOCUKLUK ÇAĞI KÖTÜYE KULLANIMI SORU LİSTESİ

(Versiyon: Haziran 1998)

Copyright: Bu soru listesi Prof.Dr.Vedat Şar,Uzm.Dr.İlhan Yargıç ve Uzm.Dr.Hamdi Tutkun (1993) tarafından geliştirilmiştir. Her hakkı mahfuzdur. Basılamaz, satılamaz. Kaynak gösterilerek bilimsel araştırmalarda kullanılabilir.

SORU 1: Çocukluğunuzda ya da gençliğinizde (18 yaşından önce) herhangi bir kişi tarafından aşırı olduğunu düşündüğünüz şekilde dövüldünüz mü?

CEVAP: (1)Evet (2)Hayır

Cevabınız evet ise:

Kim tarafından ? Cevap:.....

Kaç yaşındaydınız ? Cevap:.....

Bunu yapan kişi kaç yaşındaydı ? Cevap:.....

Kaç kez oldu ?

- (1) Bir kez
- (2) Bir kaç defa
- (3) Sık olarak
- (4) Çok sık, devamlı

AÇIKLAMA:

SORU 2: Çocukluğunuzda ya da gençliğinizde (18 yaşından önce) sizi sürekli olarak aşağılayan, tehdit edici sözler söyleyen ya da küçük düşürücü yorumlar yapan her hangi bir kişi var mıydı?

CEVAP: (1)Evet (2)Hayır

Cevabınız evet ise:

Kim tarafından ? Cevap:.....

Kaç yaşındaydınız ? Cevap:.....

Bunu yapan kişi kaç yaşındaydı ? Cevap:.....

Kaç kez oldu ?

- (1) Bir kez
- (2) Bir kaç defa
- (3) Sık olarak
- (4) Çok sık, devamlı

AÇIKLAMA:

SORU 3: Çocukluğunuzda ya da gençliğinizde (18 yaşından önce) fiziksel olarak ihmal edildiğinizi düşünüyor musunuz? Örneğin beslenme, güvenlik, eğitim ya da tıbbi bakımınızın sağlanması ya da evden kovulma, eve kabul edilmeme gibi.

CEVAP: (1)Evet (2)Hayır

AÇIKLAMA:

SORU 4: Çocukluğunuzda ya da gençliğinizde (18 yaşından önce) duygusal olarak ihmal edildiğinizi düşünüyor musunuz? Örneğin sevgi, destek, ilgi görememe gibi.

CEVAP: (1)Evet (2) Hayır

AÇIKLAMA:

SORU 5: Çocukluğunuzda ya da gençliğinizde size, izniniz olmadan cinsel olarak yaklaşan ya da dokunan bir yabancı oldu mu?

CEVAP: (1)Evet (2)Hayır

Cevabınız evet ise:

Kim tarafından ? Cevap:.....

Kaç yaşındaydınız ? Cevap:.....

Bunu yapan kişi kaç yaşındaydı ? Cevap:.....

Kaç kez oldu ?

- (1) Bir kez
- (2) Bir kaç defa
- (3) Sık olarak
- (4) Çok sık, devamlı

AÇIKLAMA:

SORU 6: Çocukluğunuzda ya da gençliğinizde (18 yaşından önce) aile bireylerinizden ya da diğer akrabalarınızdan size cinsel bir yaklaşımda bulunan oldu mu? Örneğin okşama, cinsel organlarını gösterme, sizin cinsel organlarınızı görmeye çalışma, cinsel organlarınızı uyarma, cinsel ilişki gibi.

CEVAP: (1)Evet (2)Hayır

Cevabınız evet ise:

Kim tarafından ? Cevap:.....

Kaç yaşındaydınız ? Cevap:.....

Bunu yapan kişi kaç yaşındaydı ? Cevap:.....

Kaç kez oldu ?

- (1) Bir kez
- (2) Bir kaç defa
- (3) Sık olarak
- (4) Çok sık, devamlı

AÇIKLAMA:

SORU 7: İntihar girişiminde bulundunuz mu ? (Evet ise işaret koyunuz) []

Eğer intihar girişiminde bulunduysanız hangi şekilde olduğunu daire içine alarak belirtiniz.

1. ilaç alarak
2. kesici bir alet ile
3. yüksekten atlama
4. kendini asmaya çalışma
5. diğer (belirtiniz)

SORU 8: Vücudunuza isteyerek zarar verdiğiniz olur mu ? (Evet ise işaret koyunuz)

Cevabınız evet ise hangi yollarla olduğunu daire içine alarak belirtiniz.

1. kollarınızı ya da vücudunuzun diğer yerlerini kesme ya da çizme
2. sigara ya da diğer yollarla yakma
3. saçlarınızı yolma
4. başınızı, yumruğunuzu ya da diğer beden parçalarınızı şiddetle sert yerlere vurma
5. diğer (belirtiniz)

EK- 3

T.C.
MERSİN ÜNİVERSİTESİ
TIP FAKÜLTESİ DEKANLIĞI
ETİK KURUL BAŞKANLIĞI

ARAŞTIRMA BAŞVURUSU ONAYI

BAŞVURU BİLGİLERİ	PROTOKOL KODU	
	PROTOKOL ADI	"Mersin Merkez Mesleki Eğitim Merkezine Devam Eden 14-17 Yaş Grubu Çırakların İstismar Durumlarının Değerlendirilmesi"
	SORUMLU ARAŞTIRCI ÜNVANI/ADI	Yrd.Doç.Dr.Rana YIĞIT
	BAŞVURULAN ETİK KURUL	
	DESTEKLEYİCİ FİRMA	
	FAZİ	
	ARAŞTIRMAYA KATILAN MERKEZLER	☒ Tek Merkez ☐ Çok Merkez ☐ Ulusal ☐ Uluslararası

DEĞERLENDİRİLEN İLGİLİ BELGELER	Belge Adı	Tarih	Değişiklik No.su	Dili
	ARAŞTIRMA PROTOKOLÜ			☐ Türkçe ☐ İngilizce
	ARAŞTIRCI BROŞÜRÜ			☐ Türkçe ☐ İngilizce
	BİLGİLENDİRİLMİŞ GÖNÜLLÜ OLUR FORMU ÖRNEĞİ			☐ Türkçe ☐ İngilizce
	OLGU RAPOR FORMU			☐ Türkçe ☐ İngilizce

KARAR BİLGİLERİ	Karar No :	Tarih :
	Fakültemiz Sağlık Bilimleri Enstitüsü Hemşirelik Anabilim Dalı öğretim üyesi Yrd.Doç.Dr.Rana YIĞIT'in sorumluluğunda yapılması tasarlanan ve yukarıda başvuru bilgileri verilen tek merkezli araştırma başvuru dosyası ve ilgili belgeler araştırmanın gerekçe, amaç, yaklaşım ve yöntemleri dikkate alınarak incelenmiş, gerçekleştirilmesinde etik sakınca bulunmadığına toplantıya katılan öğretim üyelerinin oy birliği ile karar verilmiştir.	

ETİK KURUL BİLGİLER

ÇALIŞMA ESASI	İYİ KLİNİK UYGULAMALAR KLAVUZU
----------------------	---------------------------------------

ÜYELER							
Ünvanı/Adı /Soyadı	Uzmanlık Dalı	Kurumu	Cinsiyeti	İlişki(*)	Katılım (**)	İmza	
Prof.Dr. Orhan SEZGİN	İç Hastalıkları Gastroenteroloji	ME.Ü.T.F İç Hastalıkları.A.D.	E	☐ E ☒ İ	☒ E ☐ H		
Prof.Dr.İlter UZEL	Deontoloji	Ç.Ü.T.F Deontoloji.A.D.	E	☐ E ☐ H	☐ E ☐ H		
Prof.Dr. Bahar TUNÇTAN	Eczacılık Farmakoloji	ME.Ü.Ecz.F Farmakoloji A.D.	K	☐ E ☐ H	☐ E ☐ H		
Prof.Dr. Öznur DÜZOVALI	Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları	ME.Ü.T.F Çoc.Sağ.ve Hast.A.D	K	☐ E ☒ İ	☒ E ☐ H		
Prof..Dr. Hakan ÖZTÜRK	Anatomi	ME.Ü.T.F Anatomi A.D.	E	☐ E ☐ H	☐ E ☐ H		
Doç.Dr.Gülçin ESKANDARI	Biyokimya	ME.Ü.T.F Biyokimya A.D.	K	☐ E ☒ İ	☒ E ☐ H		
Doç.Dr. Kemal YAZICI	Psikiyatri	ME.Ü.T.F Psikiyatri .A.D.	E	☐ E ☒ İ	☒ E ☐ H		
Doç.Dr.Kemal GÖRÜR	Kulak Burun Boğaz	ME.Ü.T.F KBB A.D.	E	☐ E ☐ H	☐ E ☐ H		
Doç.Dr. F.Demir APAYDIN	Radyoloji	ME.Ü.T.F Radyoloji A.D.	E	☐ E ☒ İ	☒ E ☐ H		
Doç.Dr. Ayşe POLAT	Patoloji	ME.Ü.T.F Patoloji A.D.	K	☐ E ☐ H	☐ E ☐ H		
Doç.Dr.Tahsin ÇOLAK	Genel Cerrahi	ME.Ü.T.F Genel Cerrahi A.D.	E	☐ E ☒ İ	☒ E ☐ H		
Doç.Dr. Nursel GAMSIZ BİLGİN	Adli Tıp	ME.Ü.T.F Adli Tıp A.D.	K	☐ E ☒ İ	☒ E ☐ H		
Yrd.Doç.Dr. İsmail ÜN	Farmakoloji	ME.Ü.T.F Farmakoloji A.D.	E	☐ E ☐ H	☐ E ☐ H		

* Araştırma ile ilişki

** Toplantıda Bulunma

EK- 4

**TC
MERSİN VALİLİĞİ
İL MİLLİ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜ**

Sayı : B:08.4.MEM.4.33.00.05.010/ 3 - 828
Konu: Araştırma izini

09 OCA 2009

**VALİLİK MAKAMINA
MERSİN**

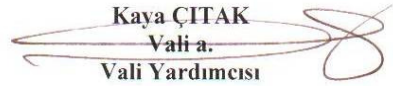
İlgi:Mersin Üniversitesi Rektörlüğü Genel Sekreterliğinin 29/12/2008 Tarih ve 1442/17066 sayılı yazısı .

Mersin Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Hemşirelik Anabilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Emine ÖNCÜ'nün "Mersin Mesleki Eğitim Merkezi'ne Devam Eden Çırakların İstismar Durumlarının Değerlendirilmesi" konulu anket çalışmasını, 20 Ocak - 20 Mart 2009 tarihleri arasında Mersin Akdeniz ilçesinde bulunan Mesleki eğitim Merkezinde ki çıraklara yapacağı tezi ile ilgili izin talebinin Müdürlüğümüzce oluşturulan değerlendirme komisyonunca görüşülüp, yapılan değerlendirilmesi sonucu, uygun görüldüğüne dair kararı ilişikte sunulmuştur.

Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde olurlarınıza arz ederim.

Mustafa ÇELİK
Müdürü.

OLUR
09/01/2009

Kaya ÇITAK
Vali a.
Vali Yardımcısı

ÖZGEÇMİŞ

Araştırmacı Konya doğumlu olup, ilk ve orta öğrenimini Manisa’da, lise öğrenimini Çanakkale Sağlık Meslek Lisesinde tamamlamıştır. Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulunda lisans düzeyinde eğitimini almıştır. Ankara Göğüs Hastalıkları ve Göğüs Cerrahisi Merkezi ve Beyşehir Verem Savaş Dispanserinde beş yıl hemşire olarak çalışmıştır. Fatsa ve Ordu Sağlık Meslek Lisesinde öğretmenlik yapmıştır. Halen Mersin Sağlık Meslek Lisesinde öğretmen olarak görev yapmaktadır.

Evli ve iki çocuk annesidir.